

The Project Gutenberg eBook of Tieni varrella tapaamia 2, by Maikki Friberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Tieni varrella tapaamia 2

Author: Maikki Friberg

Release date: November 20, 2005 [EBook #17114]

Most recently updated: December 13, 2020

Language: Finnish

Credits: Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and Distributed Proofreaders Europe.

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TIENI VARRELLA TAPAAMIA 2 ***

TIENI VARRELLA TAPAAMIA

II

Maikki Friberg

**Ensimmäisen kerran julkaissut
Kustannusosakeyhtiö Rosma 1922.**

SISÄLLYS:

Minette Donner	1
Fanny Sinebrychoff	24
Professori N. C. Frederiksen	52
Mathilde Wergeland	73
Alvide Prydz	90
Karl Gjellerup	106
Minna Cauer	118
Herman Grimm	133
Ystävykset	151
Zenaïda Maslowski	170

MINETTE DONNER.

»Voi miten lyhyt ihmiselämä sentään on» oli ajatus, joka ihan väkisin tuli mieleeni seisoessani *Minette Donnerin* paarien ääressä viime keväänä Diakonissalaitoksen kirkossa, jonka sairaalassa hän huhtik. 10 p. ainiaaksi oli sulkenut silmänsä. Eihän 50 vuotta ihmiskunnan kehityksessä merkitse juuri mitään, mutta hän, joka siinä nyt lepäsi tammisessa kirstussaan, oli 50 vuotta sitten ollut kukoistava impi, ja ne harmaahapsiset vanhukset, jotka laskivat laakeriseppeleen hänen kirstulleen tervehdyksenä v. 1869 seppelöidyiltä maistereilta, olivat silloin nuoruutta ja voimaa uhkuvia miehiä.

Yleensä saattoi useimmista läsnäolevista sanoa, että he kuuluivat siihen Helsinkiin, joka pian on jättävä vartiopaikkansa ja josta ei jää kuin muisto vain. Mutta se muisto on kaunis, eikä tämä arvostelu suinkaan vähimmässä määrässä ole sovellettavissa Minette Donneriin. Hän oli personallisuus, jonka poismeno on jättänyt tuntuvan jäljen, hänen kotinsa oli noin kolmisenkymmenen vuoden kuluessa huomattava kulttuurikeskus Helsingissä. Siellä oli kaikki laajemmassa mitassa kuin useimmissa muissa pääkaupungin kodeissa, oli paljon tilaa, paljon kasvavaa nuorta väkeä, paljon talousapulaisia, paljon vieraita, paljon harrastuksia, puhuttiin monia eri kieliä. Ja kaikkea tätä hallitsi Minette rouva. Hän oli se akseli, jonka ympärillä kaikki pyöri ja joka piti kaikki nuo eri ainekset koossa, niin että siitä syntyi miellyttävä kokonaisuus.

Minette Donner 70-vuotiaana.

Varmaankin oli suurin syy siihen, että hän niin hyvin täytti paikkansa tässä suuressa kodissa ja painoi siihen sellaisen vapaan, hienostuneen, ennakkoluulottoman leiman se, että hän jo ennen naimisiin menoaan oli ollut tilaisuudessa näkemään niin paljon, liikkumaan niin eri piireissä ja niin monipuolisesti kehittymään. Hän tunsu elämän, hän oli sitä itse kokenut ja parhaan siitä itselleen johtotähdeksi valinnut.

Minette Donner syntyi heinäk. 25 p. 1848 Hämeenlinnassa ja oli sekä isän että äidin puolelta vanhojen ylimyssukujen jälkeläinen. Isä oli ritarillisesta käytöksestään kuuluisa vapaaherra *Munck*, Haminan kadettikoulun johtaja ja sittemmin yliopiston varakansleri, hänen äitinsä oli syntyyään *v. Kræmer*. Ja tuollainen koti, jossa ymmärretään että *aateluus velvoittaa*, ja jossa on koottuna monen polven hankkimaa sivistystä ja kulttuuritraditsioneja, vaikuttaa aivan ihmeellisesti jäseniinsä. He oppivat jo pienestä pitäen aivan tietämättään sellaista, jota muiden vasta myöhemmällä ijällä suurella vaivalla on itselleen hankkiminen - tai joka, ikävä kyllä, usein jää hankkimatta - he saavat sellaisen notkean, varman käytöksen ja tottuvat asettumaan oikeaan suhteeseen kanssaihmiisiinsä pökkuroimatta toisia ja rupeamatta toisten suhteen yliolkaisiksi. Nämä piirteet havaitsikin Minette Donnerissa läpi koko hänen elämänsä. Hän oli aina luonnollinen, aina oma itsensä, joutui hän sitten millaiseen seuraan tahansa.

Toisaalta voi kyllä olla niin, että kun ihminen kotoa saa kaikki valmiina, niin se voi synnyttää jonkinlaista velttoutta ja itsetyytyväisyyttä. Ei hän viitsi liikoja ponnistella, vaan arvelee, että tuo ulkonainen hienous, hiottu käytös ja yhteiskunnallinen asema on jo kyllin. Mitäpä sitä muuta enää tarvitsee!

Tähän passiivisuuteen ei Minette kuitenkaan koskaan langennut. Hän oli siksi liian vilkas ja liian lämminsydäminen ja sitten hän kasvoi suuren isänmaallisen heräämisen aikana ja sellaisessa ympäristössä, jossa siihen ymmärtämyksellä suhtauduttiin. Vapaaherra *Munck* ei nimittäin ollut ainoastaan hienosti sivistynyt ja ylhäinen, vaan myöskin erittäin vapaamielinen ja isänmaallinen. Hän oli esim. toiminut hyvin tehokkaasti valmistukseksi *J. W. Snelman'ille* paikkaa meidän yliopistossamme ja hänen kodissaan oli tämä sekä *Lönnrot* ja *Cygnæus* aina tervetulleita vieraita, kuten kaikki muutkin sen ajan kulttuurielämän kannattajat. Keskustelut Suomen tulevaisuudesta ja siitä jättiläistyöstä, joka täällä oli tarpeen kansamme henkiseksi, aineelliseksi ja siveelliseksi kohottamiseksi, herätti nuoren Minetten mielessäkin vilkasta vastakaikua.

Sitten tuli taas toisenlaisia vaikuttimia, jotka myöskin olivat omiaan avartamaan näköpiiriä ja panemaan aivot askartelemaan. Hän oli esim. tilaisuudessa vierailemaan tätinsä, vapaaherratar *Lagerbringin* kodissa Upsalassa ja tekemään siellä paljon hauskoja tuttavuuksia. Ja jos mikään, vaikuttavat tuollaiset oleskelut herättävästi vastaanottavaan mieleen. Kotimaan sekä puutteet että edut käyvät senkautta entistä selvemmiksi, kun on nähnyt vastaavia oloja muualla ja verrannut niitä omiinsa.

Minette Donner yleisenä seppeleen
sitojana maisterivihkiäisissä 1869.

Mutta elämä ei ainoastaan anna, vaan se asettaa myöskin vastalaskuja, väliin hyvinkin kalliisti lunastettavia ja sen sai kyllä Minettekin kokea. Ensimmäinen oli hänen rakkaan isänsä kuolema, joka tapahtui juuri silloin kun hän täytti 17 vuotta. Osoitteeksi siitä miten rakas ja kunnioitettu tämä isä oli ollut, mainittakoon, että vaikka hän jo useita vuosia oli levännyt turpeen alla, valittiin hänen tyttärensä Minette siitä huolimatta yleiseksi seppeleensitojaksi maisterinvihkiäisiin v. 1869.

Seuraava ankara isku oli hänen sulhasensa, tri *Enebergin* kuolema. Hän oli Suomen ensimmäinen assyriologi, paljon toiveita herättävä ja etevä alallaan, ja sitten tulee yhtäkkiä sanoma että hän oli kuollut kaukana itämailla, juuri kun hänen piti ruveta seuraamaan kaivauksia Niniven raunioissa. Tämä tapahtuma heitti tietenkin pitkiksi ajoiksi tumman varjon nuoren naisen elämään, eikä hän tätä nuoruuden lempeään milloinkaan unohtanut. - Kun jokunen vuosi sitten

kävin Minette Donnerin Hyvinkäällä omistamassa Ahdenkallio nimisessä kartanossa, osoitti hän erästä koivua sen puutarhassa ja sanoi: »Tuon runkoon leikkasi tri Eneberg omansa ja minun nimikirjoitukseni ja ne näkyvät siinä vieläkin».

Mutta Minette tiesi että työ, varsinkin työ muiden hyväksi, on paras lääke ja niinpä hän jo varhain koetti olla iloksi ja hyödyksi niille, jotka olivat joutuneet elämän varjopuolelle. Helsingissä oli silloin tuo kurjista asujamistaan kuuluisa Antipoffin kivimuuri ja sinne hän perusti n.k. äitien ompeluseuran, niinkään hän muutamien ystävättärien kera rupesi pitämään pyhäkoulua nuorille naisille. Hän mainitsi kerran, kun oli kysymys näistä ajoista, että eräs hänen entisistä pyhäkouluoppilaistaan joutui suuren liikemiehen Julius Tallbergin puolisoksi ja kiitti häntä monta kertaa myöhemmin tavatessaan siitä hyvästä, mitä hän pyhäkoulussa oli saanut.

Tri Eneberg oli ollut harras suomenkielisen kulttuurin kannattaja ja tämä oli vaikuttanut Minetteenkin niin, että hän esim. seurasi suurella myötämielisyydellä vastasyntyvää suomalaista, näytelmätaidetta, ja seurusteli ahkerasti *Bergbomien*, *Aspelinien* ja *Nervanderien* y.m. suomenmielisten kanssa. - Usein hän myöskin oli matkoilla Europan suurkaupungeissa rikastuttaen henkeänsä kaikella sillä kauniilla ja jalostavalla, mitä niissä on tarjottavana jokaiselle, ken vain osaa valita. Kerrankin hän pitemmän aikaa matkusteli Espaniassa erään ruotsinmaalaisen ystävättären kanssa, joka lähetti sieltä kirjeitä maansa sanomalehtiin. Minette taas kiinnitti paperille siellä näkemiään vanhoja linnoja, palmulehtoja, kokonaisia kaupunkeja ja kyliä käyttäen ahkerasti piirustuskynäänsä ja vesivärejä.

Tältä matkalta on vieläkin olemassa jotenkin rikas kokoelma akvarelleja, joista muutamat osoittavat sellaista huomiokykyä ja reipasta käsittelytapaa, että niiden tekijä varmaankin olisi päässyt tällä alalla varsin pitkälle, jos hän todenteolla olisi ruvennut kehittämään näitä taipumuksiaan. Nyt se oli vain huvia ja välityötä. Mutta tämä taiteellinen silmä, muoto- ja väriäisti vaikutti, että Minette aina osasi luoda kauneutta ympärilleen, että kuvaamataiteet ja yleensä Suomen nuori taide aina oli hänen huolenpitonsa esineenä.

Minette Donner nuorena.

Kun meidän yhteiskoululiikkeemme alkoi, herätti sekin Minetessä mitä lämpimintä vastakaikua ja hän matkusti paki paraastaan Ruotsissa olevaan Näsin veisto-opistoon, suoritti kurssin siellä ja rupesi senjälkeen veistonopettajaksi n.k. Pippingin yhteiskouluun, jossa hän voitti sekä oppilaiden että opettajien ihailun. Tätä hänen opettajanaoloaikaansa ei kuitenkaan kestänyt kauan, sillä jo vuoden kuluttua oli hän professori, sittemmin senaattori *Otto Donnerin* puoliso.

Ensi kerran tapasin Minette Donnerin syystalvella v. 1891 ja hyvinkin kohtalokkaana aikana. Suomen Naisyhdistyksessä, jonka jäsen hänkin oli, vaikei hänellä ollutkaan tapana käydä sen kokouksissa, oli syntynyt erimielisyyttä ja se oli jakaantunut kahteen eri ryhmään. Toisella puolella oli joukko nuoria, jotka olisivat tahtoneet enemmän vauhtia asioiden käsittelyyn ja ennenkaikkea enemmän julkisuutta, - yhdistyksen kokouksiin ei esim. saanut, jäseniä lukuunottamatta, kukaan helsinkiläinen tulla, eikä niistä liioin saanut mainita mitään sanomalehdissä, ilman erityistä lupaa - toisella puolella oli taas yhdistyksen johtokunta ja suurin osa sen jäseniä. Heistä tämä nuorten ryhmä oli niin vaivalloinen, että he ilman muuta äänestivät sen ulos. Tämä toimenpide oli sentään siksi omituinen ja ennen kuulumaton, että se herätti paheksumista monessa yhdistyksen vakavamielisessä jäsenessä ja he liittyivät nyt nuoriin ja pitivät neuvotteluja heidän kanssaan siitä, millaisiin toimenpiteisiin tässä oikein oli ryhdyttävä.

Eräaseen tällaiseen neuvottelukokoukseen tuli myöskin Minette Donner. Meidän nuorten ryhmä oli tottunut siihen, että aina kun saapui joku uusi henkilö näihin n.k. vähemmistön kokouksiin, täytyi hänelle juurta jaksaen kertoa koko erimielisyyden syyt ja kaikki mitä sen johdosta oli tehty ja päätetty. Mutta sitä ei ensinkään tarvinnut Minette Donnerin suhteen. Hän tuntui heti olevan asioista selvillä, ja osoitti meille samassa suurta ystävällisyyttä. Jo vain tapa millä hän tervehti ja antoi kättä oli harvinaisen lämmin ja luottava. Tuntui aivan siltä kuin olisi hän tahtonut sanoa: »Kyllä minä tiedän, että teillä on ollut vaikea aika ja myöskin sen, että te ette ole mitään pahaa tarkoittaneet». - Ymmärsin sitten jällestäpäin, että se oli hänen läheinen tuttavuutensa *Adelaide Ehrnroothin* ja tämän sisarentyttären *Rose-Marie Boijen* kanssa, joka vaikutti, että hän oli niin selvillä yhdistyksen asioista.

Minette Donner oli siihen aikaan vähän päälle neljäkymmenen, kookas ja ryhdikäs. Tukka oli jo harmahtava, mutta muuten hän tuntui varsin nuorekkaalta ja reippaalta. Ja samalla hänessä oli jotain sangen äidillistä. Oli aivan kuin hän olisi tahtonut suojella, auttaa ja keventää niiden kuormaa, jotka joutuivat hänen tielleen, olla heille jollain tavalla hyödyksi. Sen sain minäkin monta kertaa hänet tavatessani kokea.

Muistan esim. selvään miten herttaisesti hän kerran tuli vastaani Parisin kadulla ja juuri sellaisena hetkenä, jolloin tunsin olevani siellä yhtä yksinäni kuin jos olisin astunut Saharan erämaassa. Syy siellä olooni oli seuraava: Naisasialiitto Unioni, jonka jäseniä me molemmat olimme ja joka perustettiin heti sen jälkeen, kun Suomen Naisyhdistyksessä syntynyt selkkaus ei ollut sovittavissa, oli vaatimalla vaatinut minua edustamaan itseään Parisissa pidettävässä naiskongressissa keväällä 1896, koska muka olin niin lähellä tätä maailmankaupunkia. Opiskelin nimittäin siihen aikaan Zürichin yliopistossa. Olin kaikin tavoin vastahakoinen. Tiesin, että sellainen matka kysyisi koko lailla aikaa ja veisi ajatukseni päätehtävästäni ja sitten olin pari vuotta yhtämittaa puhunut ja lukenut saksaa ja sillä aikaa oli

muutenkin puutteellinen ranskankielentaitoni vajonnut jonnekin niin syvälle aivokoppaani, että tuntui aivan mahdolltomalta saada se sieltä yhtäkkiä esille. Kieltäytymiseni eivät kuitenkaan vaikuttaneet mitään. Kehoittavia kirjoja seurasi vieläkin kehoittavampi sähkösanoma, eikä lopulta ollut muuta neuvoksi kuin sulkea kurssikirjat ja ruveta lukemaan ranskaa, kyhätä kokoon kongressissa pidettävä esitelmä ja ryhtyä muihinkin pieniin valmistuksiin. Onneksi oli pääsiäisluvan aika, eikä tarvinnut laiminlyödä luentoja.

Kaikki tämä vaikutti kuitenkin, etten ensinkään keveällä mielellä lähtenyt Parisia kohti, enkä liioin tuntenut mitään iloa perille päästyäni. Läpi yön olin matkustanut, levännyt sitten joitakuuta tunteja siinä pienessä hotellihuoneessa, jonka eräs tuttava oli minulle suositellut ja astuin sen jälkeen ihmisvilinässä kadulla.

Yhtäkkiä kuulin iloisen äänen mainitsevan nimeni. Katsoin ylös ja edessäni seisoi Minette Donner puolisoineen.

»Voi, miten aika kuluu nopeasti», huudahti hän tervehdittyämme, »olin juuri hiljattain läsnä siinä Unionin kokouksessa, missä liitto päätti pyytää teitä itseään edustamaan, ja nyt me jo tapaamme toisemme täällä». Kuultuaan, ettei minulla ollut mitään erityistä ohjelmaa sinä päivänä, ehdotti hän, että tulisin heidän kanssaan päivällisille. Nyt sitä otettiin vaunut ja ruvettiin ajelemaan Parisin loppumattomia bulevardeja ja Minette Donner, joka oli ollut siellä kymmeniä kertoja ja tunsin sen miltei yhtä hyvin kuin Helsingin, rupesi esittämään minulle sen loistorakennuksia ja eri osia, liittäen usein esittelyynsä: »Katsokaa nyt kuinka iloiselta ja hymyilevältä kaikki täällä näyttää!»

Päivällistä syödessämme oli sitten m. m. kysymys siitä esitelmästä, joka minun oli pitäminen, ja minä kerroin, miten olin kymmenen päivää aamusta iltaan lukenut ranskaa ja matkalla tullessani harjoittanut kongressissa sanottavani ulkoa, jotta voisin esittää sen aivan vapaasti, ilman paperia. Se huvitti häntä suuresti ja nyt hän tahtoi kuulla, miten osasin sen lausua ja siinä seurasi kokonaiset pienet kokeet. »Oikein hyvin», sanoi hän ystävällisesti rohkaisten.

Sinä päivänä, jolloin minun oli esiintyminen, oli hänkin läsnä kongressissa ja iloitsi suuresti siitä, että myöskin meidän pieni maamme sai olla mukana siellä, missä maailman suuret ja tunnetut olivat koossa, ja että tiedot meidän naisten työstä ja voitoista otettiin siellä vastaan hyvin suosiollisesti. Samana iltana istuimme vielä yhdessä *Café de Régence*ssa toistaen päivän tapahtumia ja kun siellä oli pari muutakin suomalaista, joiden kanssa aina olin tottunut puhumaan suomea, kääntyi keskustelu yhtäkkiä suomenkieliseksi. Huomattuani, ettei Minette Donner sen jälkeen ottanut siihen osaa, pyysin anteeksi ja ehdotin, että me vaihtaisimme kieltä. »Ei mitenkään», sanoi hän, »puhukaa te vain suomea, minä kuuntelen sitä mielelläni ja ymmärrän kaikki, vaikkein itse osaakaan sitä puhua».

Seuraava muistoni Minette Donnerin suuresta avuliaisuudesta on vuodelta 1898. Olin kotimaahan palattuani ollut miltei pakoitettu rupeamaan naisasialehti »Nutidin» toimittajaksi, jotta se ei olisi kuollut sen toimittajan matkustaessa Italiaan. Mutta se oli, kuten naisten lehdet yleensä, pieni ja vähäpätöisen näköinen. Käännäymin silloin Minette Donnerin puoleen ja kysyin, eikö hän tahtoisi kutsua luokseen muutamia asiasta innostuneita ja vaikutusvaltaisia naisia, joille saisoin esittää sellaisen aikakauslehden tärkeyden ja kehoittaa heitä sitä rahallisesti kannattamaan, niin että se edes voisi ilmestyä hiukan laajennetussa muodossa. Hän oli heti valmis ja istuutui kirjoittamaan kutsukirjeitä parille kymmenelle henkilölle, jotka sitten määröpäivänä olivat iltapäiväteellä hänen kauniissa kodissaan. Tulos neuvotteluistamme oli kaikin puolin tyydyttävä. He takasivat lehdelle niin paljon varoja, että sen sivumääriä saattoi tuntuvasti lisätä, vieläpä panna toimeen palkintokirjoituksiakin, jotka aina vilkastuttavat toimintaa.

Juuri tuo nopeus, joustavuus ja toimeliaisuus oli niin miellyttävä piirre Minette Donnerissa. Hän ei lykännyt asiaa, jonka näki hyväksi ja kannattamiseksi, kaukaiseen tulevaisuuteen, vaan kävi siihen heti kiinni. Ja itsellään hänellä myöskin aina oli paljon aloitteita, jotka hän tahtoi saada toteutettua. Ei hän silloin laskenut aikaansa, ei vaivaansa, eikä menojaan. Hänellä oli esim. erityinen kalustamistaito, s. o. taito asettaa huonekalut niin, että ne muodostivat miellyttävän kokonaisuuden, että jokainen esine joutui juuri sille paikalle, mihin se parhaiten sopi. Hän tunnusti kerran, puhuessamme tästä, että hän aina tullessaan ihmisten luo, ajatuksissaan, muutteli hiukkasan heillä olevia kaluja ja niinikään sommitteli niiden värit vähän toisenlaisiksi. Ja luonnollista onkin, että se, kellä on persoonallista makua, ei voi rauhallisesti katsella sitä persoonallisuutta ja kaikenlaisen rihkaman kasaamista, jota tapaa useimmissa kodeissa – olivatpa ne sitten vaikka varakkaidenkin henkilöiden omistamat. Minette Donner tahtoi näyttää, ettei varat ja komeat kalut mitenkään olleet päätekijänä kodikkuuden aikaansaamisessa, vaan kauneusaisti, johon yhtyi käytännöllisyys ja tarkoituksenmukaisuus, ja siksi hän kerran järjesti Sörnäisiin n.k. mallihuoneen, jota ken tahansa oli tervetullut katsomaan ja josta sitten saattoi ottaa kaikenmoisia aiheita.

Toimin siihen aikaan Raittiusyhdistys Koiton naisosaston puheenjohtajana ja kun me sunnuntaiaamusin olimme kävelemässä, poikettiin tähän mallihuoneeseen ja katseltiin sitä sekä kokonaisuutena että tutkittiin kaikkia sen eri osia. Huonekalut olivat toisaalta niin yksinkertaiset, että kuka kirvesmies tahansa, puusepistä puhumattakaan, kykeni sellaiset valmistamaan, ja toisaalta niin käytännölliset, että joka kalu saattoi palvella paria, kolmea tarkoitusta. Hauskasta sälesohvasta syntyi yöksi vuode, pöytä oli samalla säilytyspaikka, jonne pääsi sen levyä hiukan siirtämällä. Toinen pöytä saatiin siten, että ikkunalautaan oli kiinnitetty levy, joka nostettiin ylös kun tarvittiin pöytää ja sitten taas laskettiin alas, kun sitä jo oli käytetty. Vaatekaappi asetettiin niin, että vain sen toinen sivu oli kiinni seinässä ja siten syntyi seinän ja kaapin väliin erinomaisen mukava pesukomero j.n.e. Siinä oli oikein osoitettu, miten voi pienestä tilasta huolimatta saada mukavuutta syntymään. Kaikki kalut olivat viheriäksi maalatut, ikkunaverhot ja pöytäliinat olivat kullat keltaiset.

Minette Donnerilla oli tähän aikaan muutenkin paljon tekemistä Sörnäisin kotien ja perheenäitien kanssa m.m. sen kautta, että hän hoiti Unionin sinne perustamaa äitien ompeluseuraa, oli aina mukana sen viikkokokouksissa ja järjesti sen jäsenille aivan erinomaiset joulujuhlat, joissa oli paljon sekä henkistä että aineellista hyvää.

Suurenmoisoin muisto minulla kuitenkin on Minette Donnerista routa-ajaltamme. Kun meidän suruvuotemme 1899 alkoi ja kaikki mielet olivat kuohuksissa helmikuun manifestin johdosta, osoittautui hän nimittäin heti erinomaisen toimeliaaksi. Hän kirjoitti asiasta tuttavilleen ulkomaille, hän piti neuvotteluja kodissaan m.m. sen suuren kokouksen, jolloin joukko Helsingin naisia kartan mukaan jakoi pääkaupungin ryhtyäkseen sitten määrähетенä keräämään nimikirjoituksia tsaarille lähetettävän adressin alle. Hän suunnitteli kaikenlaisia toimenpiteitä, joihin voisi ruveta ja oli aina valmis kuulemaan kaikkia niitä, jotka kävivät hänen luonaan neuvottelemassa ja ehdotuksia tekemässä.

Ja samalla kannalla Minette Donner pysyi koko routa-ajan, eikä vetäytynyt pois tästä työstä, vaikka se kävi yhä vaarallisemmaksi ja urkkijat monta kertaa ympäröivät hänen kotiansa. Semmoiseen kysytään paljon rohkeutta, itsensä kieltämistä ja uskoa oikeuden voimaan. Ja sellainen edellyttää myöskin kykyä katsoa elettyä hetkeä pitemmälle ja ymmärtää, mitkä arvot ovat pysyväisiä, mitkä ohimeneviä. Oma mukavuus, oma menestys, jopa rakkaiden omaisten turvallisuuskin painavat silloin sellaisen ihmisen silmissä paljon vähemmän kuin isänmaan tulevaisuus ja sen oikeusjärjestön suojeleminen.

Ikävä kyllä eivät kaikki nähneet asiata siltä kannalta ja luopuivat sen vuoksi koko työstä – jopa katselivat sitä karsain silmin. Mutta Minette Donnerin koti pysyi koko routa-ajan tärkeänä keskustana, jonne aina silloin tällöin muutamia kymmeniä passiivisen vastarinnan etuvartijajoukkoon kuuluvia naisia kokoontui neuvottelemaan miten saataisiin iskut meidän kansallista ja valtiollista itsenäisyyttämme vastaan vältettyä, tai edes hiukan lievennettyä, miten tiedot siitä vaarasta, joka uhkasi kutakin maamme asukasta, mutta josta sanomalehdissä ei saanut hiiskua sanaakaan, saataisiin leviämään, miten kansamme kaikista uhkauksista ja houkutteluista huolimatta jaksaisi pysyä laillisuuden pohjalla.

Ja kun sitten suurlakko tuli ja lakasi pois – ainakin ajaksi – meitä vastaan viritetyt ansat, seurattiin taaskin juuri Donnerien kodissa tapahtumien kehitystä erittäin valppaasti. Pistäydyin sinne tänä jännittävänä lakkoviikkona, jolloin voi sanoa, että tavallinen arkielämä työineen ja toimineen oli tykkänään seisahtunut ja sen sijaan pidettiin joka päivä suuria kokouksia, jolloin tuhannet aivot suunnittelivat uutta aikaa suurine muutoksineen.

Sisäänastuessani kuulin Minette rouvan nuoremman pojan sanovan äidilleen: »Jos vain tahdot äiti mennä ulos katsomaan lakottelevaa Helsinkiä, niin kyllä minä tulen sinua saattamaan ja suojelemaan». Hän joka näin puhui, oli siinä 14–15 vuoden vanha, ja siksi hänen ritarillinen ehdotuksensa tuntui varsin lystikkäältä. Mutta muuten olin juuri minäkin tullut taloon saadakseni Minette rouvasta opastajan ja saattajan. Houkuttelin häntä näet tulemaan mukaani kuuluisan englantilaisen toimittajan *William Steadin* luo, joka ennen lakon puhkeamista oli saapunut Helsinkiin ja sitten oli pakoitettu jäämään tänne useaksi päiväksi kulkuneuvojen seisahtuttua. Minette rouva oli jo aikaisemmin ollut hänen seurassaan, eikä aluksi ollut ensinkään halukas tulemaan, mutta hyväntahtoinen kun oli, taipui hän kuitenkin lopulta, ja niin me jouduimme Steadin luo. Oli pari asiaa, joista minä erityisesti tahdoin häntä kiittää ja toinen niistä oli tuo hänen erinomainen kirjeensä Plehvelle, Suomen puolesta. Se oli sellainen tyylitaidon mestariteos, että ani harvoin näkee kirjettä, joka yhtäaikaan olisi niin tavattoman kohtelias ja niin äärimmäisen pureva. Mitä Plehve siitä sanoi, ei arvattavasti koskaan ole tullut tunnetuksi, mutta meille se näinä pimeinä aikoina oli todellinen lohdutus. Mistäkö me sen saimme? Se oli painettuna noissa n.k. »Vapaisissa sanoissa», joita silloin hyvin salavihkaa levitettiin ja luettiin.

Tästä salaisesta kirjallisuudesta puhuessa olkoon mainittu, että sitä säilytettiin suuret määrät Donnerien kodissa siitä huolimatta, että venäläiset viranomaiset ja heidän kätyrinsä kulkivat ympäri kuin kiljuvat jalopeurat ja vaanivat sitä kaikkialla. Kun kerran kysyin missä Minette Donner piti sen piilotettuna, vastasi hän hyvin rauhallisesti, että hänen palvelijansa pitivät siitä huolta. Itse hän ei tiennyt mitä piilopaikkoja he sille kulloinkin keksivät. Vain nämä sanat osoittavat, miten rajaton luottamus siellä vallitsi molemmin puolin, miten sellainen ajatus kuin ilmiantaminen siinä talossa oli tuntematon.

Minette Donner 1908

Mutta niinpä olikin Minette Donner talousapulaistensa hyvä ystävä ja auttaja. Lähinnä heitä ajatellen, perusti hän Hyvinkäälle n.k. *Vilhelmiina kodin* lepoa tarvitsevia ja sairaalasta päässeitä palvelijattaria varten. Tunnetulla taidollaan hän senkin kalusti ja antoi sen sitten täydessä kunnossa Naisasialiitto Unionin hoidettavaksi. Väsyneet palvelijat, työläis-äidit y.m. samassa asemassa olevat pääsivät sinne lepäämään niin halvalla maksulla kuin viisikymmentä penniä päivältä. Monta monituista vuotta se palvelikin tarkoitustaan ja Minette Donner oli itse sen johtokunnan puheenjohtaja sekä huolehti persoonallisesti kodin asukkaista, joita talvella saattoi ottaa vastaan kymmenen ja kesällä useimpiakin.

Viimeisinä ahtaina vuosina on koti tosin ollut suljettuna ja yksityisille vuokrattuna, mutta miten lämpimästi Minette Donner siitä viimeiseen asti huolehti, osoittaa se, että hän sääti sen jälleen kuntoonpanemiseksi ja ylläpitämiseksi 100,000 mk.

Hyvinkäällä ollessaan hän myöskin avusti sikäläistä yhteiskoulua antamalla sille m.m. tontin, niinkään hän luovutti maata Hyvinkään kirkolle ja päällepäätteeksi hän perusti sinne komean urheilukentän, jota sittemmin syntynyt Urheiluyhdistys nyt hoitaa. Tällä kentällä *Kolehmainenkin* kerran kilpaili ja sai niin paljon ystävällisyyttä osakseen Minette rouvalta, että hän voittonsa jälkeen olympialaisten kilpailuissa Antverpenissä heti sähköitti siitä tälle äidilliselle ystäväälle, joka tyytyväisenä sitten kertoi, että hän oli saanut sähkösanoman »Koolemaiselta». Myöskin Martta Yhdistyksen haaraosaston ja äitien ompeluseuran rva Donner perusti Hyvinkäälle.

Yleensä hän oli aina toimessa ja hommassa ja aina hänen päässään liikkui uusia ehdotuksia. Kun hän sitäpaitsi oli tunnettu suuresta hyväntekeväisyydestään, kulki hänen luonaan aina paljon ihmisiä, joita kaikkia hän oli ihmeellisen kärsivällinen kuuntelemaan. Näin monta kertaa hänen nousevan keskellä ateriaansa tulijoita vastaanottamaan. Kun kerran huomautin tästä, sanoi hän vain hyvin iloisesti: »On niin monta, joiden täytyy jättää ateriansa siksi, ettei ole mitä

syödä. Ei se tee mitään, jos minä sen joskus jätän kesken, se vain muistuttaa minua näistä osattomista».

Tavallisesti Minette Donner puolisoineen aina keväisin lähti Eurooppaan. Ja niinpä hän tuli olleeksi kaikissa Europan maissa yksinpä Turkissa ja voitti kaikkialla tuttavien ja sympatioiden. Hänen poissa ollessaan hoiti *Lilli Munck*, hänen miellyttävä naimaton sisarensa, joka asui samassa talossa, lapsia ja kotikomentoa, niin että hän saattoi rauhallisella mielellä jättää omaisensa joksikin viikoksi. Tietysti hänellä oli paljon kerrottavaa näiltä matkoiltaan ja joskus hän niistä kirjoittikin jonkun pienen tuokiokuvan, kuten esim. käynnistään Konstantinopolissa, mutta kirjoittaminen kuului kuitenkin harvinaisuuksiin.

Minette Donnerista voi ehkä sanoa, kuten on sanottu monesta muustakin naisesta, että vaikka hänellä oli taipumuksia moneen suuntaan, niin ei hän antautunut mitään niistä todenteolla kehittämään. Mutta onhan se kaikkien perheenemäntien ja äitien kohtalo. Heidän täytyy yhtenänsä jakaa aikansa ja huomionsa niin monelle eri taholle ja valvoa että ne, jotka heitä ympäröivät saavat rauhassa työskennellä, ettei heille itselleen jää sitä keskitystilaisuutta, sitä itseensä syventymisaikaa ja työrauhaa, jota kaikki luova työ edellyttää. Ja mitä juuri Donnerien kotiin tulee, oli emännällä siellä tavallista enemmän hoivattavaa ja huolehdittavaa. Talon isännällä oli edellisestä naimisestaan lapsia, hänen ensimmäinen puolisonsa oli ollut leski ja tuonut taloon lapsia, ja Minette rouvalla itsellään oli kaksi poikaa ja tyttönen. Kaikki he kaipasivat hellää johtoa ja äidin ohjaavaa kättä. Sitten oli hänen puolisoltaan kuuluisana tiede- ja valtiomiehenä paljon edustusvelvollisuuksia ja paljon kansainvälisiä tuttavuuksia, joita koska tahansa saattoi saapua taloon.

Entä kaikki ne taiteilijat, joita Minette Donner suosi ja avusti. Hän auttoi meidän nuoria maalarejamme m.m. siten, että hankki heille työtä. Niinpä hän esim. antoi *Juho Rissasen*, siihen aikaan kun tämä oli nuori ja tuntematon, maalata hänen lastensa muotokuvat. *Axel Gallén* maalasi hänen oman kuvansa ja hänen vanhimman poikansa, tämän koulupoikana ollessa j.n.e. Se oli yhtämittaista itsensä antamista, aikansa paloittelemista ja kaikkialla läsnäolemista. Mutta ei suuri koti pysy kunnossa, ei sen liesi lämpimänä, eikä sen kotihaltijat koossa, ellei sen keskus ja sielu ole paikallaan, valmiina ottamaan osaa jokaisen sen jäsenen kohtaloon ja ulottamaan tätä huolenpitoaan vielä heidän ystäviinsä ja vieraisiinsakin.

Se on tavallaan sellaista hiljaista, näkymätöntä työtä, ettei sitä edes kaikki huomaa ja ymmärrä niinkauan kuin koneisto on käymässä, mutta perästäpäin sen tuntee aivan liiankin selvästi.

Jokunen kuukausi Minette Donnerin kuoleman jälkeen kävin hänen kodissaan asialla. Huoneet olivat samat kuin ennenkin, kalut seisoivat siinä niinkään paikoillaan, mutta kodin elävöittävä henki oli poissa, ja sanomaton tyhjyys huokui joka nurkasta ja sopesta. Oli kuin jokainen esine, jokainen taulu ja kasvi olisi kertonut, että se käsi, joka heidät kerran järjesti, nyt oli kylmennyt, että ystävällinen, lämminsydäminen Minette rouva, jolla oli ollut sellainen kokoova ja yhdistävä voima, nyt oli poissa, ainiaaksi poissa.

FANNY SINEBRYCHOFF.

Kahdeksankymmenluvulla tuli Bulevardilla joka aamu vastaan eräs nuori pariskunta, joka kaikesta päättäen oli aamukävelyllään. Varsinkin oli nuori rouva hyvin huomiota herättävä suuren kauneutensa ja kevyen käyntinsä takia. Aivan kuin keijukainen hän siinä astuskeli ruumiinmukaisessa talvitakissaan ja sirossa samettisessa kapottihatussaan, jonkatapaiset silloin olivat muodissa.

Kaikki katselivat häntä ja kaikki tiesivät myöskin, että hän oli rva *Fanny Sinebrychoff* o. s. *Grahn*, joka hiljattain oli mennyt naimisiin nuoren Sinebrychoffin kanssa. Senkin kaikki tiesivät, että hän oli ollut lupaava näyttelijä, joka yhtäkkiä kaikkien taiteenystävien suureksi suruksi oli jättänyt uransa juuri silloin, kun sen loisto-aika oli vasta alkamaisillaan. Huhuttiin sitäkin, että herra Sinebrychoffin olisi ollut maksaminen aika hyvitys teatterille sen johdosta, että hän vei sen parhaan voiman ennenkuin tämän ja teatterin välinen sitoumus vielä oli loppuunkulunut.

Fanny Sinebrychoff o. s. Grahn puolisoineen.

Vuodet vierivät, vanha rva Sinebrychoff kuoli ja nuori pari muutti kauniista tasakattoisesta huvilastaan Hietalahdentorin varrella hänen taloonsa Bulevardinkadun päässä, johon myöskin kuuluu tuo ihana Sinebrychoffin puutarha puistoineen.

Päinvastoin kuin mitä muilla yksityisillä on tapana tehdä, olivat sen haltijat aina antaneet sen olla avoinna suurelle yleisöllekin. Sinne saattoi kuka tahansa mennä kävelemään ja oleskelemaan, ruveta istuskelemaan sen sohville ja tuoleille kirjoineen ja käsitöineen tai antaa katseensa seurata sinertävää ulappaa saarineen ja kallioineen, joka puiston korkeimmilta kohdilta oli nähtävissä.

Mutta pelkään, että aniharva niistä, jotka siellä liikkuvat, tulivat ajatelleeksi miten harvinaisen ihmisystävällisen työn sen omistajat tekivät antaessaan yksityisen puistonsa näin yleisön käytettäväksi. Eikä moni sivultakatsoja edes tullut ajatelleeksi, että tämä oli vain yksi haara vanhan rva Sinebrychoffin kuuluisaa hyväntekeväisyyttä, jota hänen miniänsä, rva Fanny Sinebrychoff, sitten niin uskollisesti läpi koko elämänsä jatkoi.

Mutta eihän hyväntekeväisyys olekaan juuri korkeassa kurssissa nykyään, kun pyritään siihen, että kukin voisi seisoa omilla jaloillaan ja että yhteiskunnalliset laitokset kuten sairaalat, kunnalliskodit, apukassat y. m. voisivat hädän tullen tarjota raihnaisille ja vanhoille apua ja turvaa, jota ne eivät kuitenkaan tähän asti ole kyenneet tekemään; kykenevätkö edes koskaan. Tämä yleinen katsantotapa kai kuitenkin vaikutti, ettei minunkaan mieleeni milloinkaan juolahtanut ajatus käydä haastattelemassa rva Sinebrychoffia, vaikkakin usein näin hänen nimensä lahjoittajien ja hyväntekijöiden joukossa. Mutta kun sitten kevättalvella 1921 kaikki lehdet tiesivät kertoa, että hän oli määrännyt taideteoksensa annettavaksi Suomen valtiolle ja että hänellä oli niitä huomattava kokoelma, päätin mennä sitä katsomaan.

Kun puhelimitse oli sovittu ajasta, lähdin tuota tuttua taloa kohti, jonka puutarhassa monasti olin käynyt. Sisäänkäytävä oli kadulta päin ja rouva S. asui toisessa kerroksessa. Sinne johtavat portaat olivat punaisen maton peittämät ja molemmin puolin oli komeita palmuja ja muita lehtokasveja. Tämä väriyhdistelmä oli suurenmoinen ja ihankuin valmistus kaikkeen siihen mitä sain nähdä. Ja kuitenkin - en aluksi sittenkään odottanut aivan paljoa. Arvelin, että talossa tietysti oli taide-esineitä, sillä kuuluihan asiaan, että varakkaat hankkivat niitä itselleen, mutta että kokoelma olisi sellaisella rakkaudella valittu, että koko koti olisi niin personallinen ja puhuisi sellaisesta hienostuneesta mausta ja kauneuden palvonnasta, sitä en kuitenkaan voinut aavistaa. Mutta jo siinä suuressa salissa, jonne ensin jouduin, oli nähtävänä alkuperäinen *Sebastiano del Piombo* ja *Velasquez* puhumattakaan renessanssiajan pienemmistä kuuluisuuksista kuten esim. *Bronzihosta* y. m.

Rouva Sinebrychoff tuli vastaan mustiin puettuna. Nähtävästi hän puolisonsa kuoleman jälkeen aina kävi mustissa, sillä sellaisena tapasin hänet sitten myöhemminkin. Hän ei nyt enää ollut sama kevyt keijukainen kuin 80-luvulla, jolloin näin hänet Bulevardilla.

Vartalo oli käynyt paljon tukevammaksi ja pyylevämmäksi, käynti raskaammaksi ja hipiä, joka silloin oli kuin ruusunlehti, oli nyt kalpea. Mutta piirteet olivat yhtä hienot kuin silloinkin ja tukassa oli vain vähän hopeata. Muutamien tervehdyssanojen jälkeen, jolloin totesin, että hänellä oli kaunis, sointuva ääni ja että hän äänsi sanat erittäin selvästi, alkoi kokoelman katseleminen.

Rouva Sinebrychoff kulki vieressäni ja esitti jokaisen taulun ja oli aina valmis antamaan lisätietoja niin pian kun sellaisia pyysin.

Hän tunsi jokaisen taideteoksen historian niin pitkälle kuin sen jälkiä yleensä saattoi seurata, ja hänen personallinen makunsa oli ollut määräämässä sekä sitä ostettaessa että sille paikkaa kokoelmassa valitessa.

Ensin me kulimme läpi koko ruotsinmaalaisen kokoelman, joka tuntui hyvin ehyeltä, siinä kun oli edustettuna Ruotsin suuruuden ajan ja Kustaa III kauden etevimmät muotokuvamaalarit kuten esim. *David von Krafft*, *Lundberg*, *von Breda*, *Roslin*, *Wertmüller*, *P. Hall* y. m., joiden monetkin tekeleet - Kristiina kuningattaren, Kaarle XII, Kustaa III, Bellmanin, Lidnerin, Svedenborgin y. m. kuvat - olivat niin arvokkaat, ettei todella ymmärrä, miten Ruotsi on päästänyt ne käsistään.

Siinä jokaisen taulun edessä seisoessamme, kääntyi väliin keskustelumme hiukan muillekin aloille kuin taiteen. Tulin m.m. ihmetelleeksi, että tämä kokoelma oli saanut olla rauhassa punakapinan aikana.

»Se on minun anoppini ansio», selitti rva S. »Tästä kodista ei tarvitseva vielä koskaan ole mennyt saamatta apua ja siitä johtuva siunaus on pitänyt sen yllä».

Sitten me taas jouduimme puhumaan Suomen kahdesta kansallisuudesta ja rva S. huomautti, että kun Jumala kerran oli asettanut kaksi eri kansaa samaan maahan, niin oli tarkoitus, että he oppisivat toisiltaan, eivätkä riitelisi. Nämä sanat eivät olleet mitään korulauseita hänen suussa, vaan hänen syvin vakaumuksensa, joka pohjautui monivuotisiin havaintoihin ja mietiskelyihin.

Seuraavassa huoneessa oli hollantilaista tai paremmin sanoen alankomaalaista taidetta maailmankuuluine nimineen: *Rembrandt*, *Rubens*, *Frans Hals*, *Van Dyck*, *Jan Steen*, *Teniers*, *Ruysdael*, *Van Goyen*, *Haysum* y.m., joiden teoksia tavallisissa oloissa vain tapaa Europan suurissa taidekokoelmissa. Tuskin oli uskoa silmiään nähdessään niitä täällä meillä yksityisessä kodissa. Vain niiden etsimiseen ja valitsemiseen oli tietysti käytetty paljon aikaa ja huolta - rahoista puhumattakaan.

Parisen tuntia siinä katseltuamme, ehdotti rva S. että menisimme ruokasaliin, jossa kahvipöytä oli katettu. Se oli taaskin uusi kauneusmaailma, joka siellä avautui eteeni. Ruokasali oli nimittäin täynnä mitä arvokkaimpia taide-esineitä: vanhoja kaappeja puu- ja luuleikkauksineen, kallisarvoisia porsliinimaljakoita, metallisia seinäkoristeita y. m. y. m. ja tietysti taaskin tauluja. En ehtinyt kiinnittää niin mitään huomiota itse kahviin, töin tuskin sain kuppini tyhjennettyä.

»Te ette varmaankaan pidä kahvista», arveli rva S.

»Kyllähän minä, mutta tässä on nyt niin paljon muuta, että kahvi joutuu aivan sivuseikaksi», vastasin.

Rva S. hymyili ja avasi vastapäätä olevan kaapin, joka oli tehty kilpikonnan kuoresta, norsunluusta ja ebenholtsipuusta. Kauniimpaa ja aistikkaampaa esinettä ei juuri voi kuvitella. Siinä oikein näki mitä taitelijoita muinaisajan käsityöläiset

olivat tehdessään huonekaluista taideteoksia, joiden arvo aina vain lisääntyy vuosi vuodelta.

Me rupesimme puhumaan eri maiden ja eri kaupunkien taidekokoelmista, joissa rva S. oli oleskellut päiväkausia. Välistä hän oli nähnyt niissä koululuokkia, jotka opettajansa kera kulkivat salista toiseen ja saivat koko ajan tarvittavaa opastusta ja valaisevia selityksiä. Oikein kadehdittavina hän piti näitä lapsia, jotka pienestä pitäen saivat kuulla ja oppia sellaista, mistä meillä täällä Suomessa ei ole aavistustakaan - ei alaikäisillä eikä aikuisilla. Vasta täysikäisiksi päästyämme me omin voimin ja omasta aloitteestamme pääsimme hiukan syventymään vanhaan taiteeseen ja yleensä taidehistoriaan. - Rva S:llä oli esillä monta kuvitettua taidehistoriaa ja taidetta koskevaa kuvateosta, josta huomasi hänen ottaneen taidetutkimuksensa vakavalta kannalta.

Ja miten hän oli iloinnut jokaisesta saavutuksesta kokoelmaansa. Saadakseen jonkun kauan toivomansa taideteoksen, oli hän monta kertaa kieltäytynyt sellaisesta, jota muut hänen asemassaan olisivat pitäneet aivan itsestään lankeavana, kuten esim. joka kevät uusiutuva kävelypuvuista, hatuista y.m. Ja kun niin monet henkilöt aina olivat hänen puolisonsa kimpussa pyytäen lainoja, takauksia y.m. jotka sitten ainaiseksi jäivät selvittämättä ja he vain lohduttivat itseään sillä, että eihän se kauppaneuvos Sinebrychoffin afääreissä mitään merkinnyt, sanoi rva S. sen monta kertaa häntä oikein kirvelleen, kun kymmenet tuhannet sillä tavalla menivät, sen sijaan että niillä olisi voinut ostaa taideteoksia.

Kuta kauemmin me puhuimme, sitä enemmän ilmestyi keskustelun aiheita. Ja rva S. oli harvinaisen avomielinen, vaikka ei silti ensinkään löpöttelevä. Kun on paljon tavannut ihmisiä ja seurustellut heidän kanssaan, tulee viimein jotenkin herkkäkuuloiseksi ja oppii erottamaan väärän ja teeskennellyn todellisesta, mutta vaikka kuinka olisin heristänyt korviani, en huomannut rva S:n sanoissa mitään, joka olisi todistanut suurentelemishalua, omahyväisyyttä tai turhamaisuutta. Kaikella mitä hän kertoi oli vakava pohja, jokainen huomautus ja arvostelu oli kypsän, hienotunteisen ihmisen. Kun hän niin ystävällisesti uteli miksikä en ollut aikaisemmin tullut katsomaan hänen kokoelmaansa, kun olin niin innostunut kuvaamataiteesta, olin miltei hämilläni, sillä paitsi etten ollut tiennyt tästä rikkaasta taidekokoelmasta mitään, en ollut aavistanut, että sen omistaja oli niin syvämielinen ja hienostunut henkilö, että hänen elämänsä oli ollut niin yhtämittaista sisäistä kasvamista - tosin ei siihen suuntaan kuin hän nuoruudessaan oli kuvitellut. Hän oli silloin vain uneksinnut kehittymisestään taiteilijauralla jo päättänyt olla menemättä naimisiin. Kerta toisensa jälkeen hän oli antanut rukkaset liikemies Sinebrychoffille, mutta tämä tuli aina uudestaan. Kun hän sitten taaskin kerran oli ottanut esiin tämän kysymyksen, sanoi Fanny Grahn lopulta väsyneesti:

»Tulkaa huomenna puhumaan vanhempieni kanssa asiasta», ja lähti samassa astumaan kotiin päin.

Mutta niin järkytetty hän oli tästä puolesta lupauksesta, että hän kotiin päästyään heti purskahti itkuun ja istui siinä pää käsien varassa pitkän aikaa.

Äiti, joka hänen surunsa ensin huomasi, kysyi osaaottavasti syytä siihen. Nyyhkytysten kesken hän sai sanotuksi:

»Kun minun pitää mennä naimisiin».

»Kenenkä kanssa?» kysyi äiti hämmästyneenä.

»Saattepa huomenna nähdä», oli vastaus.

Fanny Grahn 80-luvulla.

Ymmärtääkseen tämän epäröimisen ja surun, on välttämätöntä tietää, että rva S. jo ennen naimisiin menoaan oli ollut kymmenen vuotta teatterin palveluksessa ja että teatteri oli ollut hänen ensimmäinen suuri rakkautensa, hänen lapsuuden ja nuoruuden unelmiensa luvattu maa. Kun hänen vanhempi sisarensa ja tämän toverit leikkivät teatteria, istui nelivuotias Fanny jakkaralla oven suussa - hän oli muka saanut vahtimestarin tehtävän - ja seurasi ihmetellen ja ihailien heidän liikkeitään ja puheitaan. Leikkiessään Heikinesplanadissa katseli hän aina mitä kunnioittavimmin vastapäätä olevaa ruotsalaista teatteria ja kerran hän jo pääsi pujahtamaan sinne sisäänkin. Oli aamupäivä ja siellä harjoitettiin parasta-aikaa. Pikku Fanny painautui seinää vasten ja oli hiljaa kuin hiiri voidakseen kuulla mitä siellä sanottiin. Joku huomasi hänet ja kysyi: »Pidätkö sinä niin paljon teatterista?»

»Pidän», tuli pienestä, ylitsevuotavasta sydäimestä, ja tämä sana avasi hänelle portit tuohon ihannoituun valtakuntaan. Teatterissa tarvitaan joskus aina lapsiakin näyttämöllä ja tässä oli nyt saatavissa erinomaisen sievä ja sopiva pieni olento. Olihan hänellä koulunkäyntinsä aamupäiväsin, mutta iltasin hän aina oli teatterissa, niin pian kun häntä vain tarvittiin. Jo yhdeksän vuotiaana hän esim. oli mukana piiritanssissa »Wärmlandningarna» nimisessä kappaleessa. Silloinen teatterin johtaja *Gustaf Mallander* huomasi piankin tytön lahjakkuuden ja kävi ehdottamassa hänen vanhemmilleen, että pikku Fanny saisi antautua tykkänään näyttelijäalalle, jolloin hän, herra M., oli valmis rupeamaan hänen taipumuksiaan kehittämään - varsinaista teatterikoulua kun ei siihen aikaan vielä ollut. Vanhemmat panivat kovasti vastaan; he olivat vakavia, ajattelevia ihmisiä ja pitivät keskinkertaisen näyttelijän elämää varsin säällittävänä. »Enemmän saa Fanny vaikka mennä luostariin kuin teatteriin», selitti isä. Mutta Fanny pyysi ja rukoi, kunnes vanhemmat lopulta taipuivat. Herra Mallander rupesi hänen opettajakseen ja johti samalla paria muutakin nuorta

tulijaa, joista toinen oli *Adolf Lindfors*, sittemmin Helsingin kansallisteatterin etevä näyttelijä.

Herra M. oli niin tyytyväinen pieneen kolmioonsa, että antoi sen jo pian esiintyäkkin eräissä soitannollis-draamallisissa iltamassa, jonka ohjelmaan m.m. kuului Topeliuksen »Sotavanhuksen joulu», missä Fanny Grahn esitti sotilaspojan osaa reippaasti ja luonnollisesti. Aina silloin tällöin hän sai pieniä tehtäviä ja huomattiin hyvin lupaavaksi. Siihen aikaan vieraili teatterissa naapurimaistamme useita eteviä näyttelijöitä - toiset heistä viipyivät oikein vuosimääriä - jotka antoivat paljon loistoa ja eloisuutta pääkaupungin teatterielämälle. Ja pikku Fanny, jonka vastaanottavaisuudella ja innostuksella ei ollut rajoja, sai heistä haihtumattomia vaikutteita. M. m. hänellä oli ilo esiintyä samassa kappaleessa kuin kuuluisa tanskalainen näyttelijä *Magda v. Dolcke*. Tämä hienostunut, suuren maailman nainen ihastui niin pikku Fannyyn, että hän antoi hänelle valokuvansa, syleili häntä ja sanoi: »Pikku Fanny, sinäkin tulet kerran suureksi».

V. 1875, siis Fannyn ollessa 13-vuotias, kiinnitettiin hänet teatteriin oikein kontrahdilla, jossa m.m. sanottiin, että hänen piti olla mukana kaikissa kuorolaulu- ja tanssiharjoituksissa sekä esiintyä pienissä osissa. Suuria tehtäviä ei nyt aluksi voinut niin nuorelle tytölle antaa, mutta ne kasvoivat vuosi vuodelta, samassa määrin kuin hän itsekin kasvoi. Kaikkiaan hän teatterissa oloaikanaan esiintyi 85 osassa. Tämä on jo aivan tavatonta kun ottaa huomioon, että hän teatterista erotessaan oli vain 20-vuotias; ja se osoittaa ennen muuta miten paljon tehtäviä hänelle uskottiin ja miten rajattoman ahkera ja tarmokas hän oli. Monta kertaa hän meni teatteriin jo klo 8 aamulla, jolloin siellä ei vielä ollut ketään muuta, sytytti kaasun ja rupesi aivan yksinään harjoittelemaan. Niinpä hän esim. koitti saada äänensä niin kantavaksi, että se kuuluisi joka soppeen, aina ylimmälle riville asti, ja että sen sävy samassa olisi aivan luonnollinen.

Meidän pienissä oloissammehan kappaleet keskimäärin menevät vain noin 5 à 6 kertaa - toiset vähän useammin, toiset taas eivät sitäkään - ja siksi täytyy ehtimiseen harjoittaa uutta. On alituinen vaihtelu, alituinen kiire, eikä nuorta Fannyä tässä ollenkaan säästetty. Esimerkkinä siitä, mitä häneltä vaadittiin, olkoon mainittu, että hänen esim. kymmenessä päivässä täytyi harjoittaa Cypriennen osa Sardoun huvinäytelmässä »Erotaan pois», jossa aina oli totuttu näkemään mitä etevimmät kyvyt. Sehän kuului aikoinaan *Ida Aalberginkin* loisto-osiin ja siinä on Helsingin yleisö sittemmin saanut ihailua *Betty Nansenin*. Fanny Grahn tiesi, että hänellä oli suuret edeltäjät ja jo siitä syystä hän ponnisti kaikki voimansa, ja teki työtä kuumeisesti ja uupumattomasti. Kun se suuri päivä sitten koitti, todettiin, että hän oli aivan erinomainen, että hänen vertaistaan ei vielä koskaan oltu nähty. *K. F. Vasenius* (nim. »Bis»,) joka on kirjoittanut teoksen Fanny Grahnista näyttelijänä, sanoo siinä, että vaikka hän elämässään oli nähnyt monta Cypriennen esittäjää, voitti Fanny heidät kaikki eräissä suhteessa. Kaikki muut olivat olleet jo kypsyeitä naisia, Fanny Grahn yksin oli yhtä nuori, yhtä säteilevä, yhtä naivi kuin Sardoun Cyprienne.

Niin monessa muussakin yleisesti tunnetussa ja ensimmäisten teatteridiivojen luomissa osissa häntä käytettiin kuten esim. Suzannena Pailleronin »Ikävässä seurassa» Perditana Shakespearen »Talvisessa tarinassa», Sigridinä tuossa pohjoismaalaisessa kappaleessa »Bröllopet på Ulfåsa» y. m. Ja sitten taas hänen piti esiintyä aivan toisenlaisissa osissa kuten nuorena Kaarlo kuninkaana Topeliuksen kirjoittamassa ja Paciuksen säveltämässä oopperassa »Kaarlo Kuninkaan metsästys» sekä nuorena Richelieun herttuana kappaleessa »Richelieun ensimmäinen sotainen urotyö». Arvostelut olivat aina hyvin kehoittavia ja kiittäviä, sekä totesivat, että tämä nuori, runsaslahjainen näyttelijäalku yhtä mittaa edistyi. Ja kuitenkin on lisättävä, että sen aikuiset teatterikriitikot olivat sangen vaatavaisia ja että heidän joukossaan olivat maamme ensimmäiset esteetikot sellaiset kuin prof. *G. G. Estlander*, *tri Fredrik Berndtson* y. m. jotka tunsivat alansa täydellisesti, eivätkä suinkaan suotta tunnustavia sanojaan tuhlanneet.

Fanny Grahnin nimi ja maine oli jo ehtinyt tulla niin tunnetuksi Pohjanlahden toisella puolellakin, että hänelle sieltä tuli mitä edullisin ehdotus. Hänelle tarjottiin nimittäin tilaisuutta päästä Tukholman kunink. teatteriin, missä hänen ei ensinkään olisi tarvinnut ehtimiseen harjoittaa uutta, vaan hän olisi ehtinyt syventymään tehtäviinsä ja sitäpaitsi saanut mitä parhaita ohjausta. Se oli tietysti hyvin houkuttelevaa, mutta kun kaikki ystävät ja tuttavat kovasti kehoittivat häntä jäämään, uudisti hän taaskin kontrahntinsa tšekäläisen teatterin kanssa. Mutta tietysti tämä mahdollisuus kerran päästä väljemmille vesille jäi kytemään hänen mieleensä, ja siksi ymmärtää niin hyvin, että taiteilijauran keskeyttäminen ei suinkaan ollut hänelle mikään kevyt tehtävä. Olihan se ollut yhtämittaista nousua, yhtämittaista voittoa eteenpäin kulkua. Ei hän vielä ollut tuntenut mitään pettymystä tai kyllästymistä. Aurinkoisena ja kullanhohtavana loisti hänen mielikuvituksessaan se suuren todellisen taiteen ihana temppele, jota kohti hän koko ajan pyrki ja jonka niin harvat saavuttavat.

Luultavasti hän aluksi tunsikin suurinta kaipuuta jätettyään sen työalan, johon hän niin tavattomasti oli kiintynyt, mutta vähitellen hankki kuvaamataide ja vanhojen mestarien taidearteisiin syventyminen hänelle korvausta. Hyvin kuvaavaa on muuten, että hän, joka niin paljon oli eritelty ihmisten luonteita ja tulkinnut heidän sielunelämänsä ilmauksia ja heidän eleitänsä, enin oli huvitettu muotokuvista. Harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, muodostavat nimittäin muotokuvat huomattavimman osan Sinebrychoffin kokoelmassa.

Onneksi oli hänen puolisonsa myöskin innostunut taiteesta ja niin taide-esineiden ja taideteosten kokoaminen muodostui heidän pääharrastukseksi, heidän suureksi elämäntehtäväkseen. He hankkivat tähän kaukaiseen maahan sellaisia maalaustaiteen helmiä, joita täällä ei vielä koskaan ole ollut, he iloitsivat niistä ja tahtoivat että muutkin, sitten kun heitä ei enää ollut, saisivat niistä iloa.

»Aina kun Paul ja minä palasimme kotiin seuroista ja kutsuista», kertoi rva S., niin me syleilimme toisiamme ja sanoimme: 'Ei missään ole niin hyvä olla, kuin täällä kotona.'

Mutta niinpä rva S. hoitikin tätä kotiaan kuin silmäteräänsä, erittäinkin juuri sen taidekokoelmaa. Hän piti sitä lainana, uskottuna leiviskänä, josta hänen tuli vastata. Joka taide-esine, joka huonekalu oli sellainen kuin olisi se juuri tullut valmistuspajastaan ja kuitenkin oli moni jo ollut talossa vuosikymmeniä.

Salin pronssikruunut esim. olivat riippuneet sen katossa jo sata vuotta ja kuitenkin ne hohtivat ja kimaltelivat aivan kuin uudet. Ne olivat jo kyllä aivan mustuneet hänen taloon muuttaessaan, mutta hän antoi ottaa ne alas, ruuvasi joka metalliosan erikseen, pesi ne lämpimässä vedessä, johon oli pantu muutama tippa ammoniakkaa ja sitten niitä hangattiin niin kauan kunnes ne tulivat aivan kirkkaiksi.

Rva S:llä oli joka esinettä varten omat, itse keksimät puhdistustapansa ja puhdistusvälineensä ja niistä pidettiin kiinni. – Taideyhdistyksen intendentti *M. Wænerberg* toi hänelle kerran pienen painetun vihkosen, jossa hän neuvoi miten tauluja tulee hoitaa ja puhdistaa.

»Ennenkuin luen tämän, niin suonette, että minä kerron, miten minulla on tapana tehdä», sanoi rva S. ja teki sitten selkoa menettelytavastaan, miten esim. keväisin jokainen taideteos pyyhittiin pehmeällä, erityisestä kankaasta tehdyllä rievulla, joka käytettäessä rutistettiin pallon muotoiseksi, miten taulujen kehyksiä varten taas oli erikoiset tomurätit ja pienet puikot, joiden avulla kaikki niiden koristukset ja leikkaukset saatiin puhdistettua, miten jokainen taulu senjälkeen peitettiin verholla, jotta ei kesäaurinko sitä pahentaisi. Tämän kuultuaan arveli herra Wænerberg, ettei hänellä ollut mitään neuvoja annettava rva S:lle, mutta pikemmin häneltä opittava.

Tapa millä rva S. puhui näistä käytännöllisistä tehtävistään, oli varsin mielenkiintoinen. Se osoitti erityistä perehtymistä niihin ja loppumatonta työiloa. Suurien kevät- ja syysiiousten aikoina esim. hän oli liikkeellä aikaisesta aamusta myöhäiseen iltaan, mutta piti sen kaikkein luonnollisimpana asiana maailmassa. Ei hän ollenkaan ymmärtänyt sellaisia emäntiä, jotka pitävät parin viikon suursiivousta niin raskaana, että jo kaipaavat lepoa sen suorittamaan.

Olin ajatellut olla tunnin tällä retkelläni ja se kasvoi neljäksi, olisi luultavasti venynyt vieläkin pitemmäksi, ellei myöhäinen tunti olisi muistuttanut minua kotiin menosta.

»Tulkaa uudestaan aina kun teidän on ikävä hollantilaisista huonetta», sanoi rva S. hyvästellessäni, koska hän oli havainnut, että vanha hollantilainen taide minua erittäin oli huvittanut.

Kului kuitenkin aikoja, ennenkuin noudatin tätä ystävällistä kutsua, sillä huomasin kaikesta, että rva S:n aika oli hyvinkin täpärällä. Oli niin paljon ihmisiä, jotka kääntyivät hänen puoleensa pyytäen apua ja kannatusta, oli niin monta laitosta, kuten lasten-, vanhojen- ja sokeiden koteja y. m. yksinäisten ja sairaiden turvapaikkoja, joiden pystyssä pysymistä hän tahtoi edistää käymällä niiden kevät- ja syysmyyjäisissä y. m. tilaisuuksissa.

»Hän osti meiltä aina koko sylillisen harjoja, käydessään», kertoi esim. Sokeiden kodin johtajatar, »eikä siinä kyllin, vaan hän otti myöskin selkoa ketkä hoidokeista olivat ne valmistaneet, kävi heitä puhuttelemassa ja lausui heille rohkaisevia sanoja».

Mutta kun sitten pari hyvää ystävääni myöskin mielellään tahtoi nähdä Sinebrychoffin taidearteet, tarjouduin heidän oppaakseen ja tuloin uudestaan siellä käyneeksi. Tämä toinen käynti muodostui jos mahdollista vieläkin sisältörikkaammaksi ja hauskemmaksi kuin ensimmäinen, se kun antoi tilaisuutta syventymään kaikkiin edellisellä kerralla saatuihin vaikutelmiin ja taas uudestaan tapaamaan talon miellyttävän emännän – vieläpä hänen uskollisen talousapulaisensa Alman, joka oli eteisessä vastaanottamassa aivan kuten edellisellä kerrallakin. »Sellainen kuin on emäntä on palvelijakin» sanotaan ja tässä kodissa se ihan kirjaimellisesti oli toteutunut. Sisäkkö Alma oli ollut talossa 23 vuotta, keittäjä 27 vuotta ja suorittaneet tehtävänsä yhtä uskollisesti kuin emäntäkin, tottuneet kaikkiin talon tapoihin, oppineet kunnioittamaan sen taide-esineitä ja haltijaväen taideharrastusta. Siksi vallitsikin heidän keskenään mitä täydellisin luottamus ja kiintymys. Emännän huolet ja surut olivat myöskin talousapulaisten ja sitten taas päinvastoin. Kun esim. kauppaneuvos Sinebrychoff kuoli ja rouva pitkät ajat senjälkeen oli surun valtaama ja uneton, valvoi Alma ihan pyytämättä viereisessä huoneessa ollaksensa aina valmis tulemaan, kun hänen haltijattarensa vain suinkin kutsui. – Ja aivan ihmeellisesti hän osasi liikkua kahvipöydän ympärillä ja valvoa, että kukin aina sai mitä hän tarvitsi. Kaikki kävi niin hiljaa ja melutta, aivan kuin olisi siinä ollut henkiolento pitämässä huolta jokaisesta. Vieraanvaraisen tapansa mukaan oli rva S. nimittäin taaskin antanut kattaa kauniiseen ruokasaliinsa kahvipöydän ja siinä me istuimme toista tuntia vilkkaasti keskustellen ja leikkiä laskien.

»Kyllä se sentään on kummallista», sanoi eräs seurueesta, »että vaikka Helsingissä on tällainen koti ja kokoelma, emme me tavalliset ihmiset ole tienneet siitä mitään».

»Se on juuri yhtä ihmeellistä, että Helsingissä on näin hauskoja ihmisiä, joista minä en tähän asti ole tiennyt mitään», vastasi rva S. Se oli hyvin kohtelias ja lystikäs käänne ja sellaisia hän teki monta. Kun eräs toinen seurueestamme valitti, että hänen vuosimääriä oli täytyntä elää pienessä maaseutukaupungissa »Kuopion takana», ja siksi oli jäänyt niin jällelle kaikilla aloilla, vastasi rouva S., että se päinvastoin mahtoi olla aivan erinomainen paikka, koska siellä sekä henkisesti että ruumiillisesti pysyi niin pirteänä. Olin edellisellä käynnilläni tiedustellut, eikö talon vieraat vahingoittaneet siellä olevia kalliita kaluja ja kertonut omista ikävistä kokemuksistani: miten ihmiset mieluummin istuivat nojatuolien käsinojilla kuin itse istuimilla ja saivat ne siten irti, miten he jaloillaan kahnasivat pöytien jalkoja ja ristikoita, joten ne olivat täynnä naarmuja, asettivat kahvikuppejaan soittokoneen kannelle y. m. Silloin rva S. ei tietänyt sellaisesta mitään, nyt hän sanoi minua usein muistaneensa tämän kysymyksen johdosta, sillä senjälkeen kuin suuri yleisö oli ruvennut käymään hänen kokoelmiaan katsomassa, oli hän ihmeekseen havainnut kuinka huonosti kasvatetut ihmiset tässä suhteessa olivat. He saapastelivat hänen hienoilla parkettilattioillaan niin häikäilemättä, että niitä ehtimiseen oli täytyntä kiillottaa, tauluja katsellessaan he heittäisivät polvilleen vanhoille kallisarvoisille nojatuoleille ja tarttuivat niiden kullattuihin karmeihin lämpöisin, hikisin käsin. »Jos olisin mies, en vain koskaan kosisi sellaista tyttöä, sillä ei hänestä ole talon emännäksi», sanoi hän hyvin vakuuttavasti.

Oli todellakin oikein masentava kuulla, että sen nuoren polven naiset, joilla oli onni päästä rva S:n kotiin ja hänen opastamaan katsella siellä olevia kauneusarvoja, eivät ensinkään ymmärtäneet miten oli käyttäytyminen. He saattoivat pauskautua istumaan, sillä aikaa kun emäntä aina itse seisoi taulujaan esittäessään. Ja kuitenkin oli seisominen hänelle hyvin raskasta senjälkeen kun hän pahasti oli loukannut jalkansa. Hänen uskollinen Almansa kertoi tästä tapahtumasta sitten jälestäpäin seuraavasti: Eräänä kesäpäivänä oli rva S. tapansa mukaan valmistanut puistossaan juhlat erään lastenkodin lapsille. Hän istui heidän kanssaan keinulaudalla, kun tämä yhtäkkiä katkesi ja hänen jalkansa jäi laudan alle sekä vikaantui niin pahasti, että hänet oli kannettava sisään. Siinä tuskissaan ollen, hän lähetti sanan, ettei lasten juhlaa mitenkään saanut keskeyttää, vaan että heitä oli kestitettävä juuri sillä tavalla kuin alusta oli ajateltu, ja samassa hän oli tyytyväinen senjohdosta, että onnettomuus oli kohdannut häntä eikä pienokaisia.

Fanny Sinebrychoff eräässä yksityisessä seurassa esitetyssä näytelmäkappaleessa

Tästä jalkansa vikaantumisesta hän ei kuitenkaan meille sanonut mitään, eikä sitäkään, että hänen terveytensä yleensä oli heikko. Päinvastoin. Kun eräs seurastamme mainitsi päättäneensä elää hyvin kauan nähdäksensä millaiseksi nykymaailma tästä muuttuisi, vakuutti hän päättäneensä juuri samaa. Kun oli kysymys siitä, että hän joskus poikkeisi N. Å:n toimistoon, mutta ensin kuitenkin ilmoittaisi tulostaan, jotta siellä sitä ennen voitaisiin panna toimeen oikein perusteellinen suursiivous, selitti hän sen olevan aivan turhaa. Ei hän mennyt tuttaviansa tarkastaakseen heidän järjestystään, vaan nauttiakseen heidän seurastaan. Muuten hän kyllä sanoi olevansa tottunut siihen, että häntä pidettiin jonkinmoisena järjestyksen pedanttina. Hänen nuoret sukulaisensa esim. väittivät pilkaten, että kun Fanny täti panee heitä jotakin esinettä kiillottamaan, niin täytyy ensin hangata sitä määrätty kerrat pitkittäin ja sitten poikittain, eikä siinä vain saa erehtyä.

Hyvin mielenkiintoista oli kuulla hänen kertovan edellisen kesän korjaustöistä hänen kesäasunnossaan Hagalundissa. Siinä oikein havaitsi mikä järjestävä kyky ja käytännöllinen emäntä hän oli. Kaikki hän itse suunnitteli valmiiksi ihan pienimpiä yksityisseikkoja myöten ja ellei sitten käsityöläiset suvainneet ruveta hänen määräyksiään seuraamaan, niin työ vaikka keskeytettiin joksikin aikaa, kunnes asianomaiset ottivat ymmärtääkseen mistä oli kysymys.

Kaikissa hänen töissään ja toimissaan oli metodia, eikä suinkaan vähin hänen hyväntekeväisyydessään. Ei se ensinkään ollut tuollaista tavallista almunantoa, joka ei tiedä muusta kuin pienen tilapäisen rahalahjan luovuttamisesta apua-anovalle päästäkseen hänestä vapaaksi. Rva S. antoi ottaa tarkalleen selkoa apua pyytävän henkilön olosuhteista ja mahdollisuuksista ja jos sitten näyttäytyi, että hän todella oli avuntarpeessa, antoi hän sitä mitä tehoisimmalla tavalla, ei kerran, eikä pari kertaa, vaan väliin vuosimääriä perätysten. Hänen kirjoissaan oli esim. monta sataa vanhaa vaimoa, joita hän auttoi, ja joille hän m.m. joka joulu hankki jouluiloa. Jo monta päivää ennen jouluiltaa valmisti hän Alman kanssa heitä varten myytyjä, joissa oli sekä vaate- että ruokatarvareita. Niitä he sitten aattoiltapuolella saivat tulla noutamaan. Saman päivän aamupuolella hän taas persoonallisesti kävi tervehtimässä ystäviään ja suojattejaan eri laitoksissa.

On aivan tavallista, että ihmiset, joilla on tuollainen erityinen järjestämistaito, seuraihmisinä ovat jäykkiä ja kuivia. Heiltä puuttuu välittömyys, heillä ei ole tuota nopeata antautumisen lahjaa ja innostuksen kykyä. He ovat niin tottuneet aina harkitsemaan ja punnitsemaan, että se on painanut leimansa koko heidän olemukseensa. Tämä ei kuitenkaan millään tavalla pitänyt paikkaansa rva Sinebrychoffiin nähden. Ei kukaan kuullessaan hänen niin hilpeästi keskustelevan ja leikkiä laskevan, olisi voinut aavistaa, että hän oli niin ankara järjestyksen ihminen. Kaikki hänessä tuntui pikemmin hetkellisten, voimakkaiden tunteiden määräämältä aivankuin taiteilijatemperamentiltä saattaa odottaakin. Hänellä oli sitä persoonallista vetovoimaa ja haltioitumiskykyä, joka on ominaista kaikille taiteilijaluonteille ja vaikuttaa, että heidän seurassaan miltei aina on hauska olla, että heti syntyy sellainen lämmin tunnelma ja vapauttava luonnollisuus.

Mekin, jotka sinä iltana istuimme rva S:n luona, olimme aivan täydellisesti tämän tunnelman lumossa ja iloitsimme siitä, että täällä Helsingissä olimme löytäneet sellaisen henkevän, kaikesta inhimillisestä innostuneen henkilön.

Ja niin mahtavasti oli hänen mallikelpoinen kotinsa vaikuttanut meihin kaikkiin, että nuorin joukossamme rupesi heti kotiin tultuaan kiillottamaan lattiaansa sillä seurauksella, että hänen talousapulaisensa sanoutui irti, ja eräs toinen asettui vielä samana iltana pesemään kasvejaan.

Viimeinen nimittäin, jonka rva S. oli näyttänyt meille oli eräs rakennuksen pihan puolella oleva ulkoneva osa, n. k. erkeri lasiseininen, täynnä mitä ihanimpia kukkivia ruusuja azaleoja ja amaryllisiä. Hän oli niidenkin hoitoa tarkkaan valvonut ja nautti nyt sanomattomasti niiden väriloistosta, jota katossa riippuva punainen lamppu vielä kohotti. Sinne kukkien keskelle hän asetti meidät istumaan ja seisoi itse erkeriin johtavan aukon suussa hymyilevänä ja säteilevänä.

Vain kymmenen päivää tämän jälkeen luimme lehdissä, että rva Sinebrychoff oli kuollut. Se tuntui aivan mahdottomalta. Emme oikein ottaneet sitä uskoaksemme, ennenkuin puhelimitse kyselimme uskolliselta Almalta. Nyyhkytysten kesken hän kertoi, että rva S. jo pitemmän aikaa oli kärsinyt vatsassa olevien kasvien takia ja kun nämä vaivat lopulta kävivät sietämättömiksi, oli hän mennyt sairaalaan leikattavaksi. Mutta hän oli koko ajan ollut hyvin toivorikas ja puhunut pikaisesta kotiinpalaamisestaan. Kaikki olikin alussa tuntunut varsin lupaavalta: leikkaus oli onnistunut hyvin ja potilas oli kestänyt nukutuksen, mutta sydän ei kestänyt.

Sanoma tästä kuolemantapauksesta kulki kuin kulovalkea ympäri Helsinkiä ja herätti kaikkialla hämmästyä ja surua, mutta ei kuitenkaan missään piirissä niin, kuin niiden pienten keskuudessa, joiden auttaja ja lohduttaja rva S. jo vuosikautia oli ollut. Moni tunsu, ettei hänellä tästälähin enää ollut ketään, joka hänestä olisi välittänyt, että hän oli menettänyt ainoan maallisen ystävänsä ja joutunut orvoksi.

»En ole vielä kenenkään haudalla vuodattanut niin katkeria kyyneleitä kuin rva Sinebrychoffin», sanoi eräs nuori mies, jota hän oli auttanut taiteilijauralle, »en ainoastaan siksi, että hän minua avusti, mutta hän oli minulle niin herttainen ja hyvä, etten vielä koskaan ole sellaista tavannut».

Fanny Sinebrychoff
* 24. X-64 † 27. IV-21.

Esimerkkinä siitä miten vaatimaton hän oli itsensä suhteen, olkoon mainittu, että, niin innostunut kuin hän olikin taiteellisista muotokuvista, ei hän antanut itsestään maalata niin mitään kuvaa - eräs taiteilija Berdtsonin tekemä tosin on vanhemmilta ajoilta, mutta ei se ole erityisesti onnistunut. Ei hän edes mennyt valokuvaajalle pariin kolmeenkymmeneen vuoteen^[1] ja niin hänen kauniit, puhtaat piirteensä hyvin epätäydellisesti tulevat säilymään tuleville polville. Mutta hänen nimensä tulee aina mainittavaksi Sinebrychoffin kokoelmien kanssa yhteydessä niinkuin se myöskin kaikiksi ajoiksi on liittynyt meikäläisen näytelmätaiteen ja hyväntekeväisyyden historiaan.

PROFESSORI N. C. FREDERIKSEN.

Keväällä 1896 kun ensi kerran olin Parisissa, sain eräänä päivänä tervehdyksen professori *N. C. Frederikseniltä* ja kutsun tulla syömään päivällistä hänen ja hänen puolisonsa kera. Jälkimäisen olin joskus tavannut, edellisestä en tiennyt mitään muuta kuin että hän vuosimääriä oli oleskellut ulkomailla ja että hänellä oli äiti ja sisar, tuo oppinut *Kirstine Frederiksen*, Köpenhaminassa.

Olin kutsusta varsin hyvilläni, vaikka en tosiaankaan ymmärtänyt syytä tähän kohteliaisuuteen. En silloin vielä tiennyt mitään siitä, miten lämpimästi prof. F. oli seurannut Suomen kohtaloa jo vuosimääriä, ja millä osanotolla hän meitä hamasta nuoruudestaan oli ajatellut. Eikä ainoastaan ajatellut, vaan myöskin koettanut tehdä parhaansa meidän avustamisksemme. Hän oli nuorena ylioppilaana saanut Köpenhaminan yliopiston kultamitalin eräästä kansantaloutta koskevasta kilpikirjoituksestaan, ja tämän kalleimman tavaransa hän nälkävuosinamme 60-luvulla lähetti Suomeen leiväksi vaihdettavaksi.

80-luvulla taas, jolloin hyökkäykset Suomea vastaan venäläisissä lehdissä rupesivat käymään ihan jokapäiväisiksi, hankki hän itselleen tarkat ja seikkaperäiset tiedot meidän maamme suhteista keisarikuntaan voidakseen aina sopivissa tilaisuuksissa torjua vihamielisessä tarkoituksessa tehtyjä perättömiä syytöksiä.

N. C. Frederiksen vähää ennen kuolemaansa.

Määrätuntina me tapasimme toisemme eräässä parisilaisessa ravintolassa ja nyt seurasi hilpeä yhdessäolo. Professori F. oli vielä siihen aikaan parhaassa miehuuden iässään, täynnä tuumia ja elinvoimaa. Paitsi häntä itseään ja hänen puolisoaan, oli siellä läsnä myöskin eräs nuori tanskatlar, *Pauline Bagge*, joka, kuten minäkin, oli tullut Pariisiin naisasiakongressia varten ja siitä meillä oli paljon kerrottavaa. Se oli meluavin ja myrskyisin kongressi, jonka milloinkaan olimme nähneet, sinne kun oli kokoontunut joukottain parisilaisia ylioppilaita y. m. nuorisoa keskeyttääkseen puhujia. Siinä he monasti onnistuivatkin erinomaisesti, varsinkin silloin, kun asianomainen luki sanottavansa paperista. Tuskin hän oli päässyt alkuun, niin jo huudettiin »alas» ja sitä jatkui kunnes hän totteli. Minä olin kuitenkin onnistunut esittämään sanottavani Suomesta tyydyttävän hiljaisuuden vallitessa ja antanut sen, Suomesta tulleen määräyksen mukaan, painettavaksi. Olin vastikään saanut siitä ensimmäisen korehtuuri-vedoksen ja kun sitten valitin tottumattomuuttani korjaamaan ranskankielistä korehtuuria, tarjoutui prof. F. heti auttamaan.

Oli miltei kuin ennustuksellinen sattuma, että prof. F. heti ensikerran tavatessamme teki minulle palveluksen, sillä senjälkeen niitä seurasi ehtimiseen. Tuskin tunnen toista, joka minua siihen määrin olisi opastanut, neuvonut, opettanut ja rohkaissut.

Noin puolitoista vuotta tästä ensi tapaamisestamme olin nimittäin taaskin Parisissa, en enää viipyäkseni vain pari viikkoa, kuten ensi käynnilläni, vaan ollakseni siellä koko kesän. Oli niin paljon, jota tahdoin oppia ja nähdä. Ohjelmaani kuului m. m. asettua johonkin ranskalaiseen perheeseen tai täysihoitolaan saadakseni joka päivä puhua ranskaa. Mutta pian havaitsin, että juuri Parisi on se paikka, johon siihen kaikkein vähin on tilaisuutta.

Täysihoidot ovat enimmäkseen täynnä muukalaisia, joiden ranskankielentaito on niin heikko, ettei heiltä totta tosiaankaan opi mitään, ja yksityiset perheet ovat ani harvoin taipuvaiset ottamaan vieraita luokseen. Kuulusteltuani sopivaa täysihoidolaan noin viikon päivät ja käytyäni katsomassa monenmoisia, sekä mahdollisia että mahdottomia paikkoja, tulin siihen johtopäätökseen, että kaikkein parasta oli jäädä asumaan siihen pieneen hotelliin, missä Frederiksenitkin asuivat ja jonne olin aluksi asettunutkin. Rouva F. oli matkustanut kylpylaitokseen, mutta professori oli Parisissa, ja hän oli jo ehtinyt antaa minulle niin paljon hyviä neuvoja ja ohjeita sekä kertoa minulle niin paljon opettavaista näiden muuttamien päivien kuluessa, että arvelin hänen seurassansa oppivani enemmän kuin parhaassa pensioaatissa. Älykkäät ihmiset ovat aina antaneet minulle enemmän kuin kaiken maailman kirjat – parasta siis käyttää taas tätäkin tilaisuutta hyväkseen.

Sillä aikaa kun prof. F. aamupäivisin oli toimistossaan, kävin minä »Alliance française» luentokursseilla, kouluissa kuuntelemassa y. m., mutta illalla kl. 6 tuli hän aina hotelliin minua päivällisille noutamaan.

Parisissa oli siihen aikaan paljon hauskoja, siistejä ruokapaikkoja ja näitä me vuorotellen käytimme ja vietimme loppuillan tavallisesti jossakin kahvilassa keskustellen ja päivän lehtiä lukien. Väliin tehtiin myöskin retkiä maailmankaupungin eri osiin. Professori F. tunsu Parisin juurta jaksain, niin että hänellä itsellä ei ollut näistä retkistä mitään iloa, mutta sen enemmän ne viehättivät minua. Pimeän tultua, kun kaikki tulet olivat sytytetty, ja niiden valot kuvastuivat Seinessä kuin sadat kultapatsaat tai kimmeltävät hapsut, oli ajeleminen omnibussien katoilla tai astuskeleminen pitkin joen rannikoita mitä ihaninta, ja päivänvalossa taas olivat sen sadat muistopatsaat, suihkulähteet, puistot ja loistorakennukset sellaiselle ensikertalaiselle kuin minulle yhä uutena ilonaiheena, varsinkin kun sai nähdä ne taitavan oppaan seurassa, joka osasi selittää kaikki ja oli kuin elävä tietosanakirja.

Professori Frederiksen oli nimittäin, paitsi että hän oli monipuolisesti oppinut henkilö, niin paljon nähnyt, kokenut ja elänyt, että hänen seurassaan oleskeleminen oli kuin eri maissa, jopa eri maanosissa matkustaminen.

Ne, jotka eivät persoonallisesti tunteneet häntä, olivat vain kuulleet hänen vaihtelevan elämäntarinansa, olivat valmiit sanomaan, että hän oli seikkailijaluonne ja epävakainen henkilö, mutta siinä ei kuitenkaan ensinkään ollut perää. Hänellä oli vain tavaton toimintahalu ja uskomattoman paljon aloitteita, mutta toisaalta hänellä ei ollut kyllin organisoimiskykyä ja ennen kaikkea kyllin ihmistuntemusta – paremmin sanoen epäilystä ihmisiin – apulaisia valitessaan ja siksi niin monet hänen hyvistä tuumistaan epäonnistuivat.

Hän alkoi uransa loistavammin kuin useimmat muut kuolevaiset. Ennenkuin hän edes vielä oli päässyt äänioikeutetuksi, valittiin hänet jo Tanskan Kansankäräjien jäseneksi ja kaksi vuotta sen jälkeen oli hän Köpenhaminan yliopiston professori. Mutta nämä työalat, jotka jo olisivat tyydyttäneet monen muun ihmisen toimintahalua, eivät vielä olleet kyllin hänelle. Oli niin paljon tehtäviä käytännöllisellä alalla, niin paljon uudistuksia, jotka hänestä myöskin välttämättä olivat suoritettavat. Tuo käytännöllinen piirre ja halu olla mukana maataan rakentamassa ei ainoastaan välillisesti tiedemiehenä ja kansantaloudenopettajana, vaan suoranaisesti aatteittensa toteuttajana, oli isänperintöä, sillä tämä oli ollut arvossapidetty, toimelias maanviljelijä. Tuo aatteellinen ja ihanteellinen puoli hänessä oli taas äidiltä kotoisin, häneltä, joka jo pikku tyttönsä oli oppinut latinaa kuunnellessaan sivultapäin miten hänen veljiään oli opetettu, joka osasi kertoa sellaisia satuja ja sepittää sellaisia lauluja lapsilleen, että hänen lastenlastenlapsensa kaukana Amerikassa ja Uuden Seelannin aarniometsissä niitä vieläkin toistavat. Läpi koko elämänsä hän sitäpaitsi seurasi kaikkia kirjallisia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä ja oppi vielä vanhoilla päivillään, oleskellessaan erään talvikauden Roomassa, italian kieltäkin.

N. C. Frederiksen nuorena ylioppilaana 1863.

Aatteellisuuden ja käytännöllisyyden yhdistäminen ei ole aina niinkään helppoa ja useimmiten havaitsee, että jompikumpi kärsii; ja mitä juuri prof. Frederikseniin tulee, niin joutui käytännöllinen puoli tavallisesti aina vähemmälle, sillä hänen tuumansa ja niiden alkuunpano olivat aivan erinomaiset. Köpenhaminassa ei esim. vielä viime vuosisadan 60 luvulla ollut maalaisten pankkia. Sellaista prof. F. rupesi sinne puuhaamaan ja saikin sen tuota pikaa pystyyn. Tanskassa ei vielä liioin siihen aikaan harjoitettu sokerijuurikkaiden viljelystä. Prof. F. perusti sinne koeasemat ja rupesi kirjoittamaan asiasta. Hän hankki itselleen maakartanoita ja myllyjä pitkin maata, ulottutti toimintansa Ruotsiinkin ja osti siellä metsiä ja putouksia. Hän oli yhtämittäisessä työssä ja touhussa ja pidettiin jo yhteen aikaan miljoonien omistajana: Kymmenen vuoden kuluttua tuli romahdus ja hän menetti kaikki, sekä omansa että muiden tavarat. Hänen vararikkonsa kuului yleensä suurimpiin mitä Tanskassa siihen aikaan on tehty, ja senjälkeen oleskeleminen siellä kävi hänelle mahdottomaksi. Hän siirtyi perheineen Amerikkaan ja toimi siellä aluksi sanomalehtimiehenä, mutta taaskin veti liike-elämä häntä puoleensa. Hän joutui m. m. maapalstojen välittäjäksi siirtolaisille, hänellä oli omat konttorinsa monine kymmenine apulaisineen, omat matka-agenttinsa y. m. tähän välitystoimeen tarvittavat henkilöt ja oli taaskin: miljoonamies. Tätä nousua kesti hiukan toistakymmentä vuotta ja sitten tuli taaskin äkkinäinen lasku ja vararikko. Itse hän selitti syyn tähän amerikkalaiseen romahdukseen olleen sairauden, jonka takia hänen kuukausimääräksi oli ollut jättäminen liikkeensä johto vieraisiin käsiin, mutta minusta tuntui sittenkin siltä kuin olisi suurin syy ollut siinä, että hänellä oli liika paljon luottamusta ihmisiin, niin että kaikenmoiset onnenonkijat, jotka tarjoutuivat hänen

palvelukseensa, otettiin vastaan ja tekivät sitten voitavansa hävittääkseen hänen omaisuuttaan.

Aivan pohjaton hyvyys ja rehellisyys oli nimittäin perussävel prof. F:n luonteessa ja sellaisen ihmisen on varsin vaikea epäillä muita. Hän lähtee aina siitä, että kukin koittaa parastaan ja tahtoo yleistä hyvää edistää kuten hän itsekkin. Ja yleinen hyvä oli Frederiksenillä kaikki kaikessa. Ei hän pannut liikkeitä pystyyn itse niistä hyötyäkseen tai kunniaa ja mainetta niittääkseen, vaan hankkiakseen ihmisille työaloja ja työtä. Ihmisten hyvinvointi ja onni, kulttuuriarvojen kasvaminen ja ihmisyyden edistäminen olivat hamasta nuoruudesta hänen toimintansa päämääränä, se henkinen ilmakehä, jossa hän eli ja liikkui ja näiden periaatteiden valossa ja kannustamana hän toimi. Mutta nämä periaatteet ja niiden mukana toimiminen eivät aina, ikävä kyllä, ole edulliset liikeihmiselle. Moni pitää esim. vararikkoja tehdessään huolta siitä, ettei itse joudu aivan puille paljaille ja toiset osaavat sellaisissa tilaisuuksissa korjata itselleen oikein tuntuvastikin tavaraa. Prof. F. ei sellaista ajatellutkaan ja siksi hän seiso siinä taas toisen kerran tyhjin käsin. Silloin hän jätti Amerikan ja siirtyi Lontooseen ja sieltä jonkun vuoden kuluttua Pariisiin, jossa hän enimmäkseen toimi kirjallisella alalla.

Nämä monet vuodet eri maissa ja erilaisten ihmisten parissa, kaikki se kunnioitus ja kumartelu, joka tulee mahtavan liikemiehen osaksi ja sitten taas se välinpitämättömyys ja halveksiminen, jota samat ihmiset niin runsaasti osoittavat, kun hän on epäonnistunut, kaikki tämä oli tietenkin opettanut prof. F:lle paljon, mutta katkeraksi se ei ollut häntä ensinkään tehnyt. Päinvastoin.

Oli kerran kysymys siitä vaihtaisiko hän elämänsä vanhemman veljensä kanssa, joka eli varakkaana maanviljelijänä Tanskassa Laalannin saarella ja omisti niin komean asuinrakennuksen, että siinä oli sekä tornit että parvekkeet, mutta hän pudisti päätänsä. Elämä oli kyllä tuonut hänelle monet suuret pettymykset ja huolet, mutta samalla se oli henkisesti häntä suuresti rikastuttanut, oli antanut sisällystä ja elämyksiä, näyttäytynt monikirjajuudessaan ja vaihtelurikkaudessaan. Tiedemiehenä hän tuns koko tieteellisen maailman, liikemiehenä liikeihmiset, valtio- ja sanomalehtimiehenä kaikki politikoitsijat ja julkisen sanan edustajat. Hänen persoonallinen vetovoimansa vaikutti taas, että hänellä oli uskollisia ystäviä kaikissa kansoissa ja piireissä. *Björnson* esim. kuului hänen persoonallisiin ystäviinsä, samaten *Walter Runeberg* monesta muusta meillä vähemmin tunnetusta henkilöstä puhumattakaan.

Tämä hänen monipuolisuutensa ja henkinen joustavuutensa vaikutti tietenkin, että hänen seurassaan oli aina hauska olla, ettei keskusteluaiheista koskaan ollut puutetta, varsinkin kun tähän vielä tulee lisää, että hän oli ottanut aivan erikoistehtäväkseen kehittää minua, aivan kuin olisi hän ollut sitä varten palkattu opettaja. Niin pian kun hän esim. löysi toimistoonsa tulleissa sanoma- ja aikakauslehdissä jotakin mielenkiintoista, merkitsi hän sen heti sinisellä kynällä ja toi minulle luettavaksi. Kun hän tapasi Parisissa huomattavia skandinaaveja, kuletti hän heitä mukanaan päivällisille, jotta minullakin olisi heistä iloa, tai ainakin tilaisuus nähdä kuuluisia henkilöitä. Tällainen oli esim. *Hans Jæger*, »Kristiania Bohemen» nimisen kirjan tekijä, josta paljon puhuttiin 80-luvulla. Nyt hän oli ajanut karille ja eli Parisissa säällittävässä tilassa ansaiten leipänsä vedonlyönneillä kilpa-ajoissa. Mutta ilman itsetietoisuutta ja tulevaisuuden suunnitelmia ei hän silti suinkaan ollut, sillä hän puhui paljon aikeestaan julkaista laaja, anarkismia käsittävä teos.

Prof. F. ehdotti, että minä, joka siihen aikaan ahkerasti kirjoittelin Parisin kuulumisia meidän lehtiimme, hankkisin itselleni vapaapaikan sen vanhimmassa ja kuuluisimmassa »Comedie Française» nimisessä teatterissa, ja neuvoi tarkkaan minne minun oli meneminen ja mitä tekeminen se saadakseni, joka myöskin onnistui. Hän auttoi minua niiden anomuspapereiden kirjoittamisessa, jotka piti jättää Parisin viranomaisille ennenkuin pääsi sikäläisiin kouluihin, ja niinikään sen esitelmän, joka minun tuli pitää samana kesänä Brysselissä, kellolliseen ranskankieliseen asuun saamisessa. Olin itse kyllä tuuminut, että kun siellä pidettävä kongressi oli kansainvälinen, vois in esiintyä saksaksi, jonka puhuminen ei tuottanut minulle mitään vaikeuksia, mutta prof. F. pani vastaan ja minä huomasin myöhemmin, että hän siinä oli aivan oikeassa.

Hyvin usein prof. F. kuvasi minulle Amerikan oloja ja lisäsi aina: »Sinne teidän olisi meneminen, se olisi kuin luotu teitä varten, siellä te saisitte sekä ansiota että hengenheimolaisia». Kun me juuri oleskelimme ranskalaisten keskuudessa, oli tietysti usein kysymys heistä, heidän erikoispiirteistään ja kansallisuusominaisuuksistaan. Hän kiitti Ranskan naisia hyvin ahkeriksi ja säästäväsiksi, sitäpaitsi hän väitti heidän omistavan erityistä liiketaitoa. »Ei tarvitse kuin katsella heidän ryhdikästä käytäntään», oli hänellä tapana puhua, »niin jo siitä näkee, että heidän luonteessaankin on ryhtiä». Ja sitten hän kertoi, miten he niin monella tavalla osasivat venyttää ja lisätä perheen pieniä tuloja, niin että saivat ne riittämään, vaikkakin kaikki oli tavattoman kallista. Kun monet tärkeät tarvekalut, kuten esim. tulitikut, oli tehty valtion monopooliksi ja jokaisesta ruuanpalasesta oli niin kalliit verot, että esim. tavallinen työläisperhe jo tuli maksaneeksi välillisiä veroja pari francia päivässä, niin kyllä sitä saikin ahertaa ja olla kekseliäs tullaksensa toimeen. Hän oli yleensä sitä mieltä, että Ranskaa hallittiin varsin huonosti, ja että monet aineellisen elämän alat olivat siellä tykkänään laiminlyödyt. Kauppa esim. oli enimmäkseen muukalaisten käsissä, etenkin saksalaisten ja englantilaisten, ellei aina nimellisesti ja avoimesti, niin olivat he kuitenkin yrityksien takana ja aloitteen tekijöinä.

Tuskin oli sitä kysymystä taivaan ja maan välillä, jota emme olisi pohtineet ja sitä asiaa, jota en olisi prof. F:ltä kysellyt. Olin niin tottunut hänen intelligenttiin seuraansa ja siihen, että hän aina kävi minut päivälliselle noutamassa, tai lähetti n.k. sähkösanomakortin, jossa määräsi, missä meidän piti tavata toisemme, että kun hän muutamaksi päiväksi matkusti Lontooseen, tuntui Parisi oikein tyhjältä ja kolkolta.

Niinä parina vuotena, jotka seurasivat tätä sisältörikasta kesää, olimme suhteellisesti vähän tekemisissä toistemme kanssa, sillä eihän prof. F:llä ollut aikaa tuollaisten tavallisten »tervehdyskirjeiden» kyhäämiseen, mutta sitten tuli suruvuotemme 1899 helmikuun manifesteineen, ja nyt alkoi hyvinkin ahkera kirjevaihto. Personallisten tuttavuuksien kautta prof. F:llä oli tie avoin ranskalaisiin lehtiin ja se merkitsi siihen aikaan paljon. Niin moni venäläisten viranomaisten levittämä väärä tieto ja aiheeton syytös saatiin siten korjattua. Oli todellakin lohduttavaa tietää, että siellä maailman kaupungissa oli henkilö, joka niin rehellisesti, ilman mitään sivutarkoituksia, aina oli valmis meidän hyväksemme toimimaan ja tuleen heittäytymään, kun siksi kävi.

Muistan varsinkin yhden tilaisuuden, jolloin ilman hänen välitystään olisin ollut varsin toivoton monta päivää. Olin siihen aikaan ulkona Europassa tehdäkseen Suomen kohtalon tunnetuksi sekä järjestämieni esitelmien että sanomalehtikirjoitusten ja myöskin suullisten selostuksien kautta vaikutusvaltaisille henkilöille. Oltuani muutamia

viikkoja Itävalta-Unkarissa, matkustin Wienistä yhtämittaa Brysseliin jäädäkseen sinne loppukesäkseni. Lukemattomat askeleet oli ollut astuttava sekä Wienissä että Budapestissä, saadakseni jotakin toimeen, ja nyt seurasi tuo pitkä, toista vuorokautta kestävä rautatiematka junanvaihtoineen keskellä yötä. Olin viimein niin lopen väsynyt, etten ajatellut enkä toivonut muuta kuin pian pääseväni perille ja korvissani soi koko ajan: »Brysselissä saat levätä, Brysselissä saat levätä». Tiesin, että minua siellä odotettiin ja nautin jo sanomattomasti ajatellessani mukavaa, puhdasta vuodettani siellä, istuttuani pikajunan pölyisillä sohvilla lähes 30 tuntia. Mutta sitten kävikin aivan toisin. Siellä oli vastassa sähkösanoma Tukholmasta, joka oli siihen määrin salaperäinen ja pelottava, että se vei unen silmistäni tuntimääriksi. Siinä nimittäin kehoitettiin noudattamaan suurinta varovaisuutta ja lukemaan »La Fronde» lehteä. Tästä ymmärsin, että toimintani oli tullut tunnetuksi, joutunut ehkä vastustajiemme tietoisuuteen ja tämä kaikki sai yön hiljaisuudessa mitä kauhistuttavimmat muodot. Mistäpä minä edes saisin käsiini »La Fronde» lehden, joka ilmestyi Parisissa, ja joskin joku numero oli eksynyt Brysseliin, niin miten löytäisin juuri kyseessä olevan kirjoituksen. Haudottuani tätä samaa yhtenä, välähti aamupuolella yötä yhtäkkiä mieleeni, että »onhan Frederiksen Parisissa ja hän auttaa kyllä, ottaa selkoa mitä lehdessä on seisonut ja vastaa siihen, jos tarvitaan». Ja vain tämä ajatus rauhoitti minua niin, että hermopingoitus antautui ja uni sai voiton.

Syksyllä v. 1900 tuli prof. Frederiksen senaattori *Mechelinin* kutsusta Suomeen. Tarkoitus oli, että hän kirjoittaisi meidän aineellista elämäämme käsittävän teoksen ja niin hän sitten tekikin. Teos ilmestyi yhtäaikaan tanskan, ranskan ja englannin kielisenä, ja siitä oli usein ulkomaisissa lehdissä otteita, jotka antoivat hyvinkin edullisen kuvan Suomen valtion varojen hoidosta. Kootessaan täällä aineksia tuohon teokseensa, teki Frederiksen paljon tuttavuuksia. Hän tahtoi tavata eri puolueiden ja eri aatesuuntien johtohenkilöitä ja saada siten läpileikkauksen siitä, mitä maassamme liikkui.

Vielä toisenkin kerran kävi Frederiksen Suomessa. Se tapahtui elokuun viimeisinä päivinä v. 1903 ja silloin oli varsin omituinen seikka syynä hänen tuloonsa. *Plehve* oli kuullut kerrottavan Frederiksenistä ja hänen työstään Suomen hyväksi. »Eiköhän tuota saisi vastaiseen suuntaankin toimimaan» arveli tämä ovela Suomi-syöjä ja antoi kutsua Frederiksenin luokseen Pietariin keskustelemaan Suomen asioista, luvaten hänelle kaikki matkakulut ja vielä runsaan vaivanpalkkion. Meikäläisten politikoitsijoittemme mielestä ei hänen olisi pitänyt noudattaa tätä käskyä, mutta prof. F. ajatteli toisin. Hänestä oli varsin mielenkiintoista käydä tapaamassa sitä miestä, joka siihen aikaan rautakourin johti Venäjän ja sen reunavaltioiden kohtaloa. Sitäpaitsi hän toivoi voivansa selvittää *Plehvelle* Suomen asiaa sekä suomalaisten että valistuneen yleisen mielipiteen kannalta.

Hän siis matkusti Pietariin ja joutui kaikkivaltiaan *Plehven* puheille, sekä torjui kaikki tämän tekemät, Suomea tarkoittavat kiristysehdotukset selittäen ne Venäjän puolelta Suomelle vahvistettujen perustuslakien rikkomiseksi ja aivan tehottomiksi Suomeen nähden. *Plehve* koitti selvittää ja esittää, mutta ei päässyt tuumaakaan pitemmälle miehen kanssa, joka niin kovasti piti meidän puoliamme. Hän oli varsin tyytymätön vieraaseensa ja osoitti sen m.m. siten, ettei maksanutkaan tuota lupaamaansa vaivanpalkkaa, tuskin hän antoi matkarahat. Pietarista Frederiksen tuli Helsinkiin ja viipyi täällä muutamia päiviä saadakseen taaskin selville mitä meillä ajateltiin tilanteesta ja mitä toiveita meillä oli tulevaisuuteen nähden. Täältä hän matkusti Tukholman kautta kotiin. Hän kirjoitti minulle jokunen aika senjälkeen, että hänellä oli ollut aikomus julkaista keskustelunsa *Plehven* kanssa »L'Européen» lehdessä, sillä mitä *Plehve* sanoi hänelle oli kyllä yhtä mielenkiintoista kuin mitä hän aikoinaan sanoi *Steadille*, mutta meikäläiset politikoitsijat olivat olleet kovin vastaan ja saaneet hänet sähköttämään asianomaiselle lehdelle, ettei kyseessä olevaa haastattelua siihen pantaisikaan.

Viimeisen kerran tapasin professori Frederiksenin tuona meille niin kohtalokkaana kesänä 1904 Köpenhaminassa, jonne hän jokunen vuosi aikaisemmin oli siirtynyt. Olin hänen perheessään päivällisillä hilpeän mielialan vallitessa ja sieltä hän saattoi minut englantilaiseen klubiin 5 o'clock teelle. Tietysti Suomen politiikka silloin oli esillä, ja siinä pohdittiin tilannettamme joka puolelta. Tanskan lehdissä oli juuri niinä päivinä ollut Helsingistä saapunut uutinen siitä, miten eräs puhuja Helsingin Työväenyhdistyksen tavanmukaisessa keväisessä ulkoilmajuhlassa oli lopettanut puheensa huutamalla: »Alas Bobrikoff, alas *Plehve*» ja sitten niin kiireellisesti poistunut puhujalavalta ja sekaantunut ihmisjoukkoon, että häntä oli yhtä mahdoton löytää kuin erityistä kortta heinäaumasta. Se oli varsin ihmeellinen ja rohkea toivomus, miltei ennustus, sillä jo jotakuta päivää myöhemmin oli Bobrikoffin viimeinen hetki tullut ja muutaman viikon kuluttua meni *Plehve* samaa tietä.

En luule, että professori Frederiksenillä aineellisesti oli niinkään huolettomat ajat vanhoilla päivillään. Hän oli suunnitellut kansainvälisen pankin perustamista joko Lontooseen tai Pariisiin ja saanut monen vaikutusvaltaisen henkilön, jolle hän asiasta oli puhunut, tästä tuumastaan innostumaan jo sen personallisen vaikutusvallan takia, joka hänelle oli ominainen. Ja sitten hänen suunnitelmansa aina olivat hyvin selvät ja suuripiirteiset, teoriiana aivan erinomaiset. Mutta hänellä ei ollut tuota tavallisen rahamiehen häikäilemättömyyttä ja kylmyyttä, ei sitä säälimättömyyttä ja itsekkyyttä, joka on valmis riistämään muilta vaikka heidän viimeisen penninsä hyötyäkseen heidän kustannuksellaan. En tahdo sanoa, että jokainen rahamies olisi sellainen, mutta tämän piirteen tapaa siksi usein, että ymmärtää miten vaikea ihmisyyden kannalla seisovan henkilön silloin on pitää puoliaan. Hänen kansainvälinen pankkinsa jäi siis pelkäksi suunnitelmaksi ja vain pienet kirjalliset tehtävät täyttivät hänen aikansa.

Onneksi hän ihan ensi hetkestä oli eroittanut vaimonsa perinnön omista afääreistään, jotta ei tämä milloinkaan hänen takiaan tulisi kärsimään puutetta. Eihän tuo *Ada Frederiksenin* perintö mikään suuren suuri ollut, sitä oli vain sen verran, että säästäväisesti eläen sillä tuli toimeen. *Ada Frederiksen* oli muuten hyvinkin huomattavasta kodista ja oli lapsuudestaan asti saanut olla mukana niissä piireissä, joissa Tanskan henkinen elämä voimakkaana pulppusi, niinkuin hän myöskin jo nuorena tyttönä oli oleskellut Parisissa, saanut olla vastaanotoissa Napoleon III hovissa y. m. Hänen isänsä oli nimittäin teologina ja politikoitsijana kuuluisa piispa *Monrad*, joka varsinkin v:sta 1848, jolloin Tanska sai uuden perustuslain, näytteli hyvinkin tärkeätä osaa sen valtiollisessa elämässä, toimi kahdesti kirkollisasiaain ministerinä ja v:sta 1863 Tanskan ministeripresidenttinä.

Tästä merkillisestä appi-isästään prof. F. monasti kertoi ja niistä raikkaista tuulahduksista, jotka hänen kauttaan olivat tulleet tanskalaiseen politiikkaan, sillä piispa *Monrad* oli yhteen aikaan sekä sanomalehdissä että kansainkäräjissä koko vastustuspuolueen johtaja.

Kerran me puhuimme siitä, kuinka sääliä on, että ihminen, sitten kun hän on ehtinyt jotakin kokea ja oppia, niin että siitä jo olisi muillekin jakaa, yhtäkkiä kuolee ja siinä menee kaikki, mitä hän on elämänsä varrella itselleen koonnut,

hyödyttämättä jällelle jääneitä.

Prof. Frederiksen menikin sitten pikemmin kuin kukaan olisi osannut aavistaakaan. Hän oli syksyllä v. 1905 ollut matkoilla, kylmettynyt ja sairastui kotia tultuaan keuhkokuumeeseen. Se tapahtui juuri samaan aikaan, kun meillä täällä elettiin suurlakon merkeissä ja ulkomaalaisissa lehdissä oli ehtimiseen tietoja jännittävästä tilanteestamme. Prof. F. oli joka päivä kysellyt, mitä Suomesta kuuluu, eikö jo tule ratkaisua? Mutta kun sitten voiton päivä valkeni ja ilosanoma siitä levisi Eurooppaan, oli hän jo tajuton, eikä voinut enään iloita tästä hyvästä uutisesta.

Hänen elämänsä oli siinä suhteessa niin traagillinen, että niin monet hänen aloitteistaan pirstoutuivat juuri silloin, kun kaikki jo näytti voittoisalta ja varmalta. Eihän kukaan ole voinut kaikkia unelmiaan toteuttaa, mutta ani harvalla on ollut niin paljon yleistä hyvää tarkoittavia ehdotuksia kuin Frederiksenillä. Hän oli niin täynnä aloitteita ja tuumia, että niitä on sittemmin riittänyt monelle muulle sekä panna käytäntöön että myöskin korjata niistä voittoja.

Se suuri yleisö, joka vain mittaa ihmisarvon sen mukaan, miten paljon hän on saanut koottua itselleen mammonaa, ei huomaa sellaista henkilöä miksikään, joka tosin on ollut nerokas ja aloiterikas, mutta ei ole saanut niitä perille vietyä, eikä omaisuuksia itselleen rapsittua. Mutta prof. F:n ystävät katselivat asiaa toisin. Siitä todistaa m. m. se kaunis hautapatsas, jonka he pystyttivät hänen haudalleen Lyngbyn kirkkomaalle, missä hän monivaiheisen elämänsä jälkeen nyt lepää.

Samaiset ystävät tulevat myöskin kyllä säilyttämään hänen muistonsa rakkaana ja kirkkaana, mutta on aivan paikallaan, että hänen muistonsa ja nimensä meilläkin elää, sillä hartaampaa, epäitsekkäämpää ystävää Suomella omien rajojensa ulkopuolella ei ole ollut.

MATHILDE WERGELAND.

Olin juuri menossa Köpenhaminassa pidettävään pohjoismaiseen naisasiakongressiin kesällä 1914, kun sain kirjeen ja pinkan sanomalehtiä Amerikasta. Otin ne mukaani laivaan ja rupesin niitä tutkimaan. Kirjeessä kerrottiin, että Wyomingin yliopiston professori, *Mathilde Wergeland*, oli kuollut, ja lehdet tekivät selkoa hänen merkille pantavasta opettajatoimestaan.

En voi kielin kertoa, kuinka kummalliselta ja surulliselta tämä tieto tuntui, varsinkin sinä hetkenä, kuinka muisto ensimmäisestä Köpenhaminan matkastani, jolloin tutustuin tri Mathilde Wergelandiin, sen kautta tulvimalla tulvi mieleeni.

Se tapahtui kesällä 1890, jolloin Köpenhaminassa oli pohjoismaalainen opettaja-kokous. Sen edellisenä päivänä oli »Dansk Kvindesamfund» (Tanskalainen Naisliitto) pannut toimeen pienen pohjoismaalaisen naisasiakokouksen, koska siellä sattui olemaan läsnä asiasta innostuneita naisia kaikista pohjoismaista. Se oli luultavasti nykyajan mittoja käyttäen hyvinkin vaatimaton kokous, mutta minun silmissäni se oli aivan suurenmoinen. Kaikki oli niin uutta ja ihmeellistä ja kaikkia kokouksessa esiintyviä katseli kuin korkeampia olentoja. Toimihan *Elisabeth Grundtvig* siinä puheenjohtajana, *Anna Bugge Wicksell* esitelmöitsijänä ja *Kirstine Frederiksen* aivan kuin kokouksen hyvänä henkenä, sillä hän oli m. m. valmistanut sen huomatuimmille osanottajille aamiaiset kodissaan, kun keskustelut pariaksi tunniksi keskeytettiin. Minäkin kuuluin niihin onnellisiin, jotka pääsivät näille aamiaisille, kiitos siitä *Alli Tryggille*, joka minut oli kokouksen toimihenkilöille esittänyt.

Mathilde Wergeland v. 1890

Osanottajien joukossa oli eräs nainen päätä pitempi muuta kansaa, ja samassa niin ylevän ja komean näköinen, että katseet aivan vastustamattomasti kiintyivät häneen. Hänellä oli suuret, surulliset silmät, hienot piirteet, aivan kreikkalainen profiili ja koko hänen olennossaan ja liikkeissään oli jotakin klassillisen levollista ja plastillista.

Otin heti selkoa siitä, ken hän oli ja sain kuulla, että hän oli ensimmäinen norjalainen nainen, joka oli hankkinut itselleen fil. tohtorin arvon, että hänen nimensä oli Mathilde Wergeland ja että hän oli runoilija *Henrik Wergelandin* ja tämän sisaren *Camilla Collettin* läheinen sukulainen.

Kun kokous sitten päättyi yhteisiin illallisiin, jouduin minä aterioidessa hänen vierustoverikseen ja olin onnellinen. Edustihan hän sitä suurta maailmaa, josta minä aina olin unelmoinut, sillä hän oli juuri hiljattain palannut Zürichistä, missä oli saanut tohtorinarvonsa, opiskeltuaan sitä ennen pari vuotta Münchenissä. Kaikista näistä asioista olin kovin halukas kuulemaan niin paljon kuin suinkin - kuten myöskin hänen kuuluisista norjalaisista omaisistaan, hänen matkoistaan eri maissa ja hänen tulevaisuuden suunnitelmistaan. Hän vastasi kauniilla, sointuvalla norjankielellään ja hymyili tuon tuostakin minun suurelle tiedonhalulleni. Mutta toisaalta hän kyllä iloitsikin siitä, että naiset Pohjolassa olivat niin valveutuneita ja innokkaita sekä vakuutti, että kun etelästäpäin matkustaa pohjoista kohti, oli miltei yhtenäisenä piirteenä, että naisten kasvojen ilme muuttui yhä eloisammaksi ja pirteämmäksi.

Ne pari kolme viikkoa, jotka silloin viivyin Köpenhaminassa, olimme yhdessä melkein joka päivä. Joko me olimme

kävelemässä tai Köpenhaminan monia kokoelmia katselemassa. Väliin istuttiin hänen hotellihuoneessaan, ja silloin sitä vasta oikein keskusteltiin.

Hän kertoi minulle paljon sekä Norjan oloista että niistä vieraista maista, joissa hän oli oleskellut. Hän laski joskus leikkiäkin, mutta usein hänen kauniisiin kasvoihinsa ilmestyi hyvin totinen, miltei surunvoittoinen ilme. Lähin syy siihen oli hänen epävarma tulevaisuutensa. Hän olisi valmistuttuaan mielellään halunnut työtä ja toimeentuloa synnyinmaassaan, mutta siellä olivat kaikki ne paikat, joita hän ajatteli, vielä visusti suljetut naisilta. Hän valitti, ettei vanha maailma hänen laiselleen tarjonnut mitään, ja että hänen täytyi matkustaa Atlantin tuolle puolen löytääkseen itselleen taipumuksiaan vastaavaa työtä. Mutta ilomielin ei hän tästä matkastaan puhunut. Päinvastoin. Hän ei kuulunut noihin käytännöllisiin ihmisiin, jotka yhtäkkiä selviävät vastuksista ja miltei ilolla heittäytyvät taisteluun olemassaolon puolesta. Eikä hän liioin ollenkaan osannut puhua puolestaan ja alleviivata ansioitaan. Hän oli alusta alkaen ja kauttaaltaan hiljainen ajattelija, todellinen hengen-maailman asukas ja oli siellä oppinut erinomaisen vaatimattomaksi.

Kun kokoukset ja juhlallisuudet olivat ohitse, erosimme me. Minä palasin Suomeen ja Mathilde Wergeland matkusti jonkun viikon kuluttua Amerikkaan, sitä ennen vielä kerran suotta etsittyään toimialaa omissa maassaan.

Hän oli usein ajatuksissani ja kovin mielelläni olisin tahtonut saada häneltä tietoja siitä, miten hänen toiveensa olivat toteutuneet, oliko »suuri länsi» antanut hänelle mitään. Keväällä v. 1891 tuli vihdoinkin kirje, josta havaitsin, että Amerikka ei ollut häntä niinkään miellyttänyt.

Koska kirjeet usein, vaikka ne ovatkin kaikessa kiireessä kyhätyt, antavat varsin selvän kuvan lähettäjänsä mielenlaadusta, panen siitä tähän pari kohtaa:

»Pelkään teidän jo arvelevan, ettei minulla ole uskollisuutta, eikä liioin kiitollisuutta – sillä enhän ole puoleen vuoteen antanut mitään elonmerkkiä. – – – Mutta syynä minun pitkään vaitiolooni ei ole ollut välinpitämättömyys, vaan paljon enemmän itse matka tänne ja se ihmeellinen herpaantuminen, joka seuraa tuloa aivan vieraaseen maahan, missä täytyy omaksua uusia vaikutelmia ja eläytyä niin aivan uusiin olosuhteisiin.

»Minä puolestani olen ollut aivan kykenemätön ylläpitämään entistä kirjevaihtoa tai alkamaan mitään uutta. Ystäväni Tanskassa, Saksassa ja Norjassa ovat saaneet tyytyä hyvinkin pieniin palukkoihin silloin tällöin. He ovat senjohdosta hyvin äkämystyneet, mutta minäpä tahtoisin lähettää heidät jonakuna päivänä Amerikkaan ja panna heidät täällä omin päin selviytymään, niin saataisiin nähdä, saavatko he enemmän aikaan.

»Ensinnäkin tahdon kiittää teitä sydämellisesti Kalevalasta; olen varsin hämilläni sen johdosta, että pyysin teitä sen itselleni lähettämään, mutta se on pantava Köpenhaminassa oleskelun laskuun, ellei suorastaan koulukokouksen. Luulen että yhdessä sellaisissa tilaisuuksissa tekee tavallista avomielisemmäksi ja ujostelemattomaksi. Ajattelin lähettää teille norjalaisten kirjailijoiden runoja Kristianiassa ollessani, mutta ei siitä tullut mitään – olin koko ajan sellaisessa jännityksessä pääsisinkö matkustamaan jo ensimmäisessä laivassa vai ei. Kun se sitten tuli ja minä huomasin, että se tuntui kaikkea muuta kuin puoleensa vetävältä pitkää matkaa varten, olin aivan allapäin. Lähdin siinä kuitenkin ja olin tuota pikaa keskellä valtamerta. Ajattelin teitä siellä, – mutta kun siellä ei ollut kyyhkys- eikä pääskyspostia, jäi kirje lähettämättä – – – –

»En luule, että kannattaa kertoa teille Amerikasta, sillä kai Alli Tryggin kautta olette kuullut kaikkein tärkeimmät asiat. Minä puolestani olen suuresti huvitettu siitä, mitä olen nähnyt, vaikka toisaalta tuntuu kyllä siltä, ettei U. S. A. ole maa, joka vaikuttaisi erittäin puoleensa vetävästi. Kaikki eroaa suuresti Europasta, eikä tämä eroavaisuus aina suinkaan tunnu paremmalta. Elämä kulkee kuin polkumyllyssä, joko se on kovaa työntekoa, tai on se rikasta ja mukavaa, mutta ei ole paljon ymmärtämystä eikä iloa elämästä – oli se sitten rikas tai köyhä, joka sitä elää. Hetken ilosta, miellyttävästä ja sisältöriikkaasta yhdessä olosta on sängen vähän nautintoa, varsin vähän tyydytystä siitä mitä elämä antaa – kaikkialla tavoitellaan vain enemmän rahaa, rahaa. Rajaton rikkaus toisella puolen – köyhyys ja vimmattu taistelu toisella. Ei se minusta tunnu erittäin kehoittavalta. Poliittinen elämä on täällä valtavin ja terveellisellä pohjalla, ja politiikasta, kansantaloudesta ja sosiologiasta ovat kaikki huvitettuja – – – –

»Mutta mitäpä minä tässä puhun Amerikasta, paljon parempi on, että pian kirjoitatte minulle Suomen oloista.

»Tanskalaisesta 'Politiken' lehdestä näin, että keisari on vastannut rauhoittavasti valtiopäivien adressiin. Eihän se ollut muuta kuin mitä saattoi odottaa. Kulkee huhuja, että Venäjä tahtoo käyttää hyväkseen Norjan ja Ruotsin välillä syntyneitä eripuraisuutta Unionin johdosta, ja seuraus siitä on, että keisari koittaa pysyä hyvissä väleissä suomalaisten kanssa pitääksensä tien avoinna Suomen yli Ruotsiin ja Norjaan. Paljonko perää näissä huhuissa on, ei ole hyvä tietää, mutta eihän se otaksuminen ole mahdoton, että Venäjän laajentamistuimat myöskin etsisivät itselleen tätä tietä. Jumala vapauttakoon meitä tästä raakalaisuudesta, kun se aika tulee. Siitä koituu kova ottelu ja kun ei vain Suomea silloin poljettaisi hevosten kavioiden alle.

»Harperin 'Monthly Magazines' näin kauniita kuvia Suomesta. Ne muistuttavat koko lailla Norjaa. Tahdon kerran lähettää teille saman aikakauslehden julkaisemia kuvia Norjasta – mutta niiden teksti on englanninkielinen. – Ei tästä tullut kuin jokunen rivi – minulla on yleensä niin vähän aikaa kirjoittamiseen. Mutta otattehan tämän tervehdyksenä ja kiitoksena niistä hauskoista hetkistä, jotka vietimme yhdessä Köpenhaminassa. Koska minulla kerran on ollut tilaisuus päästä kaukaiseen Amerikkaan, pääsen ehkä myöskin kerran Suomeen. Sanokaa sille terveisiä minulta ja toivottakaa sille onnea ja menestystä. Tervehtikää niinkään niitä naisia, joiden kanssa olin yhdessä Tanskassa – erittäinkin Alli Tryggiä».

Minä vastasin kyllä heti tähän kirjeeseen, mutta sitten kului vuosimääriä ennenkuin kuulin mitään Mathilde Wergelandista. En tiennyt oliko hän elävien vai kuolleiden joukossa. Mutta sitten aivan odottamatta tuli kesällä 1902 taaskin häneltä kirje, tällä kertaa oikein sisäänkirjoitettuna. Siitä havaitsin, että hänen elämänpolkunsa ei suinkaan ollut kulkenut myötämaata ja sileästi, vaikkei hän tosin siitä aivan paljon puhunutkaan, mutta koko kirjeen sävy sen kertoi.

Näin hän siinä kirjoitti:

»Pelkään, että te jo olette unohtanut erään, joka kokouksen aikana Köpenhaminassa 1890 oli teidän seurassanne muutaman kerran ja sai osakseen teiltä sen saman edistyksestä ja voitoista aiheutuvan innostuneen tunnustuksen, jonka osoititte kaikille, ketkä olivat maansa hyväksi työskennelleet ja naisten asioita edistäneet. Matkustin sitten, kuten muistanette, Amerikkaan, ja siellä olen nyt ollut kaikki nämä vuodet. »Nylænde» lehdestä havaitsin, että te vielä asutte Helsingissä ja olette siellä toimittajana, siis henkilö, jonka löytää, vaikkei kirjeenkirjoittaja tiedäkään hänen osoitettaan. Käytän siksi tilaisuutta hyväkseni ja lähetän teille pari riviä.

Mathilde Wergeland v. 1900

»Muistatteko vielä, että annoitte minulle muistoksi suomalaisen markan. Siihen minä annoin lyödä reijän kantaakseni sitä kellonperissäni, mutta nyt kun Suomen kovat päivät ovat tulleet, en voi pitää sitä enää leikkikaluna, vaan lähetän sen teille takaisin hyvänä enteenä siitä, että entiset ajat eivät ole vielä kuolleet. Suomen kunnia ja vapaus tulee uudestaan virkoamaan ja palajamaan niiden luo, jotka sitä surevat ja kaipaavat. Ja että te surette ja kaipaatte, sitä ei suinkaan tarvitse epäillä. - - - Toivoisin voivani auttaa teitä työssänne - - Täällä seurataan Suomen raskasta taistelua kyllä myötätunnolla, mutta toimintaa sitä tarvittaisiin, eikä pelkkää sympatiaa. Tässä kirjeessä tulee se pieni rahasumma, jonka te suuressa hyvydessänne lainasitte minulle vaikeina aikoinani Köpenhaminassa. Olisin niin mielelläni tahtonut maksaa sen aikaisemmin, mutta aineelliset olosuhteeni ovat olleet hyvin ahtaat kaikkina näinä vuosina, eikä minulla koskaan ole ollut mitään ylitsejäämää. - - Tuokoot nämä dollarit teille paljon ja ansaittua siunausta. Myötäseuraavan medaljongin ehdottaisin teidät kiinnittämään kellonperiinne ja säilyttämään siinä tämän kalliin markan, joka jo kahdesti on kulkenut Atlantin meren poikki - - »

Kun hän tässä kirjeessä sanoo, että hänellä aineellisesti oli ollut hyvin ahtaat ajat, ei siinä ollut sanaakaan liioittelua; hän oli nimittäin saanut kokea niin paljon vastuksia ja ollut pakoitettu taistelemaan niin ankarasti jokapäiväisen leipänsä takia, että moni hänen sijassaan jo olisi heittänyt kirveen järveen. Vasta v. 1902 tapahtui käänös parempaan päin, kun hänet nimitettiin professoriksi Wyomingin yliopistoon.

Koko hänen elämästään ja varsinkin hänen Amerikassa olostaan saa nimittäin erittäin mielenkiintoisen kuvan siitä loistoteoksesta, jonka hänen ystävänsä julkaisivat pari vuotta hänen kuolemansa jälkeen. Sen nimi on »Glimpses from Agnes Mathilde Wergelands Life» (Tuokiokuvia Agnes Mathilde Wergelandin elämästä), ja siinä on, paitsi otteita hänen päiväkirjastaan, kirjeistään ja runoistaan, hänen ystäviensä, oppilaittensa ja opettajatoveriensä arvosteluja ja kuvauksia hänestä eri vuosina ja eri tilaisuuksissa. Yksin se pieni pätkä, jonka minä kirjoitin hänestä kesällä 1914 Naisten Ääneen kuultuani hänen kuolemastaan on siellä, kuka sen sitten lie suomesta englanniksi kääntänyt. Sitten siellä on useita kuvia hänestä itsestään, hänen omaisistaan ja ystävistään sekä koko joukko hänen omia piirustuksiaan. Mathilde Wergeland oli nimittäin taitava piirustaja. Se kuului ihan sukutaipumuksiin, sillä hänen veljensä *Oscar Wergeland* oli suosittu maalari, joka m. m. sai tehtäväkseen maalata sen suuren taulun, joka kuvaa Eidsvoldin kokousta.

Europassa ollessaan Mathilde Wergeland oli erityisesti tutkinut keskiajan kirkkorakennuksia ja kiinnittänyt niitä paperille, niinkuin yleensä keskiajan historia oli hänen erikoisalansa. Hän julkaisi siitä useita tutkimuksiakin, kuten esim. orjuudesta keskiaikana, mutta eri teoksina ne eivät kuitenkaan hänen eläissään ilmestyneet, ainoastaan noiden laajojen amerikkalaisten aikakauslehtien palstoilla.

Kaikki, jotka hänestä yllä mainitussa teoksessa kirjoittavat, vakuuttavat, että hän oli hienoimpia, syvämiellettisimpiä ja tietorikkaimpia naisia, joita yleensä tapaa. Ja kuitenkin hänellä oli niin paljon vastoinkäymisiä työtä ja toimeentuloa itselleen etsiessään - tai ehkä se juuri olikin seuraus siitä, että hän oli sellainen poikkeusihminen, ja niin paljon keskitasoa ylempänä. Humbugi ja pintapuolisuus pääsevät tuota pikaa perille, sillä ne eivät ensinkään arkaile keinoja valitessaan, mutta todellinen taito ja ansio ei rupea edellään torvella toitottamaan, ei muita tieltään tyrkkimään, ei mahtavia mielistelemään eikä imartelemaan. Ja mitä nyt juuri Mathilde Wergelandiin tulee, oli hän niin itseensä sulkeutunut ja arka, ettei hän milloinkaan huomauttanut suurista ansioistaan ja tiedoistaan. Sellaiseen ei yleensä oltu Amerikassa totuttu, ja siksi kesti kaksitoista pitkää vuotta, ennenkuin tri Wergeland sai taipumuksiaan vastaavan varman toimialan ja tulot, ennenkuin hänen ansionsa huomattiin. Vaikka me silloin Köpenhaminassa olimme mielestäni puhuneet hyvinkin avomielisesti kaikenlaisista asioista, ei hän esim. sanallakaan maininnut, että hän oli etevä soittaja, ja että hän oli ollut itse *Griegin* oppilas, jolle tämä oli ennustanut suurta tulevaisuutta soittotaiteilijana. Omituisuutena mainitaankin hänestä, että hän yleensä vain soitteli yksinään ollessaan, tai jonkun läheisen ystävän kuunnellessa, sillä hän pani soittoonsa niin koko sielunsa, ettei hän tahtonut ruveta sitä tuntemattomille, välinpitämättömille ihmisille paljastamaan.

Hänen norjalaiset ystävänsä väittävät, että hän suuresti muistutti Camilla Collettia, ei ainoastaan ulkomuotonsa

puolesta, – olihan heillä molemmilla nuo hienot, jalot piirteet ja tuo solakka pitkä vartalo, mutta vielä enemmän sisällisesti. Molemmat olivat itsenäisiä, syviä ajattelijoita ja totuuden etsijöitä, molemmat elivät omassa ihannemaailmassaan, eivätkä kyenneet tiedoillaan ja taidoillaan hankkimaan itselleen aineellisia etuja, molemmilla oli käytännöllisen elämän pikku huolet hyvin vieraita ja kun heidän kuitenkin, varojen ja apulaisten puutteessa, täytyi niitäkin hoitaa, oli se heille tuntuva rasitus. Münchenissä ja Zürichissä esim. valmisti tri Wergeland itse pienen spriikeittiön avulla ateriansa, mutta se oli sellaista, josta hän ei koskaan ollut huvitettu.

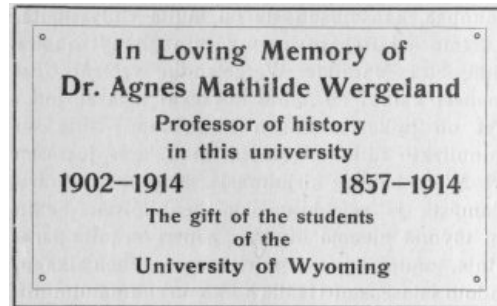
Hän uneksi monta vuotta omasta kodista, jossa hänellä olisi oma soittokoneensa, tilaa suurelle kirjastolleen ja rauhallinen oma maailmansa, ja missä hän tietenkin olisi vapautettu Martan huolista.

Sellaisen hän sitten saikin Wyomingin yliopistossa ollessaan, jossa hän teki tuttavuutta toisen naisprofessorin, tri *Grace Raymond Hebardin*, kanssa. Kun heillä oli niin samoja tieteellisiä, taiteellisia ja kirjallisia harrastuksia, panivat he pystyyn yhteisen kodin, jossa tri Hebard kaikesta päättäen oli sen toimelias emäntä ja tri Wergeland sai tykkäänään antautua omia harrastuksiaan hoitamaan. Ne olivat, paitsi hänen tieteellisiä ja kirjallisia töitensä ja musiikkiaan, hänen kukkansa ja lintunsa.

Tätä heidän yhteistä kotiaan, joka kulki nimellä »the Doctors inn» rakennettaessa, oli sen piha tyhjä ja autio, mutta jonkun vuoden kuluttua se oli muuttunut kukoistavaksi puutarhaksi, jonka molemmat ystävykset olivat yhdessä perustaneet. Niin innostuneet he siitä olivat, että jo kl. 5:stä aamusin tekivät siellä monta kertaa työtä.

Paljon oli tri Wergelandilla opetustyötäkin. Yliopisto oli suhteellisesti nuori hänen sen palvelukseen astuessaan, eikä hän säästänyt voimiaan eikä vaivojaan, jotta se pääsisi samalle tasolle kuin muut Amerikan korkeakoulut, jotka ylpeivät ijästään ja menneisyydestään. Hänen opetusvelvollisuuksiinsa kuului historia, joka oli hänen erikoisalansa, sekä ranskankieli, joka muutaman vuoden kuluttua vaihdettiin espanjankieleen. Paljon aikaa hän myöskin antoi yksityisesti oppilailleen ja seurasi heidän harrastuksiaan suurella myötämielisyydellä. Niin moni oppilas, joka oli havainnut mitä aarteita tämä kaukaa tullut professori omasi, ei ainoastaan opettajana, vaan myöskin ihmisenä, pujahti mielellään hänen luokseen, tuohon pieneen hiljaiseen kotiin, missä koko ilmakehä tuntui olevan täynnä puhtaita, kauniita ajatuksia ja missä aina tiesi saavansa ymmärtämystä.

Oliko ihme, että he kaipasivat tätä harvinaista opettajaansa ja niin monella tavalla sen osoittivat. Jo hänen sairastaessaan tuli ehtimiseen kukkatervehdyksiä, ja hänen kuoltuaan he seisoivat kunniavahtina hänen pariensa ääressä, kirjoittivat hänestä ylioppilaslehteensä ja kokosivat varoja pronssiseen levyyn, johon hänen nimensä, syntymä- ja kuolinvuotensa sekä merkityksensä Wyomingin yliopistolle on kaiverrettu ja joka on kiinnitetty sen kirjaston seinään. Sen yläpuolella on komea kuva Mathilde Wergelandista ja kahdesta hänen kuuluisasta maalaisestaan. Vasemmalla puolella on nimittäin hänen opettajansa Grieg ja oikealla puolella *Henrik Ibsen*.

Wyomingin yliopiston kirjastoon ylioppilaiden lahjoittama vaskinen levy professori, tohtori Agnes Mathilde Wergelandin muistoksi

Samaan kirjastoon määräsi tri Wergeland annettavaksi koko rikkaan kirjakokoelmansa ja piirustuksensa. Hänen muistonsa kiinnittämiseksi ikuisiksi ajoiksi Wyomingin yliopistoon, lahjoitti tri Hebard sinne melkoisen rahasumman, joka tulee kantamaan tri Mathilde Wergelandin stipendin nimeä, ja jonka vuosittaiset korot ovat annettavat jollekin historiaa tutkivalle ylioppilaalle. Seuraavana vuonna lahjoitti hän yhtä suuren summan Kristianian yliopistolle määräten niinikään, että sen piti kulkea »professori tohtori Agnes Mathilde Wergelandin apurahan» nimellä ja että siitä oli jaettava palkkio sellaiselle *naisylioppilaalle*, joka oli tutkinut historiaa ja kirjoittanut akateemisen väitöskirjan Norjan suhteista Yhdysvaltoihin, koskivat ne sitten kauppa, kansallisuuksia tai muita yhdyssiteitä.

Sama tri Hebard on myöskin pitänyt huolta siitä, että Mathilde Wergelandin ystävät ovat saaneet kaikki ne häntä koskevat teokset, jotka nyt on julkaistu hänen kuoltuaan. Niitä on minullekin tullut useampia, m.m. eräs, jossa on tri Wergelandin kirjoituksia Norjan kulttuurielämästä ja sen johtavista henkilöistä. Sekin on täynnä hienoja kuvia ja paperi on mitä parahinta, mutta kun se juuri saapui siihen aikaan, jolloin sotasensuuri täällä kaikkein vimmatuimmin vainosi kaikkia ulkoa lähetettyjä painotuotteita ja kirjoja – peläten jo, että niiden kanssiinkin mahdollisesti oli piiloitettu suuria valtiosalaisuuksia, repi se tästäkin teoksesta pois sen kannet ja vasta sellaisena se joutui minun käsiini. Tähän muuten niin hienoon kirjaan liittyy siis surullinen ja masentava muisto sotaisestä hävittämisraivosta.

Eräässä Mathilde Wergelandia koskevassa elämäkerrassa sanotaan, että »hän oli aina köyhä, mutta hänellä oli hyviä ystäviä». Harvalla ihmisellä on kaikesta päättäen ollut niin todellisia, uskollisia ystäviä kuin hänellä, mutta kai se johtui siitä, että harvalla myöskin on ollut niin paljon henkisesti antaa, kuin juuri hänellä.

Kun oli hänen seurassaan, tuntui aina siltä kuin olisi hänellä ollut aivan loppumattomia henkisiä varastoja, kuin olisi hän kuulunut aivan toiseen maailmaan kuin me muut pienet arki-ihmiset.

ALVILDE PRYDZ.

Ollessani syksyllä 1909 Tukholmassa, näin eräänä päivänä sikäläisissä lehdissä uutisen, että norjalainen kirjailija, *Alvide Prydz*, oli saapunut kaupunkiin ja asui kuvanveistäjä *Millesin* luona. Tottapa viimeinkin saan hänet nähdä, juolahti heti mieleeni ja paluumatkani kotiin, jonka jo piti tapahtua saman päivän iltana, lykättiin eteenpäin.

Tämä halu tavata Alvide Prydziä ei nyt ainoastaan johtunut siitä, että jo vuosimääriä olin ihailut hänen tekeleitään, että ne olivat antaneet minulle enemmän virkistystä ja nautintorikkaita hetkiä kuin useampien muiden, silloin lukemieni kirjailijoiden teokset, vaan me olimme myöskin pitemmän aikaa olleet kirjevaihdossa ja aina lausuneet sen toivomuksen, että kerran oikein persoonallisesti saisimme tavata toisemme. Kerrankin hän kirjoitti:

»Olen niin paljon ajatellut teitä ja matkoillani aina koittanut kysellä teitä kaikenlaisilta ihmisiltä, mutta onni ei ole koskaan ollut minulle niin suotuista, että se olisi tuonut teidät itse tai jonkun ystäväistänne minun tielleni».

Alvide Prydz

Kun minä ensi kerran kirjoitin Alvide Prydzille 90-luvulla, tapahtui se senjohdosta, että tahdoin esittää hänet meidän suomalaiselle yleisöllemme aikakauslehti »Nutidin» palstoilla, jota siihen aikaan toimitin. Hänen teoksiaan luettiin hyvin paljon silloin helsinkiläisissä piireissä ja varsinkin oli »Gunvor Thorsdatter til Hærø» herättänyt melkoista huomiota. M. m. kirjoitti *Björnson* siitä seuraavasti:

»Lueppa tämä voimakas kirja kaiken sairaaloista rakkautta uhkuvan, kuuhun kohdistetun surkean koiranulinan jälkeen!» Ja hän jatkaa, »ei ole Norjassa hätää niinkauan kun naisissa on miesten voimaa, silloin kun miehet käyvät heikoiksi».

Ja yleisö luki ja ymmärsi sen arvon, sillä jo sen kahtena ensimmäisenä vuotena ilmestyi siitä kuusi eri painosta ja monta käännöstä. Se ihastutti sekä vanhoja että nuoria, sekä naisia että miehiä. Se johti lukijan kuin uuteen, puhtaampaan, kauniimpaan maailmaan ja antoi hänelle aavistuksen siitä naisesta, joka on säilyttänyt lämpimän, naisellisen sydämensä, mutta vapautunut pikkumaisuudesta ja ennakkoluuloista.

Mutta olivathan jo monet Alvide Prydzin edellisistä teoksistakin kuten esim. »Paa Fuglevik», »Mennisker», »Dröm» y. m. osoittaneet samaa lennokkuutta ja runollisuutta. Ne ovat sen lisäksi vielä tänäpäivänä hienoja, sielutieteellisiä erittelyjä ihmisistä yleensä, mutta naisista aivan erittäin ja muodostavat mitä arvokkaimman lisän naisen kehityshistoriaan. Ei kukaan ole niinkuin Alvide Prydz kyennyt kuvaamaan ahtaissa oloissa kasvaneen naisen vapaudenkaipuuta ja tulevaisuuden unelmia. Moni lukija on löytänyt näissä hänen luomissaan juuri sitä, mitä hän vuosikausia on hakenut ja kaivannut: sukulaissieluja, joiden seurassa hän on rikastunut ja saanut enemmän rohkeutta astua uutta, yksinäistä polkuaan. - Mutta myöskin noita alistuvia, vanhan ajan naisia hän on kuvannut, joiden yksilöllisyys ei koskaan päässyt kehittymään ja jotka aina pitivät itseään jonkinmoisina toisen luokan olijoina, luodut olemaan vain kuokkavieraina elämän »suurissa kutsuissa». Aivan liikuttavia kuvia hän on antanut heistä. Väliin he ovat tyttärinä kodissa, missä vanhemmat, ja juuri eritoten äiti, ihailee vain poikiaan ja pitää huolta siitä, että he saavat kaikkea, mikä edistää heidän tulevaisuuttaan: työrauhaa ja tilaisuutta seurata taipumuksiaan; heitä rohkaistaan ja kiitetään, heihin luotetaan ja heissä nähdään suvun kunnia ja tulevaisuus, jota vastoin tyttäret ovat vain jonkinlaisena kodin täyteenä, luodut veljiään palvelemaan. Väliin heitä myöskin tapaa muiden kodeissa, esim. naimisissa olevien sisaruksien luona, jolloin heille tosin kyllä suodaan pieni nurkka ja elatus, mutta niitä on aina höystämässä tietoisuus siitä, että he oikeastaan syövät armoleipää ja ovat tiellä. Alvide Prydz ymmärsi, että aivankuin kasvi varjossa kutistuu ja saa vain pieniä käpristyneitä lehtiä, kävi juuri näiden vanhan ajan naistenkin - olivat he sitten yksinäisiä tai naimisissa. Ja siksi hän ei heitä milloinkaan pilkkaa, vaan puhuu sellaisella suurella ymmärtämyksellä heidän heikkouksistaan, omituisuuksistaan ja äreystään. Sitten hänellä taas on noita pintapuolisia loisolijanaisia (teoksessa »Mens det var Sommer» on hyvinkin tyypillinen sellainen), joiden verkkoihin parhaat ja hienotunteisimmat miehet niin helposti tarttuvat siksi, että he ihmistuntemuksen puutteessa luulevat kauniin ulkokuoren, sulavien liikkeiden ja veikeän käytöksen edellyttävän sisällistäkin kauneutta, olevan sen näkyväinen tunnusmerkki.

On huomautettu, että Alvide Prydz oikeastaan vain jatkoi *Camilla Collettin* työtä ja sai myöskin jakaa hänen kohtalonsa. Sillä aikaa nimittäin kun *Camilla Collet* teoksiensa kautta valmisti uutta kevättä Norjan naisille, oli hänen itse niin yksinään pakkasessa värjöttäminen, että hänen sielunsa siitä vahingoittui. Myöskin Alvide Prydz tuntui aina olleen yksin. Ne, joiden olisi pitänyt häntä tukea ja auttaa, etupäässä Norjan naisten, eivät sitä tehneet, eivät häntä useinkaan ymmärtäneet, eivätkä edes ottaneet selvää siitä, mitä hänellä oli heille sanottavaa. Sehän on juuri naissuvun suurin onnettomuus, ettei se näe, eikä tunne omaa onnettomuuttaan ja ihmisarvonsa puutetta.

Alvide Prydz sen sensijaan tajusi. Ei ollut sitä puolta naisen asemassa ja elämässä, jota hän ei olisi huomannut. M. m. hän ymmärsi kuinka luonnotonta ja naisen arvoa ihmisenä ja kansalaisena halventavaa on, ettei hänellä edes ole omaa puhuttelusanaa, vaan kaikki riippuu siitä, missä suhteessa hän on toiseen sukupuoleen. Kuultuaan, että Naisasialiitto *Unioni* oli ottanut tämän asian pohdittavakseen ja päättänyt ruveta käyttämään yhteistä tittelä kaikille naisille, innostui hän niin, että kirjoitti tätä naisten puhuttelusanaa selvittävän kirjoituksen »Nylænde» lehteen ja onnitteli Suomen naisia, jotka olivat joutuneet näin pitkälle. Hän ei tiennyt, että se oli vain alastoman oksan pieni kukka, jota hyvin

huonosti sittemmin hoidettiin.

Luettuana samaisessa Nylændessä minun antamani selostuksen tästä Unionin kokouksesta ja havaittuansa, että minä voimakkaasti kannatin tätä uudistusta, jouduin aivan erityisesti hänen suosionsa ja hän esitti heti seuraavassa kirjeessään, että rupeisimme toisiamme sinuttelemaan ja panikin sen samalla alkuun.

Oli siis aivan luonnollista että minä, kun kerrankin tarjoutui siihen tilaisuutta, tahdoin tehdä hänen personallista tuttavuuttaan, vaikkakin toisaalta aina on se pelko, että personallinen kosketus voi myöskin tuoda pettymystä.

Itse puolestani sitä en sentään pelännyt, sillä olinhan jotenkin tarkkaan ottanut selkoa siitä millainen Alvilde Prydz oli ihmisenä sekä norjalaisilta että tanskalaisilta tuttaviltani, jotka hänet tunsivat. Kaikki he vakuuttivat, että hän oli hienostunut ja kaultaaltaan kulttuurin läpikulkema, mutta myöskin hyvin herkkä ja arka, että kritiikka aina vaikutti häneen masentavasti ja että hän otti kaikki pienetkin vastoinkäymiset sangen raskaalta kannalta. Tämä kuvastui jo muuten hänen kirjeissäänkin, kuten myöskin se, että hän ruumiillisesti oli erittäin heikko ja että hänellä oli paljon aineellisia vastahakoisuuksia.

Niinpä hän kerrankin kirjoitti:

»Istun ensi kerran kynä kädessäni pitkällisen influenssan jälkeen. Olen vielä hyvin heikko ja väsynyt. Siksi on kirjeiden kirjoittaminen minulta kiellettyä työtä, jotta voisin saada hiukan muuta tehtyä. Mutta kun sitten kuulin, että tekin olette ollut sairas ja liiallisen työn rasittama, ajattelin: Nyt tai ei milloinkaan; nyt tahdon lähettää teille rakkaan tervehdyksen. Olen aina pitänyt teistä niin paljon, vaikka en koskaan ole teitä nähnyt, ja kuvittelen, että te olette pieni, kalpea, syväkatseinen. Enkö ole oikeassa?

»Olen kirjoittamaisillani erästä näytelmäkappaletta ja ihan palan työntöä. Jos saan stipendin, aion kesällä tehdä opintomatkan Norlantiin. Siellä tahdon kirjoittaa kertomuksen pikku Gunnista.[\[2\]](#)

»Kiitos terveistä, jotka sain Gina Krogin kautta. Sen tiedän, että Suomessa tuntisin hengittäväni lämmintä ilmaa ja olevani myötätuntoisten sydämiä keskellä, sekä Suomessa että Ruotsissa, paljoa enemmän kuin Norjassa, jossa usein olen saanut tuntea päinvastaista. Monasti on ollut varsin raskasta olla Alvilde Prydz. Olen ollut kaikenmoisen kiusallisen pikkumaisuuden ympäröimä, mutta en ole antanut sen tukahuttaa itseäni. Paljosta minun kyllä on elämässäni ollut luopuminen, mutta jotakin olen sentään pelastanutkin, parhaani: ihmisarvoni, ihmisyyteni. Uskallan katsoa itseäni silmästä silmään. – Olen yksinäinen; lintu, joka ei koskaan ole rakentanut pesää, siksi etten koskaan löytänyt rakennusainesta. Joka kerran kun sitä oli tarjolla, havaitsin, ettei se ollut parasta lajia, ei sellaista, jota minä olisin voinut käyttää – – – – –»

Sitten hän taaskin jonkun vuoden kuluttua kirjoitti:

»Kiitos kirjeestäsi ja lämpimästä, sydämellisestä kutsustasi. Tietysti tulisin mielelläni Suomeen, sillä minulla on aina se tunne, että siellä tapaisin rakkaimmat, minua paraiten ymmärtävät ystäväni, mutta minun aineellinen asemani on nykyään hyvin huono. Sen vähän, jonka olin saanut säästettyä, on tämä kotoinen romahdus, – meidän pankkemme vararikko, – tykkäänään niellyt. Ja »Undine»[\[3\]](#) ei ole tuottanut minulle äyriäkään. Ihmiset eivät sitä ymmärrä, eivätkä osta. Viime talvi on ollut aivan hirveä. Ensin rakkaan äitini kuolema ja sitten oma ruumiillinen heikkouteni. Olen m. m. sairastanut kirjoituskramppia pitemmän aikaa. Ymmärrät siis, etten ole voinut kirjoittaa kenellekään.

»Mutta sydämeni on vuotanut verta Suomen takia. Olen ollut mukana sen korpivaelluksessa. Ihailen sen kansaa ja lähetän sille tervehdykseni täynnä syvintä myötätuntoa ja lämpimintä ihailua sen suuren kärsivällisyyden takia. Voi jospa nämä raskaat ajat pian päättyisivät ja me saisimme nähdä päivän taas valkenevan – – –».

Alvilde Prydzillä ei ollut huumorin lahjaa, joka osaa hymyillä ja laskea leikkiä silloinkin, kun kyynel kiertää silmässä ja sydän vuotaa verta. Hän antaa Gunvor Thorintyttären sanoa: »Onnen saavuttamiseksi tarvitaan erityistä voimaa, jota paljon kärsineellä ei ole». Tuntuu miltei siltä kuin hän siinä olisi lausunut oman kokemuksensa, sillä tunnustaa täytyy, että hänen elämänsä aina oli ollut kovaa taistelua ihan lapsuudesta asti ja se hänen terveytensäkin oli murtanut.

Lähteneenä pienestä virkamieskodista, jossa oli kaksitoista lasta ja niukat tulot, oli hän jo aikaisin saanut tutustua köyhyyteen ja raataa lakkaamatta.

Jo 17-vuotiaana hän joutui vieraisiin kotiopettajaksi, mutta kehitti itseään siinä sivulla koko ajan: luki mitä vain käsiinsä sai aina kaunokirjallisuudesta saksalaiseen filosofiaan. Samalla tavalla hän jatkoi päästyään Kristianiassa olevaan Nissenin opistoon täysi-ikäisiä nuoria naisia varten. Hän antoi päivisin yksityistunteja ansaitakseen ylläpitonsa ja käytti yöt lukemiseen. Mutta sellainen elämä heikentää parhaankin terveyden ja jonkun vuoden kuluttua täytyi hänen jättää kaikki ja vetäytyä maalle, missä hän rupesi hoitamaan isänsä taloutta, sillä aikaa kun äiti oleskeli Kristianiassa veljien takia.

Näinä yksinäisinä vuosina Ödemarkissa (Erämaassa), joka kuvaavaa kyllä oli isän virkapiirin nimi, oli hän monta kertaa henkisesti nääntyä ja tukehtua. Pitikö hänen todellakin viettää koko elämänsä siellä? Eikö tapahtunut mitään, joka olisi avannut hänelle tien vapaampiin, suurempiin olosuhteisiin. Ei kerrassaan mitään. Alvilde Prydz oppi näinä vuosina oikein perusteellisesti tuon vanhan totuuden että »omasta itsestään on ihmisen kaikki ottaminen».

Monasti hän oli jo hiukan kirjoittanut joutohetkinänsä. Nyt hän viimeinkin rohkaisi mielensä ja lähetti erään »Agn og Agnar» nimisen kertomuksensa Kristianiaan ja sai sille kustantajan, mutta ei mitään tekijäpalkkiota.

Jokunen aika senjälkeen matkusti hän Köpenhaminaan, ja sen maan etevät kirjallisuusarvostelijat: *Skram*, *Brandes* y. m. havaitsivat piankin, että tässä oli kysymys kirjailijasta Jumalan armosta ja rohkaisivat häntä – samalla kun oikeusneuvos *Hegel* maksoi hänen ensimmäisestä »I Moll» nimisestä novellikokoelmastaan enemmän kuin hän milloinkaan oli uneksunut. – On siis etupäässä pantava kirjallisesti kehittyneen tanskalaisen yleisön ansioksi, että hän yleensä pääsi alkuun – kuten se niin monelle muullekin norjalaiselle kirjailijalle on tasoittanut tien aina *Amalie Skramista Ibseniin*.

Kaikkia näitä asioita ajattelin astuessani rautiovaunuun, joka vei minut kuvanveistäjä Millesin huvilaa kohti, kauaksi kaupungin keskustasta. Se oli suuri ja komea aivan kuin pieni linna ja muutamien kysymyksen jälkeen sain viimein selville, että Alvilde Prydz oli kotona.

Kaikki kai ovat panneet merkille, että ympäristö vaikuttaa äärettömästi, kun ensi kerran näkee ihmisen. Alvilden ja minun olisi pitänyt tavata toisemme lämpimässä, ystävällisessä asuinhuoneessa, missä lamppu olisi valaissut pöydällä ja me olisimme saaneet istuutua pieneen, pehmeään sohvaan keskustelemaan. Sen sijaan minut vietiin kuvanveistäjän suureen ateljeehen, joka tuntui hieman kylmältä ja autiolta. Lokakuun aurinko oli jo laskenut ja hämärä teki tuloaan. – Alvilden ulkonainen ihminen ei ollut minulle mikään yllätys, olinhan niin monasti nähnyt kuvia hänestä; mutta se hento, pieni nainen, jonka hän odotti minussa näkevänsä, olikin sitten aivan toisellinen.

»Voi miten hauskaa, että olet noin suuri ja näytät niin voimakkaalta», selitti hän miltei ensimmäiseksi ja kun me siinä vieretysten seisoiimme, olikin kokomme ero varsin tuntuva. Utelin tietysti missä asioissa hän oli tullut Tukholmaan ja sain kuulla, että kuvanveistäjä Milles tahtoi muovata hänen rintakuvansa ja siinä tarkoituksessa oli kutsunut hänet vierailemaan huvilaansa.

Alvilde Prydz

Yleensä teki Alvilde Prydz koko lailla reippaamman ja pirteämmän vaikutuksen kuin mitä hänen alakuloisista, surunvoittoisista kirjeistään olin odottanut. Mutta tavallaan se myöskin oli tuon ryhdikkään, sointuvan norjankielen ansio. Siinä on jotain, joka aina panee minut ajattelemaan paimentorven kaikua vuoristossa, mahtavien putouksien ehkäisemätöntä vauhtia, iloisesti eteenpäin rientävien kalliopurojen solinaa, jotain niin puhdasta, tarmokasta ja laulavaa. – Ja sitä paitsi hän nyt oli matkoilla ja ystävien luona, jotka ymmärsivät hänen elämäntyönsä – kaukana pienistä kotimaisista harmeista, ja se myöskin vaikutti hänen virkeään mielialaansa. Hän matkusti nimittäin mielellään ja paljon. Kaikissa Europan kulttuurikeskuksissa hän oli käynyt ja oleskellut niissä väliin kuukausimääriä, aina käyttäen aikansa oppimiseen, kauneusarvojen keräämiseen ja ihmiselämän moninaisuuden tutkimiseen. Väliin hän oleskeli päiväkaudet niiden kirjastoissa ja taidekokoelmissa, sitten hän taas istui kuulijana suurissa kansankokouksissa tai vietti iltansa suurkaupunkien parhaissa teattereissa. Kun hän esim. kerran oli Wienissä kuusi viikkoa, kävi hän sen ajan kuluessa kolmekymmentä kertaa tuossa ylväässä Burgteatterissa, jonka näyttelijöistä hän sanoi, että he omistivat kaiken tekniikan ja että heillä oli tulta rinnassa. Hän ikäänkuin kiirehtimällä kiirehti ja ahmimalla ahmi saadakseen takaisin kaiken sen, jota hän lapsuudessaan ja ensi nuoruudessaan niin äärettömästi oli kaivannut.

Ymmärtää miten avartavasti ja henkisesti vapauttavasti kaikki nämä monikirjavat kuvat vaikuttivat hänen vastaanottavaan runolliseen mieleensä. Siksi väittikin norjalainen kriitikko *Carl Nørup* kerran, ettei heillä Norjassa ollut toista kaunokirjailijaa, jolla olisi ollut niin monipuolisia tietoja, niin laajaa yleissivistystä ja korkeata kulttuuritasoa kuin Alvilde Prydzillä.

Hän oli jo kirjeissään ehdottanut, että me matkustaisimme yhdessä jonnekin ja nyt tavatessamme, otti hän taas tämän tuuman esiin. Se ei ollut mikään mahdottomuus siihen aikaan, kun itse matkat olivat varsin halpoja ja elämä Europan suurkaupungeissa ei ensinkään ollut niin kallista kuin esim. Kristianiassa tai Helsingissä. Miksikä emme siis olisi tehneet matkasuunnitelmia!

Myöskin Norjassa oli Alvilde Prydz paljon liikkunut ja useimmiten hän suuntasi retkensä länsirannalle päin. Hän oli aivan rajaton luonnon ihailija, ihan lapsesta asti. Se oli aina antanut hänelle virkistystä ja iloa silloin, kun hän tunsii olevansa yksinään ja ilman ymmärtämystä sisaruksiensa keskuudessa. Luonto oli ihankuin hänen hyvä ystävänsä, joka puhui hänelle ja jonka kieltä hän aina ymmärsi. Ja niinpä ovatkin hänen luonnonkuvauksensa aivan ihmeellisiä, niin täynnä runollisuutta, syvyyttä ja hartautta. Hän saattaa muutamain piirtein antaa lukijan tuntea se hiljaisuus ja rauhallisuus, joka vallitsee havumetsässä. Hän kuvaa varmalla kädellä meren suuruutta ja voimaa, tasangon yksinäisyyttä ja kaihomielisyyttä.

Meidän tapaamisemme jälkeen Alvilde Prydz yhä lähetti minulle kuten ennenkin kappaleen vasta painosta tulleita teoksiaan ja niitä ilmestyi paljon, sillä hän oli tuottelias. Näistä myöhemmistä teoksista on varsinkin »Torbjörn Wik»

saanut osakseen runsaasti kiitosta. Myöskin näytelmäkappaleita hän joskus kirjoitti, mutta niistä muodostui pikemmin lyyrillisiä kertomuksia, kuin draamoja. Ehkä hän sen itsekkin huomasi, sillä hänen »Aino» ja »Undine» näytelmänsä jälkeen, ei niitä enää tullut. Sen sijaan hänen runonsa ovat hyvin hienoja. Vielä niin myöhään kuin v. 1916, jolloin maailmansota jo oli raivonnut pari vuotta, lähetti hän minulle juuri hiljattain ilmestyneen runokokoelmansa, mutta sodan takia oli kirjevaihtomme aivan seisahtunut. Ei silloin tee mieli lähettää ystäville ajottuja ajatuksiaan, kun tietää, että kirje kaikkein ensin joutuu vieraiden käsiin kopeloitavaksi, ja että vieraan silmät etsivät siitä kentiesi mitä tahansa. Mutta kun kirjeenvaihto kerran jää, on sen solmiminen sitten varsin työläs ja nyt se on myöhäistä. Syksyllä tuli nimittäin sanoma, että Alvide Prydz oli kuollut Oakhillissa lähellä Mossia syysk. 5 p.

Hän kuului Norjan suuriin kirjallisiin tähtiin viime vuosisadalla, joihin koko Europan katseet olivat kiinnitettyt. Mutta Norja ei suinkaan ollut mikään hemmoitteleva äiti näille kuuluisille lapsilleen, ja siksi he kai vuosimääriksi vetäytyivätkin ulkomaille. *Björnson* ja *Lie* olivat monet ajat Parisissa, *Ibsen* Münchenissä ja Roomassa. Heille koitti kuitenkin kerran se päivä, että he saivat yleistä tunnustusta.

Alvide Prydzille se ei koskaan tullut. Kirjailijapalkkiot esim. olivat aina kovin kireellä, kun oli kysymys hänestä, ja hänen rikas kirjallinen tuotantonsa merkitsi hänen aikalaistensa silmissä varsin vähän. Mutta niinhän kävi Camilla Collettinkin ja yksinpä *Fredrika Bremerin* senjälkeen, kun hän rupesi puhumaan sukupuolensa vapautumisesta. Entä *Minna Canthin* meillä? Sama toistuu kaikkialla. Sitten kun he ovat poissa ja uusi sukupolvi on kasvanut ja saanut uusia kokemuksia, niin se herää havaitsemaan, että ne olivatkin sentään suuria henkiä nuo edelläkulkijat, oikeita tulisoihdun kantajia, joiden elämäntyö on tuottanut koko heidän maalleen ja kansalleen kunniaa.

Alvide Prydzin aika ei vielä ole tullut. Mutta se tulee, sillä ellei hän olisi kirjoittanut mitään muuta kuin »Dröm» ja »Gunvor Thorsdatter til Hærø», niin nämä teokset ovat jo niin suuripiirteiset ja mahtavat, että ne kaikiksi ajoiksi säilyttävät tekijänsä nimen ensimmäisten joukossa.

Mutta sääliä on, että Alvide Prydzin täytyi mennä pois sillä tunteella, etteivät hänen omansa välittäneet hänestä, etteivät naiset, joiden sielunkieli väräjämisestä hän kuuli paremmin kuin muut, ymmärtäneet mitä hän tarkoitti.

Oikein tuntee itsensä syylliseksi ajatellessaan, ettei mitään tehnyt hänen hyväkseen, ettei edes tuntuvammin saanut kiitollisuuttaan ja tunnustustaan lausutuksi.

Mutta sellaisiahhan me ihmiset aina olemme, silloin me vasta heräämme huomaamaan mitä rauhaamme sopii, kun se jo on liian myöhäistä.

MUISTOJENI MAAILMASTA

KARL GJELLERUP.

Kaikki olemme kai kokeneet miten yhtäkkiä joku nimi, väriyhdistelmä, sävel tai kukan tuoksu voi herättää joukon muistelmia menneiltä ajoilta ja miten nämä muistot taas tuovat mukanaan sarjan toisia, jotka ovat jollakin tavalla yhteydessä edellisten kanssa.

Luin lehdissä v. 1917 että kirjailija *Karl Gjellerup* oli saanut Nobelin kirjallisen palkinnon ja heti nousi mieleeni koko joukko kuvia muistojeni maailmasta. Ensinnäkin nuori ylioppilas, joka oli minun vierustoverini Berlinin yliopistossa taidehistoriallisilla luennoilla, ja joka näytti hyvin siivolta, hyvästi kasvatetulta ja lapsellisen avomieliseltä. Kerran tulin kysyneeksi häneltä jotakin ja niin oli tuttavuus tehty. Hän esitti itsensä, sanoi olevansa kirjailija *Ricarda Huchin* serkku, *Friedrich Huch*, Dresdenistä ja oli tavattoman utelias tietämään mistä maasta minä olin kotoisin ja millä kielellä minä tein muistiinpanoni.

Koska näitä taidehistoriallisia luentoja oli kaksi aina perätysten, oli väliajalla hyvä aika haastella ja nuori toverini olikin varsin keskusteluhaluinen. Hän kertoi paljon saksalaisista oloista ja vakuutti, ettei hän yhtään hyväksynyt saksalaisten ylioppilaiden elämää olutjuominkeineen ja kaksintaisteluineen; hän oli nopea moittimaan toisen opettajamme, prof. *Frey*n, luentoja, mutta ihaili suuresti toista, prof. *Herman Grimmiä*, ja miltei kadehti minua sen johdosta, että silloin tällöin olin kutsuttu hänen luokseen päivällisille.

Kun me eräänä päivänä puhuimme Tanskasta, ja minä kerroin hänelle piirteitä sen korkeasta kulttuurista, kysäsi hän tunsinko kirjailija Gjellerupin. Kieltävän vastaukseni johdosta selitti hän, että se oli suuri vahinko, sillä Gjellerup oli hyvin intressantti sekä ihmisenä että kirjailijana, oli jo monta vuotta asunut Dresdenissä ja siellä oli hän, Friedrich Huch, usein hänet tavannut. Kuultuaan, että minä talvilukukauden päätyttyä ajoin Dresdeniin, tarjoutui hän heti välittämään tuttavuuttamme, antoi osoitteensa ja pani sydämelleni ilmoittamaan hänelle olopaikastani, niinpian kun olin saapunut Dresdeniin. Eipä siis ihme, että Friedrich Huchin nimi aina tulee mieleeni niin pian kuin kuulen puhuttavan Gjellerupista, sillä ilman edellistä olisi jälkimäisenkin tuttavuus jäänyt tekemättä.

Ensimmäisiä käyntejäni Dresdenissä oli Gjellerupien luo, mutta ei sentään nuoren saksalaisen tuttavani seurassa, kuten olimme kuvitelleet, vaan yksin. Friedrich Huchin oli nimittäin suin päin ollut matkustaminen erään sairaan sisarensa kuolinvuoteelle Hamburgiin ja sen koommin en häntä sillä kerralla nähnyt, ja varsin vähän myöhemmin, sen vain olen kuullut, että myöskin hänestä on kehittynyt hyvin suosittu ja kiitetty kirjailija. – Mutta enhän minä opasta tarvinnutkaan Gjellerupien luo mennessäni.

Ikävä kyllä oli talon isäntä itse poissa, hän oli näet juuri siihen aikaan Köpenhaminassa valvomassa erään näytelmäkappaleensa harjoituksia, mutta hänen puolisonsa ja tytärpuolensa, jotka molemmat myöskin olivat tanskalaisia, ottivat minut vastaan kuin vanhan tuttavun ja sukulaisen. Ymmärsinhän minä heidän äidinkieltään, olin jo monasti ollut heidän synnyinmaassaan ja osasin panna arvoa siihen, että heidän kodissaan oli niin paljon aito

tanskalaista. Meillä oli yllin kyllin keskustelunaiheita, mutta ennenkaikkea me kuitenkin puhuimme Karl Gjellerupista, sillä sekä vaimo että tytär olivat häneen äärettömän kiintyneet.

Minä sain kuulla, että hän, tuo hienon ja ajattelevan näköinen mies, kerran oli saanut ihmisten mielet Tanskassa hyvinkin kuohumaan, että hän noin toistakymmentä vuotta sitten oli hylännyt silloiset kirjalliset epäjumalat, varsinkin sen, joka kulki Tanskan kirjallisen maun ja suunnan määrääjänä, *Georg Brandesin*, ja osoittanut syvempiä ja pitemmälle ulottuvia arvoja ja päämääriä kuin ne, joita radikalismi kielteisessä ohjelmassaan oli tuonut esille.

Mutta ei sitä niinkään vain saa ruveta tunnettuja suuruuksia vastustamaan. Elämä ja toimintamahdollisuudet tehtiin Gjellerupille tämän jälkeen varsin ahtaiksi. Käytettiin ennen koiteltuja, tepsiviä keinoja: ensin hyökätään kimppuun ja halvennetaan, ja kun sitä on aikansa noudatettu, sivuutetaan äänettömyydellä, ja koitetaan siten katkaista toisen ura. Gjellerup ei milloinkaan, ei edes ensinuoruudessaan kuulunut noihin taisteluhaluihin ihmisiin, joiden mielestä kynäsota ja tukkanuottasilla oleminen on virkistävää. Hän saattoi joskus lausua voimasanan, välistä hiukan harkitsemattomankin, mutta sitten hän taas vetäytyi omaan maailmaansa ja siksi se hälinä, joka oli syntynyt hänen nimensä ympärille, vaivasi häntä niin suuresti, että hän päätti ravistaa pöly jaloistaan ja siirtyä pois Tanskasta.

Kauniin, taiteellisen Dresdenin hän silloin valitsi oleskelupaikakseen ja eli siellä kuolemaansa asti. Aluksi hän siellä kyllä oli vieras vieraiden keskellä, mutta vähitellen hän kotiutui ja omaksui mitä parasta germanilaisessa hengessä ja saksalaisessa kulttuurissa oli tarjottavaa. Ja sieltä hän sitten lähetti maailmalle teoksen toisensa jälkeen, jotka sittemmin, hänen maineensa kasvaessa, aina yhtäkaa ilmestyivät sekä saksan että tanskan kielisinä ja monta kertaa voittivat tuossa hänen uudessa isänmaassaan enemmän ymmärtämystä kuin synnyinmaassa, riippuen ehkä osaksi siitä, että lukeva yleisö siellä kuitenkin on niin monenkertaisesti suurempi kuin Tanskassa, mutta myöskin ehkä siitä, että moni tanskalainen ei oikein voinut sulattaa sitä, että hän oli asettunut Saksaan ja vastaanottanut sieltä niin paljon vaikutelmia, sillä eihän Tanskan ja Saksan välit vuosikymmeniin ole olleet hyvät. Tosin taiteella ja kulttuurilla ei ole mitään päiväpolitiikan kanssa tekemistä, mutta on aina ihmisiä, jotka eivät voi eroittaa näitä aloja.

Kaikista näistä asioista me keskustelimme rva Gjellerupin kanssa ja kun en ollut koskaan lukenut hänen puolisonsa teoksia, lainasi hän niitä minulle useampia, joita sitten iltasin lueskelin ja totesin, että niiden tekijä mahtoi olla harvinaisen henkevä ja hieno ihminen. Toiset niistä varsinkin jäivät mieleeni kuten esim. »Romulus», »G-Dur» ja »Pastor Mørs». Hänen myöhemmät suuret teoksensa, joissa hän on käyttänyt sekä muinaisgermanilaisia että hindulaisia aiheita, kuten esim »Brynhild», »Guds Venner», »Offerilden», »Pilgrimmen Kamanita» y.m. eivät olleet silloin vielä ilmestyneet.

Rouva Gjellerup kehoitti minua usein käymään talossa ja kun ei minua sitten pariin päivään ollut kuulunut, lähetti hän jo tyttärensä katsomaan mihin olin joutunut, kun en ollut heillä käynyt. Tämä tytär oli siihen aikaan kuin vasta puhjennut ruusunnappu täynnä nuoruuden suloa ja kukkeutta. Hänen isäpuolensa teoksista puhuessamme, kysyi hän, olinko jo lukenut erään »Ti Kroner» (Kymmenen kruunua) nimisen kertomuksen, joka myöskin oli minulla lainana, ja selitti sitten, että siinä kuvattiin hänen äitiään ja tämän ensimmäistä miestä. »Ja se pieni tyttö, joka siinä esiintyy», lisäsi hän nauraen, »olen minä».

Hänen äitinsä oli nimittäin aikaisemmin ollut naimisissa erään soittotaitelijan kanssa, mutta se ei ollut mikään onnellinen avioliitto. Mies oli sekä juopotellut että irstailut ja kaikin tavoin nöyryyttänyt vaimoaan. Silloin hän oli tutustunut Karl Gjellerupiin. He olivat heti tunteneet olevansa sukulaissieluja ja tämä tunne ei ollut pettänyt, sillä heidän avioliittonsa oli kaikesta päättäen harvinaisen onnellinen. Ahkeruutensa, järjestämistaitonsa ja käytännöllisyytensä kautta oli rouva G. saanut luoduksi heille kauniin kodin, pienen lämpimän pesän, joka puhui hienostuneesta mausta ja henkisistä harrastuksista. Muistan miten hän heti ensi käynnilläni siellä näytti minulle heidän Böcklin-jäljennöksiään, joita oli suuri kokoelma, ja miten sattuvia ja hienoja huomautuksia hän niistä teki.

Hänellä ei ollut palvelijaa, vaan hän suoritti itse kaikki pienet kotiaskareet. »Äiti pesee enimmäkseen pyykkimmekin», kertoi tytär. Ja kun tahdoin tietää miten hän joutui kaiken tämän suorittamaan, silti muuttumatta työkoneeksi, joka ei enää tiedä eikä välitä mistään muusta kuin aineellisuudesta, vakuutti hän sen riippuvan tuosta Saksassa vallitsevasta tavasta syödä päivällinen klo 1. Sen valmistaminen ja jälkisiivous vei enin aikaa, mutta kun se sitten oli ohitse, jäi vielä koko iltapäivä muihin rientoihin. Ennen kaikkea hän silloin saattoi omistaa aikaa puolisolleen, olla hänen hyvä henkensä, innostajansa ja rohkaisijansa. Rouva G. antoi minulle erotessamme puolisonsa kuvan, vieläpä me vaihdoimme muutamia kirjeitäkin tämän ensi tuttavuutemme jälkeen.

Neljä vuotta myöhemmin, meidän surunkeväänämme 1899, olin taaskin Dresdenissä, mutta tällä kertaa hyvin alakuloisena, yhtä ainoata asiaa alituisesti pohtien. Olihan helmikuun manifesti tullut ja tuhonnut kaikki, josta ennen oli pitänyt kiinni, m. m. tykkäänään luottamuksen itäiseen naapuriimme. Nyt tahdoin vain, että maailma saisi kuulla, kuinka hirveästi meitä oli petetty, ja miten rikoksellisesti pyhät valat oli rikottu, ja siksi etsin henkilöitä, joilla oli kyllin rohkeutta kirjoittaa tästä ja kyllin vaikutusvaltaa saadakseen kirjoituksensa suuriin maailman lehtiin.

Karl Gjellerup 90-luvulla.

»Gjellerup minua varmaan myöskin auttaa» arvelin, sillä olihan hän siksi tunnettu ja vaikutusvaltainen, että hän voisi saada kirjoituksensa sijoitettua mihin tahansa. Lähdin jo varhain aamupäivällä heidän luokseen ja nyt tapasin vihdoinkin Gjellerupin. Hän oli juuri sellainen, joksi hänet olin kuvitellut: hintelä, hienopiirteinen, syvämietteinen, hiukan surunvoittoinen. Sai melkein sen käsityksen, että hän ei ollut tästä maailmasta, eikä elänyt siinä. Hänessä ei ollut yhtään tuota tanskalaista iloisuutta ja lystikkyyttä, mutta sensijaan hän tuntui hyvin lempeältä ja herkältä.

Rouva G:llä oli aamuaskareensa kesken ja niihin hän taas palasi, jättäen meidät kahdenkesken, ja nyt minä rupesin kertomaan Gjellerupille tapahtumista Suomessa. Koska en tiennyt missä määrin hän oli selvillä meidän historiastamme ja suhteistamme keisarikuntaan, oli näitäkin asioita kosketeltava ja sitten niiden valossa helmikuun manifestin tulo ja kaikki mitä siitä oli seurannut selostettava.

Gjellerup näytti sängen totiselta ja tavallaan tarkkaavaiseltakin, mutta ei hän ensinkään innostunut, ja pyyntöni, että hän kirjoittaisi näistä asioista ei hän vastannut oikeastaan mitään. Tämä keskustelu ja sen tulos oli minulle tavallaan pieni pettymys ja minä ihmettelin, ettei se ystävällisyys, jota hänen vaimonsa ja tytärpuolensa olivat osoittaneet minulle, ollenkaan ollut tarttunut häneen. En tahdo sanoa, että hän olisi ollut epäystävällinen, mutta niin pidättyväinen, etten oikein tiennyt mille kannalle hän tässä asiassa asettui. Rupesin jo pelkäämään, että hänen oleskelunsa suuren kansan kesken ehkä oli vaikuttanut siihen suuntaan, että hän katseli tällaisia ristiriitaisuuksia suurten kannalta ja arveli, että pienten oli alistuminen.

Hyvästellessäni ehdotti rouva G. että tulisin heidän luokseen seuraavana päivänä iltapäiväkahville, joka saksalaisissa kodeissa aina juodaan klo 4, ja johon aina silloin kuului »Brödchen und Butter» (Ruokaleipä ja voi). Joskus sitten juhlallisuuden kohottamiseksi joku leivoskin. Rva Gjellerupin kahvipöytä oli tällä kertaa hyvin hyvin varustettu, sillä olihan siellä tyttären sulhanenkin, eräs nuori saksalainen fil. tohtori, läsnä. Taaskin tuli Suomen asia ja silloinen tilanne esille, ja minä toistin osaksi samoja asioita, joita jo edellisenä päivänä olin kertonut Gjellerupille, mutta nyt me kaikki puhuimme saksaa sulhasen takia. Ja tällä kertaa Gjellerup lämpeni ja lupasi kirjoittaa asiasta ja osoitti yleensä suurta ymmärtämystä. Silloin minulle yhtäkkiä selveni; ettei hän edellisenä päivänä ollut ymmärtänyt kuin vain murrososan siitä mitä olin kertonut, ja se oli ollut syynä hänen varovaisuuteensa ja hiljaisuuteensa.

Kyllähän Tanskassa paljon tapaa ihmisiä, jotka eivät ymmärrä ruotsia, tai jotka ymmärtävät sitä niin puutteellisesti, että heille täytyy puhua aivan erityisellä tavalla: valita niin paljon kuin suinkin tanskaa muistuttavia sanoja, panna aina silloin tällöin tanskaa joukkoon ja ennenkaikkea puhua hitaasti.

Mutta että Gjellerup kuuluisi heihin, sitä en ollut ottanut lukuun, vaan esittänyt sanottavani yhtä nopeasti kuin jos edessäni olisi ollut henkilö, joka ymmärsi ruotsia täydellisesti.

Mahtoivat minun pitkät selostukseni häntä edellisenä päivänä sekä väsyttää että ihmetyttää. Nyt hän oli aivan liikuttava innostuksessaan, juoksi vielä jälkeeni portaisiin ja vakuutti, että kyllä hän tekee mitä suinkin voi. Hän kirjoittikin sitten »Preussische Jahrbücher» nimiseen aikakauslehteen Suomen asiasta.

Seuraavalla kerralla olin Dresdenissä suurlakkomme jälkeen. Aikomukseni oli kyllä mennä Gjellerupejä tapaamaan, mutta silloin minulle kerrottiin, että he eivät enää asuneetkaan itse kaupungissa, vaan olivat muuttaneet sen ulkopuolelle, enkä todellakaan ymmärrä, mikä toimettomuuden puuska minua silloin vaivasi, kun en siitä huolimatta lähtenyt heitä etsimään. Oli muka niin paljon ohjelmaa itse kaupungissa, piti istua aamupäivisin kouluissa kuuntelemassa, iltapäivisin valmistaa meidän routa-aikaamme koskevaa esitelmaa, jonka olin luvannut pitää eräässä sikäläisessä yhdistyksessä, käydä teatterissa ja oopperassa y. m. Mutta ajatukseni olivat kyllä monta kertaa Gjellerupien luona ja minä olisin mielelläni tahtonut tietää, miten he m. m. olivat aineellisesti kestäneet, sillä eihän henkisen työn tekijöitä, ei varsinkaan Gjellerupin tapaisia henkilöitä, koskaan niin palkita, että he vapautuisivat aineellisista huolista. Kun sitten sain kuulla, että hän oli saanut Nobelin kirjallisen palkinnon, iloitsin siitä suuresti. Kerran oli siis voitonpäivä koittanut, ja hän oli saanut sen tunnustuksen, jonka hän niin täydellisesti ansaitsi.

Se kuului muuten olleen professori *Høffdingin* ansio, että palkintokomitea kiinnitti huomionsa Gjellerupiin. *Høffding*, joka tunsu hänet lapsesta asti, he olivat nimittäin serkukset, oli antanut suositteluvan lausuntonsa hänen hindulaisaiheisista töistään, prof. *Vilh. Andersen* taas niistä teoksista, jotka koskivat tanskalaisia oloja.

Silloin oli maailmansota jo ollut käymässä kolme vuotta ja sen käsittää, että se aika oli tuonut Gjellerupeille, kuten kaikille muillekin Saksassa, paljon kärsimyksiä. Tämän palkinnon johdosta oli nyt suurin puute poistettu. Mutta eihän Gjellerup ehtinyt nauttia siitä kuin kaksi vuotta, sillä lokakuussa 1919 sähkölennätin jo toi tiedon hänen kuolemastaan.

»Eräs Tanskan syvämietteisimpiä ja harvinaisimpia kirjailijoita on mennyt pois», kirjoitti Berlingske Tidende (Berlingin lehti) hänestä, mutta lisää sitten, että »ehkä moni nykyajan hälinässä ei huomaa, että tämä oli niitä 'suuria' kuolemantapauksia.»

Olkoon vain, ettei kaikki huomanneet, mutta ken vain kerrankin oli joutunut personalliseen kosketukseen Gjellerupin kanssa, tai vain oli lukenut hänen teoksiaan, tunsi, että maailma taaskin oli tullut entistä köyhemmäksi, että henkilö, joka paljon oli antanut, mutta vieläkin olisi voinut antaa, sillä eihän hän kuollessaan ollut kuin 62-vuotias, nyt oli ainiaaksi vaiennut.

MINNA CAUER.

Kun minä talvella v. 1920 oleskelin muutamia viikkoja Berlinissä, oli elämä siellä kaikinpuolin aivan toisenlaista kuin ennen. Ei siinä kyllin, että kaikki ihmiset tuntuivat niin alakuloisilta ja masentuneilta, että puute ja kärsimys pisti päätään esiin kaikkialla, vaan vielä minä personallisestikin astuin siellä kuin hautojen keskellä, sillä olivathan oikeastaan kaikki ne henkilöt, joiden kodeissa aina ennen olin viettänyt niin sisältörikkaita hetkiä, jo poissa. Prof. *Herman Grimm* oli jo kauan aikaa levännyt samalla kirkkomaalla kuin hänen kuuluisa isänsä ja setänsä, veljekset *Jakob ja Wilhelm Grimm*, *Liebknechtin* puoliset olivat jo molemmat kuolleet, samaten prof. v. *Gizycki* ja hänen paljon huomiota herättänyt vaimonsa *Lily Braun*, samaten herrasväki *Schubert-Feder*, jotka pitivät salonkia, missä aina tapasi intressanttia ihmisiä. Kaikki nämä, ynnä monet muut tuttavat, olivat menneet läpi sen portin, joka suletaan niin visusti jokaisen jälkeen, ettei palajaminen enää ole mahdollinen.

Mutta yksi tuttavistani noilta menneiltä ajoilta oli kuitenkin jälellä ja oli ihmeellisesti kyllä kestänyt ajan myrskyt. Se oli rva *Minna Cauer*. Vaikken ollutkaan niin aivan usein noina entisinä, onnellisina aikoina ollut hänen seurassaan, vaikutti vain se seikka, että hän kuului sen ajan Berliniin hyvin puoleensa vetävästi. Olihan hän sitäpaitsi tuntenut minun nohtumattoman opettajani prof. v. *Gizyckin* ja hänen luonaan minä *Minna Cauerin* ensi kerran olin nähnytkin.

Lähdin siis jo seuraavana päivänä häntä tapaamaan ja löysin hänet hänen kodissaan, *Wormserstrassen* varrella, istumassa työhuoneessaan paksu, täytetty aamutakki yllään. Se oli kyllä paikallaan, sillä huone oli jotenkin viileä ja kuitenkin se oli ainoa hänen kodissaan, jota lämmitettiin. Hän oli paljon vanhentunut siitä, kun tapasin hänet 1904, mutta eihän se ihme ollutkaan kaiken sen jälkeen, mitä hän oli kokenut.

Minna Cauer oli muuten ihmeellinen sekoitus vanhan ja uuden ajan naista. Esiintymisessään ja käytökseltään hän oli tuollainen hienoissa seuroissa liikkunut vanhanajan nainen, jonka aina piti olla hillitty ja tyyni, puhua matalalla äänellä, näyttää hyvin arvokkaalta, eikä osoittaa mitään erityisiä tunteenpurkauksia. Tätä vaikutusta lisäsi vielä nuo ainaiset pitsisaarlit ja pitsiset pääkoristeet, joita hän käytti. Mutta tähän liittyi uuden ajan naisen tavaton ulospäin kohdistuva toimintahalu ja monessa kysymyksessä jotenkin radikaali katsantokanta.

Minna Cauer

Ennenkaikkea hän kuitenkin oli aito saksalainen ja omisti rotunsa parhaat ominaisuudet: organisoimiskyvyn ja suuren tarmon. Hän jaksoi tehdä työtä juuri kuin kone, kun siksi kävi, eikä hetkeksikään päästänyt otettaan. – Kun hän esim. syksyllä v. 1896 järjesti kansainvälisen naisasiakongressin Berliniin, kävi hän omassa personassaan jokaisen sanomalehden toimituksessa – olivat ne sitten mitä väriä tahansa – ja pyysi, että ne lähettäisivät edustajan piakkoin pidettävään kongressiin ja saikin sen aikaan, että suurkaupungin monen monet lehdet noin viikon päivät puhuivat naisasiasta.

Minna Cauer oli organisoanut Berlinin naispuoliset kauppa-apulaiset, joiden yhdistykseen siihen aikaan kuului kymmenentuhatta jäsentä ja joka kulki nimellä »Verein der weiblichen Angestellten im Handelsgewerbe». Vuodesta 1919 lähtien on se toiminut jo laajennettunakin nimellä »Verband der weiblichen Bureau- und Handelsangestellten.» Tätä yhdistystä varten hän m. m. oli järjestänyt aivan erinomaisia n. k. kirjallisia iltoja. Otettiin aina joku määrätty saksalainen runoilija, sanotaan esim. *Schiller* tai *Goethe* tai *Grillparzer* tai *Uhland* tai kuka muu tahansa ja silloin hänestä pidettiin esitelmä, kohtia hänen teoksistaan luettiin ääneen, hänen runojaan lausuttiin ja myöskin niitä laulettiin, jos niihin oli olemassa säveleet. Vieläpä väliin esitettiin joku hänen näytelmäkappaleensakin. *Minna Cauer* arveli, että tällaiset illat olivat välttämätön vastapaino henkilöille, jotka aina vain toimivat aineellisen maailman palveluksessa. Hyvin hän hoiti »*Frauenwohl*» nimistä yhdistystäkin, jonka puheenjohtajana ja sieluna hän toimi.

Juuri niihin aikoihin, kun me ensin tutustuimme, oli sieltä kuitenkin eronnut suuri joukko naisia ja perustanut uuden yhdistyksen, jolle annettiin nimeksi »Berliner Frauenverein» ja jonka puheenjohtajana toimi *Helena Lange*. Mikä oikeastaan oli ollut erimielisyyden aiheena, jäi minulle ikuisiksi salaisuudeksi, sillä vaikka asiata valaistiin sekä puolelta että toiselta, en oikeastaan viisastunut. Mutta ei suinkaan siinä paljon muuta ollutkaan kuin personakysymys. Kaksi niin voimakasta naista kuin Minna Cauer ja Helena Lange eivät sopineet samaan yhdistykseen, yhtä vähän kuin kaksi paavia Roomaan.

Minulla oli tuttavina molemmissa yhdistyksissä ja kävin joskus niiden kokouksissa, en sentään usein, sillä ne käsittelivät minun mielestäni kovin alkeellisia asioita, ei yhtään noita suuria kysymyksiä, kuten esim. naisten äänioikeutta, palkanyhdenvertaisuutta, laillistetun siveettömyyden poistamista y.m. joista me siihen aikaan Suomessa pidimme suurta ääntä.

Minusta Saksan naisen asema oli niin tavattoman kurja, etten ollenkaan ymmärtänyt miten he jaksoivat sellaisissa olosuhteissa elää. Naiset eivät esim. saaneet milloinkaan olla mukana poliittisissa kokouksissa, he eivät saaneet toimia opettajina valtion tyttökouluissa, eipä edes kansakoulujen ylemmillä luokilla. Vain alemmat luokat ja harjoitusaineet, kuten käsityöt ja voimistelu, uskottiin heille. Heitä ei käytetty minkäänlaisissa virastoissa, ei pankeissa, eikä postilaitoksessa. Heiltä oli kaikki korkeammat koulut ja yliopistot suljetut; eivät he edes saaneet vapaasti käyttää raitiovaunuja, sillä jos he yrittivät ottaa kattopaikan, oli konduktööri heti heitä siitä poishäätämässä. Kaiken tämän johdosta olisi Saksan naisten minun mielestäni pitänyt nousta mitä voimakkaimpaan vastarintaan, eikä ensinkään tyytyä pieniin, pinnallisiin uudistuksiin, sekä ehtimiseen tehdä mitä tuntuvimpia hyökkäyksiä näitä suljettuja ovia vastaan. Nyt jällestäpäin olen hiukan paremmin ymmärtänyt, että johtajanaiset ehkä kuitenkin menettelivät pedagogisesti oikein siinä, kun he aluksi ottivat pohdittaviksi yleisesti tajuttavia ja vaarattomimmilta näyttäviä asioita, sillä jos heti olisi käyty käsiksi suuriin, »polttaviin» kysymyksiin, olisivat nuo alistuvaisuuteen ja oman itsensä unohtamiseen kasvatetut Saksan naiset kauhistuneet niin, että tuota pikaa olisivat vetäytyneet pois koko leikistä.

Ulkonainen ahtaus oli nimittäin aikaansaanut heissä aivan uskomattoman sisäisen ahdasmielisyyden ja epäilyksen omaan kykyynsä sekä vakaumuksen siitä, että mikä sopi miehelle ja kunnosti häntä, oli suorastaan häpeäksi naiselle.

»Kuinka te käytte yliopistossa luentoja kuuntelemassa, eihän ne ole naisia varten», oli tavallinen huomautus, joka tuli osakseni silloin, kun aluksi asuin »Heimat» nimisessä laitoksessa, jossa oli paljon naisia. Eräs luuli jo sanovansa suuren sukkeluuden kun ehdotti, että minun sinne mennessäni olisi pitänyt esiintyä miehen puvussa.

Eivätkä he liioin ollenkaan ymmärtäneet sitä, että naisen piti valita itselleen ammatti ja ansiotyö, paitsi silloin tietysti, kun koti oli niin köyhä, ettei voinut tyttäriään elättää. Perhetyttärien luokka rehoitti silloin vielä kaikessa voimassaan, ja kun tuollaiselta kysyi miksi hän aikoi, piti hän sen miltei loukkauksena, ellei hän suorastaan purskahtanut nauruun.

Tästä ajasta ei vielä ole kulunut kuin neljännesvuosisata ja kaikki mikä koskee naisen asemaa Saksassa on nyt jo niin muuttunut, että siellä ollessaan tuskin tuntee liikkuvansa saman kansan keskuudessa. Tähän on kyllä noiden johtajanaisten tarmokas työ suuresti vaikuttanut, eikä suinkaan vähin Minna Cauerin. Väsymättömästi hän vuosikymmeniä taisteli, lisäten aina vauhtia. Hän oli aina valmis panemaan alulle naisten elinkysymyksiä koskevia valtiopäivä-anomuksia ja valvomaan kaikkia ilmiöitä, jotka olivat heidän etujensa kanssa yhteydessä. M. m. on juuri hänen aloitteestaan suurin osa naisia koskevaa siviili- ja rikoslakia aivan saanut muutetun muodon näiden vuosien kuluessa.

Hänen toimittamansa »Die Frauenbewegung», niminen lehti käsitteli joka numerossaan näitä asioita ja kun hän sen lopetti, hoidettuaan sitä neljännesvuosisadan, saattoi hän sanoa, että suurin osa niistä esteitä ja rajoituksia, jotka olivat ympäröineet Saksan naista, nyt olivat poistettut ja portit avatut.

Yksin täydet kansalaisyhteisyydet, sekä äänioikeus että vaalikelpoisuus, olivat neljännesvuosisadan ahkeran työn tulos. Mutta ne tulivat samana hetkenä kun Saksan valtakunta oli luhistunut kokoon, kun vuosikymmenien työ oli mennyt aivan hukkaan, ja sellaisena hetkenä kaikki tuntuu turhalta.

»Mitä se meitä hyödyttää, että olemme raataneet kuin orjat, säästäneet ja koittaneet hankkia itsellemme vanhojen päivien varoja, kun kaikki nyt on mennyt ja me olemme rutiköyhät», vaikeroivat monet tuhannet, ja sellaiset henkilöt kuin Minna Cauer katselivat asiaa vieläkin syvemmältä ja näkivät sekä omat että muiden laiminlyönnit.

»Jos vielä aloittaisin työni, asettaisin sen aivan toiselle pohjalle», vakuutti hän, »paljon henkevämmälle ja syvemmälle» ja osoitti sitten miten se materialismi ja pintapuolisuus, joka jo kauan aikaa oli rehennellyt hänen kansassaan, oli vaikuttanut haitallisesti joka alalla - myöskin naisasialiikkeeseen. Tyydyttiin puolinaiseen ja ulkonaisiin voittoihin, mutta se, joka kuitenkin oli pääasia, voimakas ja eheä persoonallisuus, syrjäytettiin.

Häntä tuntui suuresti loukanneen se, että naiset äänioikeuden saatuaan olivat niin valmiit yhtymään voimassa oleviin puolueisiin ja omistamaan niiden katsantokannan tuomatta niihin mitään uutta. Mutta vielä sääliävämpänä hän piti naisten sotaista intoa. Naispuolisten valtiopäiväedustajien joukossa ei esim. ollut kahta naista enempää, jotka olisivat ymmärtäneet rauhanaatteen, valitti hän. Itse hän pitkällä elämäntaipaleellaan oli selvästi tullut havaitsemaan militarismin ja sotaisen mielialan suuren vaaran, ja missä sitä vastaan taisteltiin ja uutta katsantokantaa kasvatettiin, siellä hän tahtoi olla mukana.

Hän vakuutti, että juuri heräämisillään oleva Saksa, siis etupäässä sen nuoriso, oli ymmärtänyt henkisten ihanteiden tärkeyden, ja siksi katseli varsin kriittisesti nykyisten puolueiden temmellystä tahtomatta yhtyä niihin, mutta sen sijaan sillä oli omat pienet yhteenliittymänsä, joille se oli antanut sellaisia nimiä kuin Fichte-, Goethe-, Kant-, Hegel- y.m. seurat. Sitäpaitsi sillä oli lukuisat rauhanyhdistyksensä. Koska eräällä rauhanyhdistyksen haaraosastolla oli juuri kokouksensa samana iltana, kehoitti hän minuakin sinne tulemaan ja otti vain ensin puhelimitse selkoa siitä, tulisiko pastori *Bleyer* sinä iltana siellä puhumaan.

Sinne sitten meninkin jotenkin hyvissä ajoissa ja olin taaskin tilaisuudessa toteamaan, miten vaatimattomat saksalaisten kokouspaikat olivat. Sitä kyllä kutsuttiin kahvilaksi ja minut neuvottiin sen takimaiseen huoneeseen, mutta ei sillä ollut

mitään yhteistä Helsingin hienosti ja aistikkaasti sisustettujen kahviloiden kanssa. Huone oli kyllä jotenkin tilava, arvelen, että sinne olisi voinut sijoittaa noin sata ihmistä, ja olihan siellä korokekin, arvattavasti soittajia varten, mutta muuten sen oviverhot, uutimet ja huonekalut tekivät hyvin kuluneen ja mauttoman vaikutuksen, ja sitäpaitsi se oli kylmä kuin kellari. En ollenkaan uskaltanut ajatellaakaan päällystakin poisottamista. Sinne rupesi vähitellen kokoontumaan ihmisiä, enimmäkseen nuorta väkeä kumpaakin sukupuolta, kuten Minna Cauer oli kertonut.

Puheenjohtajana toimi eräs pappi, muistaakseni hänen nimensä oli Francke, ja hänelle rva Cauer saavuttuaan minut heti esitti ja lisäsi, että olin nähnyt ja elänyt punakapinan kauhut Suomessa, jonka johdosta tämä kysyi, enkö tahtoisin hiukan kertoa tästä läsnäolijoille. Ei se sinä iltana ollut mikään tervetullut tehtävä, sillä olin jo Berliiniin tullessani aikamoisesti vilustunut, ääni oli käheä ja kurkkua kirventeli, mutta pitäähän sitä aina olla valmis tuleen heittäytymään kun Suomesta tahdotaan tietoja, ja niin minä siis tein työtä käskettyä. – Muuten pidin paljon puheenjohtajan tervehdyspuheesta, se oli koruton, sydämellinen ja todisti syvää vakaumusta. Toinen puhuja tuntui minusta sensijaan liiaksi monisanaiselta, hänessä oli tuota tavallista saksalaista tapaa: asettaa kaikkein yksinkertaisimmatkin asiat raskaaseen, monimutkaiseen muotoon.

Tälle yhdistykselle omisti nyt rva Cauer hyvin paljon aikaa ja harrastusta. Sen viikkokokouksissa hän aina oli mukana ja esiintyi niissä itsekin tuon tuostakin. Mutta ei hän silti ollut katkaissut entisiä siteitäänkään, joihin myöskin kuului paljon kansainvälisiä, sillä hänellä oli laaja tuttavapiiri ympäri Eurooppaa, vieläpä Amerikassakin, jossa hänen tarmokasta työtään aina kunnioituksella mainittiin. He muistivat häntä näinä raskaina aikoina oikein aineellisestikin. Juuri kun minä ensi käynnilläni istuin hänen luonaan, toi hänen talousapulaisensa postista paketin, jossa oli kahvia, teetä, suklaata sokeria y.m. ruokatarvareita. Eräs tuttava Englannissa, joka tunsikin Saksan vaikeat olot, oli sen sieltä hänelle lähettänyt. Siitä huomasin, että ihmisrakkaus ja yhteistunne eivät sittenkään olleet kuolleet, kaikesta vihankylvöstä huolimatta.

Eräs Minna Cauerin saksalaisista ystäväistä, minun toimelias ja samassa henkevä emäntäni, *Margarethe Schurgast*, oli myöskin erityisesti ottanut huolehtia Minna Cauerin aineellisista elinehdoista, sillä hän tiesi hyvin, ettei elämä eikä toimeentulo ollut leikkiä sille, joka läheni kahdeksattakymmentään, eikä ollut muita tuloja kuin pieni eläke. Iloisesti hän siksi aina telefonitse kysyi tarvitsiko hänen vanha ystävänsä jotain ja kertoi, että hänellä oli liikennemään väliin lihaa, väliin kalaa tai jotain muuta.

Margarethe Schurgast

Rva Schurgast pani myöskin toimeen Minna Cauerin hyväksi kansainvälisen rahankeräyksen – siinä olivat Suomen naisetkin mukana jonka keräyksen tulos sitten lahjoitettiin hänelle hänen täyttäessään 79 vuotta marrask. 1 p. 1920.

He asuivatkin jotenkin lähellä toisiaan ja niinpä oli rva Cauer usein Margarethe Schurgastin kodissa vieraana. Minäkin tapasin hänet siellä useampia kertoja. Kun me kerran tulimme koskettaneeksi saksan poliittista tilannetta, valittiin rva Cauer haikkeasti, ettei sillä ollut ensinkään valtiomiehiä. Taistella se kyllä oli osannut koko maailmaa vastaan, mutta nyt kun se tarvitsi diplomaatteja, ei vain ollut. Hän myönsi, että liittovaltiot, varsinkin Englanti, siinä suhteessa olivat paljon onnellisemmat. Ja miten hän suri Danzigin kaupunkia, joka oli irroitettu Saksasta! Siellä hän vastanaineena oli viettänyt muutamia onnellisia vuosia, ja siksi hän nyt syvästi tunsin sen kanssa.

Me olimme pari päivää aikaisemmin olleet siinä kokouksessa, jossa pohdittiin Saksan entisen keisarin luovuttamisesta ja se oli tehnyt meihin molempiin varsin kiusallisen vaikutuksen. Se pilkka, häväistys ja parjaus, joka siellä tuli hänen osakseen, oli sentään liikaa, sillä olihan hän jo muutenkin lyöty ja nöyryytetty. Ja aivan luultavaa oli, että ne, jotka siellä nyt niin räyhäsivät ja entistä keisariaan moittivat, jokunen vuosi aikaisemmin olivat kurkkunsa täydeltä hänelle huutaneet ja hurranneet, kun hän oli näyttäytynyt. Sen johdosta kertoi rva Cauer miten hän nuoruudessaan oli oleskellut Pariisissa ja usein nähnyt Ranskan keisarin Napoleon III, jolloin kuului asiaan aina kumartaa syvästi. Sen jälkeen kun tämä sitten Ranskan onnettoman sodan jälkeen oli menettänyt kruununsa ja oleskeli Wilhelmshönessä lähellä Casselia, missä kansa katseli häntä hyvin tyyliä, oli rva Cauer ulkona kävellessään kerran taas nähnyt hänet ja kumartanut juuri yhtä syvästi ja kohteliaasti kuin ennenkin, jolloin hän oli Ranskan hallitsija. Napoleonista oli tämä niin odottamatonta, että hän kääntyi sen puoleen, joka istui hänen rinnallaan vaunuissa ja sanoi: »C'était vraiment une française» (Se oli varmaan ranskalainen.)

Tämä piirre kuvaa hyvin selvään rva Caueria. Ei hän antanut hetken mielipiteiden ja vaihtelevan päiväpolitiikan vaikuttaa itseensä niin mitään. Mitä hän oli oppinut kunnioittamaan, sitä hän kunnioitti, mitä hän näki hyväksi, sitä hän

kannatti, tekivät sitten muut mitä tahansa. Tietysti sellainen ihminen tulee usein seisomaan aivan yksin ja luultavasti Minna Cauerkin sen monasti sai kokea. Mutta oma vakaumus oli hänelle kalliimpi kuin ihmisten suosio.

Tavatessamme viimeisen kerran, sanoi hän: »Kun te seuraavalla kerralla tulette Saksaan, ei minua enään ole». Uskalsin epäillä sitä, sillä olihan hän henkisesti vielä hyvin elinvoimainen ja pirteä, miksikä hän ei vielä olisi voinut elää muutamia vuosia lisää. Mutta viime kesänä tuli kuitenkin tieto, että hän elokuun 2 ja 3 päivän välisenä yönä oli sammunut.

Rouva Schurgast, joka kirjoitti tästä, sanoo m. m.: »Te ymmärrätte varmaan, miten surulliseksi rakkaan Minna Cauerin kuolema on tehnyt meidät. Harvoin kai hänen ikäisensä henkilö on jättänyt jälkeensä niin syvän aukon. Me hänen ystävänsä tunnemme itsemme miltei kodittomiksi. Aina viime hetkeensä asti ajatteli hän Saksa, ihmiskuntaa ja ystäviään – -»

Minna Cauerin elämä oli yhtämittaista ankaraa työtä, mutta hän piti kiinni siitä, että elämä oli parasta silloin, kun se oli työtä ja vaivaa, kuten psalmista sanoo. Hänen isänsä oli ollut pappina Brandenburgissa ja hän oli kasvanut sellaisessa ilmapiirissä, jossa elämän suuruus ja syvyys ymmärretään ja jossa nuoret saavat alusta pitäen sellaisen henkisen perinnön, ettei mikään myöhemmin voi heiltä sitä riistää.

Paitsi lehteään, josta voi seurata Saksan naisten heräämistä ja vapauden taistelua askel askeleelta, on hän jättänyt jälkeensä »Die Frau des neunzehnten Jahrhunderts» nimisen teoksen (19:nen vuosisadan nainen), josta vielä syntymättömät suvut voivat saada paljon tärkeitä tietoja.

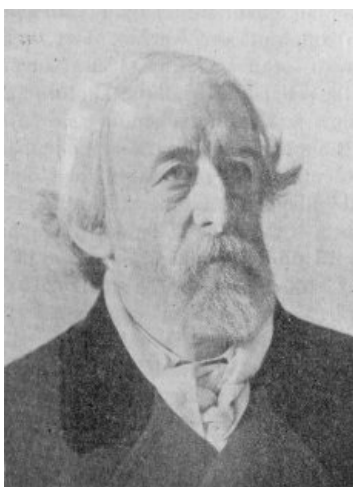
HERMAN GRIMM.

Seuraelämässä tapahtuu joskus, että siellä on henkilö, joka on niin puoleensa vetävä ja vaikuttaa niin elähtävästi, että hän ihankuin hypnotisoi muut läsnäolijat. He tuntevat itsensä tuota pikaa hyvin iloisiksi ja kevyiksi, keskustelu sujuu kuin itsestään, ja kauniit, hyvät ajatukset tulevat tulvimalla mieleen. Mutta jos tämän henkilön sitten muita aikaisemmin on poistuminen, tuntuu yhtäkkiä sellainen ihmeellinen lamaanus. Koko edellinen eheä, korkea tunnelma laskeutuu ja pirstoutuu, ja vähitellen on ilma taas täynnä tuota tavallista arkipäiväisyyttä ja mielenmataluutta.

Väliin saattaa tuollainen henkilö antaa väriä ja loistoa kokonaiselle paikkakunnalle meidän silmissämme. Niin kauan kun hän asuu ja elää siellä, menevät meidän ajatuksemme ehtimiseen sinne, ja hänen luokseen me riennämme niin pian, kun sinne joudumme. Kun hän on poissa, tuntuu siltä kuin koko seutu olisi autio ja tyhjä.

Opettajani, prof. *Herman Grimm*, Berlinissä vaikutti minuun monta vuotta juuri tällä tavalla. En tiennyt mitään parempaa kuin heti Berliniin saavuttuani käydä häntä tervehtimässä, tulla kutsutuksi hänen luokseen ja istua hänen kauniissa työhuoneessaan kuunnellen hänen viisaita sanojaan.

Miltei sattuman kautta tulin hänet tuntemaan. Olin valinnut Berlinin yliopiston ohjelmasta ne luennot, joita tahdoin seurata, käynyt puhuttelemassa asianomaisia professoreja ja pyytänyt lupaa saada heitä kuunnella sekä maininnut tästä prof. *Foersterille*, joka minua ensi aikoina siellä paljon oli auttanut ja m. m. kirjoittanut konseptit hakupapereihini yliopiston konsistoriolle y. m. Hän kyseli taaskin kerran tavatessamme, olinko jo käynyt Herman Grimmin puheilla, sillä hän oli heti ensikerralla ehdottanut, että kuuntelisin häntä. En ollut, enkä edes tämänkään jälkeen mennyt, sillä olin jo mielestäni yllin kyllin käynyt kumartelemassa noita suuria herroja – ihan yliopiston rehtorista asti. Mutta koska prof. Foerster piti tärkeänä, että kuuntelisin prof. Grimminkin luentoja, niin kirjoitin hänelle kirjeen ja huomautin, että olin jo saanut luvan useilta hänen virkaveljiltään seurata heidän luentojaan ja toivoin, ettei hänelläkään mitään sitä vastaan olisi. En odottanut mitään vastausta, vaan kiipesin, kun luentopäivä koitti, rohkeasti siihen saliin, jossa minulle oli ilmoitettu hänen luennoivan.

Herman Grimm

Heti sisään astuessani ymmärsin, että siinä mahtoi olla jotakin erikoista. Luentosali oli varsin suuri ja se oli täynnä viimeistä paikkaa myöten. Sen etuseinä oli sileäksi pingoitettun, lumivalkeaksi maalatun kankaan peittämä, ja vastaisella seinällä oli skioptikonkone sitävarten laitettuna telineellä. Ikkunoissa riippui pikimustat verkaiset verhot. Siinä oli jotakin teatteria muistuttavaa ja yleinen jännitys, aivan kuin näytöksen edellä, tuntuikin ilmassa.

Viimein avautui luentosalin yläpäässä oleva ovi ja vanhanpuoleinen herrasmies astui sisään, jolloin kaikki kuuntelijat heti rupesivat tömistelemään jalkojaan niin paljon kuin jaksoivat. Olin jo oppinut sen verran, että tiesin sen merkitsevän sekä tervehdystä että suosionosoitusta, sillä sellaista ei kaikille suotu.

Rupesin tarkkaamaan tuota sisääntullutta. Hän oli kokolailla pitempi keskikokoa, ja koko hänen olennossaan oli jotakin joka pikemmin muistutti hienoa hovimiestä kuin tavallista, kuihtunutta oppinutta. Tukka oli jo harmaa, mutta ryhti oli vielä aivan moitteeton ja piirteet ihailtavan säännölliset, ilme henkevä. Ohjelmassa oli sanottu, että hän luennoisi Dantesta aina Michelangeloon, ja yhtäkkiä oli sali pimeä ja kankaalla edessämme näimme Danten pään. Grimm rupesi puhumaan hänen merkityksestään, hän antoi läpileikkauksen koko siitä aikakaudesta, jona Dante eli, sen poliittisesta ja sivistys-elämästä ja luki kappaleita Dantesta. Näin hän vähitellen johdatti meidät niin toisiin maailmoihin, että kun taikalyhty sammutettiin ja huone taas tehtiin valoisaksi, tuntui aivan siltä kuin olisi yhtäkkiä herännyt kauniista unesta todellisuuteen.

Ja jotenkin sama tunne minulla sitten aina oli hänen luennoillaan. Ne muuttuivat viikon sisältörikkaimmiksi hetkiksi ja niitä ei olisi millään ehdolla raskinut laiminlyödä. Varhaisrenessansin edustajat Cimabue, Giotto, Masaccio, Donatello y. m. tulivat järjestänsä esille ja koko ajan olivat kuvat sanottua valaisemassa. Minulle kerrottiin, että prof. Grimm oli omilla varoillaan hankkinut yliopistoon tuon muhkean taikalyhtykoneen, niinkuin hänellä myöskin oli erityinen henkilö sitä käyttämässä ja kuvia vaihtamassa.

Herman Grimm oli aivan omintakeinen luennoitsija. Ei hän takertunut pikku seikkoihin, ei hän ottanut esittääkseen sellaista, jota löysi jokaisesta taidehistoriasta, mutta hän pysytteli suurissa pääpiirteissä ja tahtoi ennen kaikkea, että kuulijat oppisivat ymmärtämään taidetta, että heidän silmänsä avautuisivat näkemään sellaista, jonka he tavallisesti niin helposti sivuuttivat. Hän sanoi kerran aivan suoraan, ettei hän ensinkään aikonut valmistaa kuulijoitaan tutkintoa varten, sen he saattoivat tehdä itse kirjallisuuden avulla, mutta hän tahtoi kiinnittää heidän huomionsa muutamiin pääkohtiin ja saada heitä käsittämään tärkeitä perustotuksia.

Hänellä oli aivan ihmeellinen taito esittää sanottavansa niin, että se jäi mieleen, että joka kerta tunsin saaneensa jotakin elämää varten talletettavaa: aarteita, joiden ohi ennen typeryydessään oli aivan välinpitämättömänä kulkenut. Vuotta aikaisemmin olin nähnyt Dresdenin ja Berlinin taidekokoelmat ja jotenkin kevyesti sivuuttanut niissä olevat vanhojen mestarien tekeleet. Nyt ne rupesivat elämään, nyt niiden sisin vähitellen ikäänkuin avautui ja rupesi puhumaan. Silmistä putosi kuin suomet ja sitä ymmärsi, miten paljon täytyy nähdä ja kuulla, ennenkuin osaa ottaa vastaan sitä kaunista mitä tarjotaan. Grimm väitti kerran, että Ranskan kansa oli saksalaisia paljon taiteellisempi ja tämä riippui vain siitä, että sillä lapsuudesta asti oli niin paljon enemmän kaunista nähtävää. Jo sikäläiset näyteikkunat olivat sellaisen hyvän maun tuotteita, että niistä aina sai jotain.

Heti ensikerran kuultuani Herman Grimmiä, rupesin syvästi katumaan, etten ollut persoonallisesti mennyt hänen luokseen lukukauden alussa, ja tämä katumuksen tunne yhä vain kasvoi, kun kauemmin häntä kuuntelin. Olin pyyt jo myöskin saanut kuulla, että hän oli *Grimmin veljesten* jälkeläinen, Wilhelmin poika, Jakobin veljenpoika, että hän oli ollut naimisissa *Bettina von Arnimin* tyttären kanssa ja säilyttänyt kaikki Goethe-traditsionit. Asiaa tuumittuani päätin, että minä sittenkin menen hänen luokseen, ellei muuta, niin kiittämään niistä nautintorikkaista hetkistä, joita hänen luentonsa tuottivat minulle.

Ja niin minä eräänä päivänä seisoin sen talon ulkopuolella, missä Herman Grimm asui ja painoin sisäänkäytävän ovikelloa. Se avautui, portinvartia pisti päänsä ulos luukustaan ja katsoi minuun pitkään. Ehken ollut hänen silmissään kylliksi arvokas astumaan noita hienoja, matoilla päällystettyjä portaita, sillä ne olivat, kuten saksassa aina seisoo sisäänkäytävän seinällä: »Nur für Herrschaften» (vain herrasväelle), mutta kun sitten kysyin prof. Grimmiä, neuvoi hän mihin kerrokseen minun oli kiipeäminen. Siellä taas jouduin palvelijan tarkastettavaksi. Olin jo kotoa lähtiessäni ottanut selvän siitä, pitkö ottaa päällysvaatteet yltään ennenkuin astui sisään, ja saanut kuulla, että Saksassa ei tiedetty sellaisesta tavasta mitään, ainoastaan sateenvarjo ja kalossit olivat jätettävät eteiseen, ei mitään muuta, ja se koski sekä miehiä että naisia. – Palvelijalta sain kuulla, että professori oli kotona ja nyt lähetin sisään käyntikorttini ja jäin odottamaan, mitä tästä seuraisi. Hän palasi vähän ajan päästä ja ilmoitti, että professori odotti minua työhuoneessaan. Sinne hän sitten opasti minut useiden huoneiden läpi ja vihdoinkin seisoin tuon oppineen kaunosielun edessä, joka luennoimistaidollaan oli voittanut koko sydämeni.

Hyvin ystävällisesti hän tuli vastaan sanoen: »Te olette suomalainen. Se minua ilahuttaa, sillä Jakob sedälläni oli paljon tekemistä suomalaisten kanssa».

Hän johdatti minut istumaan sammalväriselelle plyyshisohvalleen ja asettui itse sen vieressä olevaan nojatuoliin. Katsahdin nopeasti ympärilleni. Huoneessa oli paljon tauluja, m. m. havaitsin siellä heti erään suuren, Böcklinin maalauksen, kohokuvia m. m. eräs aito Luca della Robbia ja kirjoja, ennenkaikkea kirjoja. Hänen suuren työpöytänsä läheisyydessä ja ympärillä oli kirjahyllyjä ja aivan sen ääressä oli tuollainen pyörítettävä jalallinen hylly tietosanakirjoja ynnä muita teoksia varten, joihin ehtimiseen työnsä kuluessa täytyy turvautua.

Aloitin, kuten olin päättänyt, kiittämällä häntä hänen erinomaisista luennoistaan, joita aina riensin kuuntelemaan yhtä jännitettyinä ja odottavaisena kuin jos olisi ollut kysymys Shakespeare-näytännöstä. Minulla oli erityinen syy yhdistää nämä kaksi asiaa, sillä juuri siihen aikaan annettiin »Deutsches Teatterissa» Hamlet pitkin syksyä ja *Josef Kainz* oli nimiosan esittäjänä minusta niin mestarillinen, etten sellaista näytelmätaitoa ollut vielä koskaan nähnyt Herman Grimm näkyi pitävän tästä yhdistelmästä, sillä hän vastasi hyvin kohteliaasti: »Etwas schöneres hat man mir noch nie gesagt». (Mitään kauniimpaa ei minulle vielä koskaan ole sanottu.)

Sitten hän tahtoi tietää mitävarten oikeastaan olin tullut Berliniin seuratakseni luentoja sen yliopistossa, ja minä kerroin työstäni Helsingin kansanopistokursseilla ja kaikenlaisissa valistusseuroissa ja selitin, että tuo alituinen antaminen lopulta oli siihen määrin tyhjentänyt pienet henkiset varastoni, että ne jo välttämättömästi olivat uudistettavat. Hän huomautti kyllä, ettei hän yleensä pitänyt siitä, että naiset opiskelivat, »mutta tehkää te sitä vain, koska otatte asian vakavalta kannalta».

Kansanopistokursseista jouduimme pohjoismaisiin kansanopistoihin, joihin pari vuotta aikaisemmin olin niiden synnyinmaassa Tanskassa oikein henkilökohtaisesti tutustunut, ja kaikki mitä kerroin niistä, näkyi prof. Grimmiä suuresti huvittaneen.

Koko seurustelutaidon salaisuus on oikeastaan siinä, että osaa asettua toisen kannalle, kuunnella ja ottaa osaa hänen harrastuksiinsa, ja tämä taito oli Herman Grimmillä aivan harvinaisesti kehittynyt. Ei hän ollut suotta kuuluisa oppinut ja kaunosielu sekä senlisäksi suuren maailman mies, aito saksalainen »Geheimrat» (salaneuvos), jolla arvonimellä häntä yleensä puhuteltiin.

Yhtäkkiä hän kysyi: »Mutta missä te olette oppinut noin hyvin saksaa?» Hän oli ihan ensimmäinen, joka näki siinä mitään ihmeteltävää, että muukalainen puhui hänen kieltään. Kaikki muut, joiden kanssa joka päivä olin seurustellut, ennenkaikkea nuo lukuisat asuintoverit, pitivät sen aivan luonnollisena, olen varma siitä, että he olettivat saksan kielen olevan yleisenä puhekielenä meillä. Selitin, että se oli minun taitavan saksankielen opettajani ansio Suomessa, joka oli antanut minulle hyvän teoreettisen pohjan, ja sitten oli oleskeluni Itämeren maakunnissa antanut tarvittavaa käytännöllistä harjoitusta. - Näin keskustelumme siirtyi asiasta toiseen. Hänellä oli pöydällä edessään *Ada Negrin* runot ja kiitti niitä suuresti, hän kertoi saaneensa paljon ajattelemista erään amerikkalaisen kuulijansa käynnin johdosta, joka oli kertonut miten muuan varakas amerikkalainen oli määrännyt miljoonansa yliopiston perustamista varten kaukaiseen länteen, jonne sitten tuota pikaa oli kohonnut rakennus toisensa jälkeen, niin että siellä nyt oli täydellinen yliopisto kaikkine laitoksineen. Kertoja itse kuului tämän n. k. Stranfordin yliopiston opettajiin ja oleskeli nyt opintomatalla Euroopassa. - Herman Grimm oli tällä tavalla koko ajan kosketuksissa erilaisten ihmisten kanssa, valmis ottamaan vastaan vaikutelmia heiltä ja sitten taas antamaan heille oman henkensä rikkautta.

Olin jo istunut hänen luonaan enemmän kuin puolen tuntia ja ymmärsin, että se oli enemmän kuin liikaa, mutta aika rientää niin liika nopeasti, kun on henkisesti rikkaiden ja suurpiirteisten ihmisten seurassa. Sanomattoman kiitollinen olin tästä hetkestä, ja vielä suuremmaksi kiitollisuuteni kasvoi, kun hän mennessäni ehdotti, että parin päivän perästä tulisin hänen luokseen aamiaisille, hänellä kun silloin oli muitakin vieraita. Ja lopuksi hän antoi minulle korukansiin sidotun teoksen, joka sisälsi hänen Goethe-luentonsa.

Tuttavuus oli nyt tehty ja johti siihen, että silloin tällöin aina sain pienen kutsukirjeen, jossa minua pyydettiin taloon päivällisille. Kun tuollainen kirje ensikerran tuli, kirjoitettuna Herman Grimmin omalla, selvällä käsialalla, iloitsin siitä suuresti, mutta en ymmärtänyt, että siihen oli heti vastattava ja ilmoitettava aikooko tulla vai ei. Emmehän me Suomessa välitä sellaisista pienistä muodollisuuksista mitään. Mutta kutsupäivän aamuna ilmestyi prof. Grimmin talousapulainen täyshoitolani eteiseen ja tiedusteli herrasväkensä puolesta, olinko oikeissa tulla heidän luokseen. Se oli sellainen läksy, jota en koskaan unohda.

Juuri näillä päivällisillä tapasin sitten ensikerran Herman Grimmin sisaren, *Auguste Grimmin*, joka asui hänen kanssaan ja hoiti hänen kotiaan. En tiedä miksikä hän ei edellisellä kerralla ollut näyttäytynyt. Hän oli erittäin ystävällinen ja herttainen sekä kohteli minua miltei yhtä suojelevasti kuin jos olisin ollut parinkymmenen vuotias ja ensikerran ulkona maailmalla. Mutta samaa tapaa hän oikeastaan noudatti veljensäkin suhteen. Syödessä hän usein kysyi tältä, kun joku uusi ruokalaji oli tuotu pöytään: »Wie schmeckt es Dir mein Kind?» (Miltä maistuu lapseni?) - Hän oli nuoruudessaan arvattavasti ollut kylläkin huomattu, sillä minä näin monta vuotta myöhemmin erään runokokoelman, jonka sen tekijä, tuo taitava Eddan kääntäjä, *Karl Simrock*, oli hänelle omistanut. Nyt hän kaikesta päättäen eli vain veljeään ja muistojaan varten, eikä paljon sekaantunut tämän maailman humuun.

Auguste Grimm

Muistan miten hän kauhistui, kun minä kerroin hänelle kysyneeni monelta eri henkilöltä, mitä he ajattelivat elämästä tämän jälkeen, ja miten useimmat olivat vastanneet, etteivät ajatelleet siitä yhtään mitään, etteivät välittäneet koko asiasta, ja ettei heillä ollut mitään tarvetta jatkaa elämäänsä kuoltuaan. Itse hän sanoi usein ajattelevansa näitä asioita ja samassa niitä rakkaita omaisiaan, jotka jo olivat elämän ja kuoleman rajan sivuuttaneet ja joiden joukossa m.m. oli eräs veli, joka oli ollut lupaava taiteilija. - Oikein äidillisellä huolehtivaisuudella hän tahtoi tietää oliko minulla hyvä asunto ja ravinto, kuinka usein kirjoitin äidilleni j.n.e. Ja kun minä tähän viimeiseen kysymykseen vastasin sen tapahtuvan joka toinen päivä, ilmoitti hän erityistä tyytyväisyyttä.

Kun minä taaskin kerran olin kutsuttu heidän luokseen, rupesi Herman Grimm tiedustelemaan olinko suorittanut yliopiston kassaan maksun hänen luennoistaan. - Saksan yliopistoissa ovat yleensä kaikki luennot maksulliset. - Kun vastasin siihen myöntävästi, selitti hän, ettei se mitenkään sopinut. Ja hän lisäsi leikkisellä tavallaan toivovansa, että kun hän tulee Suomeen, niin häneltä ei täällä liioin ruveta maksua kiskomaan. Sitten hän otti kultarahahan kukkarostaan

ja antoi minulle suorittamani summan takaisin. Tässä yhteydessä hän kertoi hyvin humoristisesti, ettei puolellakaan kaikista niistä kuulijoista, jotka kävivät hänen luennoillaan, ollut tapana maksaa. Hän sanoi tietävänsä sen m. m. siitä, että silloin kun oli maksujen aika, jäi suuri osa tulematta, mutta kun tämä oli ohitse, ilmaantuivat he sinne taas kaikki, kuten ennenkin. – Ihmeellinen ja täysin kansainvälinen tuo Herman Grimmin kuulijakunta muuten olikin. Siellä oli nuoria miehiä sekä kaukaisesta idästä että lännestä. Oli aivan tummia hindulaisia ja persialaisia ja sitten taas aivan vaaleita pohjoismaalaisia, oli venäläisiä, puolalaisia, serbialaisia, bulgarialaisia, englantilaisia, italialaisia, unkarilaisia ja yleensä vaikka mitä kansallisuutta, ja ulosmennessä kuuli jos joitakin kieliä, yksin viron kieltä satuin eteisessä kerran kuulemaan.

Olin kauan aikaa ollut ainoa naiskuulija hänen luennoillaan, mutta eräänä päivänä ilmestyi sinne eräs amerikkatar, joka harrasti taidetta yli kaiken ja sen jälkeen meillä oli tapana heti luennon päätyttyä mennä »Altes Museumiin» katsomaan juuri sen mestarin tekeleitä, josta luennossa oli ollut kysymys. Tämä näyttäytyi olevan hyvinkin hyödyllistä, sillä senkautta kaikki kuulemamme syventyi.

Väliin saattoi Herman Grimm esitelmöidä yhdestä ainoasta taulusta koko tunnin. Unohtumattomasti jäi mieleen hänen luentonsa *Lionardo da Vincin* »Ehtoollisesta». Ensin hän näytti kuvia siitä, miten tätä aihetta aikaisemmin oli käsitelty ja sitten tuli Lionardon taulun vuoro, jolloin vain huomautukset siitä, mitä opetuslasten käten liikkeet merkitsivät, olivat aivan erinomaiset. Samassa tilaisuudessa hän myöskin mainitsi tehneensä sen ihmeellisen havainnon, etteivät nuoret yleensä tienneet raamatusta mitään, ei senverran, että olisivat osanneet etsiä sieltä tuota tai tätä kohtaa. Mutta jo taiteen kannalta se oli suuri puute, sillä uskonnollisten aiheiden ymmärtäminen edellytti aina tarkkaa evankelioiden tuntemista. – Hän osasi tehdä tällaiset huomautukset niin mukavalla tavalla, etten luule kenenkään niitä unhoittaneen.

Monta monituista luentoa hän omisti *Michelangelolle*, josta hän oli kirjoittanut laajan teoksenkin ja oleskellut sitä varten pitemmän aikaa Italiassa. Siitä oli jo ilmestynyt useampia painoksia silloin, ja kun sen seitsemäs painos v. 1900 ilmestyi täynnä mitä hienoimpia kuvia, syntyi siitä kallis, komea loistoteos, jonka Herman Grimm oli määrännyt minullekin annettavaksi, sillä kustantaja lähetti säännöllisesti minulle tänne Suomeen vihon toisensa jälkeen.

Herman Grimm oli muuten aivan ruhtinaallisen antelias. Sinä jouluna, jonka vietin Berlinissä, sain häneltä pienen laatikollisen lahjoja, jossa m. m. oli Grimmin sadut, hänen valokuvansa y. m. Hän tahtoi tehdä ihmiset iloisiksi ja pisti siksi usein heidän käteensä jonkun kirjan, kuvan, aikakauslehden tai jotakin muuta, josta hän arveli heidän olevan huvitettuja.

Liikuin siihen aikaan hyvin paljon eri piireissä Berlinissä, tein mitä erilaisimpia tuttavuuksia aina kaupungin poliisimestarista sosialistijohtajiin asti, sekä kuulin samoja asioita käsiteltävän ja arvosteltavan senkin seitsemällä eri tavalla, mutta niin pian kun jouduin Herman Grimmin luo, olin aivan joutunut kuin toiseen maailmaan. Ei siellä ensinkään puhuttu sellaisista asioista kuin muualla, ei päivän poliittisista tapahtumista, ei sosialismista, ei yhdistyselämästä, ei naisasiasta, ei mistään n. k. polttavista kysymyksistä. Siellä vallitsi tyyneys ja kauneus, oikein tuo aito weimarilainen henki, jonka saksalaisen kulttuurin ihailijat aina asettavat Saksan militaristisen hengen vastakohdaksi. Mutta juuri siksi nuo hetket siellä muodostuivat niin rakkaiksi ja unohtumattomiksi. Herman Grimm ennustikin kerran, ettei politiikka tulevaisuudessa enään olisi kansojen arvonnäärääjä, vaan ainoastaan heidän henkinen kehityksensä.

Surun keväänämme 1899 olin taas muutamia kertoja Herman Grimmin luona. Mutta vaikka sydämeni olikin aivan täynnä Suomen politiikkaa ja suurta onnettomuutta, koitin olla ulkonaisesti hyvin rauhallinen ja oikeastaan vain päällemiten kajota siihen, mikä oli aiheuttanut matkani ja miten minä koitin tehdä propagandaa maani puolesta.

Mutta Herman Grimm oli paremmin kuin luulinkaan arvannut mielialani ja ponnistukseni, sillä kun viimeisen kerran olin hänen luonaan, piti hän minulle varsin lystikkään puheen, josta havaitsin, että kyllä hän oli asioiden perillä. Siinä hän m. m. sanoi: »Te olette varsin vaarallinen ihminen, sillä te olette fanaatillinen, – fanaatillinen hyvän puolesta. Nytkin te vain koko ajan ajattelette maatanne, ja olette valmis tekemään mitä tahansa sen pelastamiseksi. Luulen melkein, että olisitte valmis leikkaamaan minun nenäni poikki, jos vain luulisitte voivanne sen kautta auttaa Suomea».

Hänen ruumiilliset voimansa olivat jo tähän aikaan varsin heikot, ja hän vakuuttikin tuolla samalla leikillisellä tavallaan, etteivät ne ollenkaan enää siitä lisääntyneet, menivät vain alaspäin päivä päivältä. Mutta vielä hän tämän jälkeen kesti parisen vuotta.

Ollessani Berlinissä v. 1906 kävin tapaamassa hänen sisartaan, joka asui ihan samassa paikassa kuin ennenkin, Matthäikirchstrassen 5:ssä, ja näin kaikki nuo tutut huoneet ja esineet. Olin mielelläni tahtonut tietää jotain Herman Grimmin kuolemantaudista ja viime hetkistä, mutta sisar ei sanonut voivansa niistä kertoa. Me puhuimme sensijaan kyllä monesta muusta asiasta, ja hän oli rakastettava kuin ennenkin sekä kehoitti minua menemään Matthäi-Kirchhoffille (Matteuksen hautausmaalle) ja taittaa itselleni ruusu Grimmin haudalta. Sinne pistäydyinkin eräänä päivänä ja löysin sieltä Grimmien samankokoiset ja varsin vaatimattomat hautapatsaat pitkässä rivissä.

Mutta eivät hautakummut koskaan ole minulle paljonkaan puhuneet. Eihän hauta voi sitoa edesmenneiden henkeä. Päinvastoin tunnen heidän läheisyytensä monta kertaa voimakkaammin muualla, ennenkaikkea siellä, missä he ovat vaikuttaneet, ja niissä ajatuksissa, jotka he ovat jälkeensä jättäneet. Herman Grimmin teoksista minä aina löydän hänet ja vielä tänäpäivänä soi minun korvissani hänen äänensä kaiku ja ne monet sekä vakavat että leikilliset arvostelut ja huomautukset, jotka hän lausui.

YSTÄVYKSET.

Köpenhaminassa on eräs pieni koti, jonne minä aina sinne saavuttuani heti ensimmäiseksi riensin ja siellä minä myöskin kaikkein viimeiseksi kävin. Ja muutenkin minä aina tuon tuostakin pistäydyin siellä käymään, sillä se oli yhtä aikaa sekä »elävien maa», että rauhan suoja.

Minulla oli aina se tunne, että kun sitä kotia ei enään olisi, olisi Köpenhamina menettänyt suurimman viehätysvoimansa, että tulisin tuntemaan itseni siellä jotenkin yksinäiseksi ja orvoksi, niin paljon kun minulla siellä onkin muita tuttavien ja ystäviä. Ja nyt se on tapahtunut.

Tänä syksynä saapui tieto, että maisteri *Ida Falbe-Hansen*, tämän herttaisen, pienen kodin toinen asukas, oli nyt jättänyt tämän maallisen. Senjälkeen tuo pieni huvila kai tulee myydyksi ja sen toinen asukas, *Elisabeth Grundtvig*, muuttaa muualle.

»Ida Falbe-Hansen ja Elisabeth Grundtvig ovat parasta mitä meillä on», sanoi aikoinaan meidän maalaisemme *Anna Berendsen*, joka tarkkaan tunsi kaikki Köpenhaminan piirit.

Molemmat he kuuluivat maansa sivistyselämän huomattavimpiin edustajiin ja olivat jo ihan perintönä saaneet vastaanottaa arvokasta kulttuuripääomaa.

Ida Falbe-Hansenin esi-isät ovat toimineet kirkon ja yliopiston palveluksessa – hänen veljensä esim. on kuuluisa tilastotieteilijä ja kansantalouden tutkija, prof. *Falbe-Hansen*. Elisabeth Grundtvig on kansanopiston luojan, runoilija, historioitsija ja piispa *N. F. S. Grundtvigin* pojantytär. Siinä on jo monessa polvessa koottuja henkisiä rikkauksia ja niitä he omalla ahkeralla työllään yhtä mittaa lisäsivät.

Ida Falbe-Hansen

Siihen aikaan kun tie naisilta yliopistoon vielä oli suljettu, eivätkä he ainakaan saaneet kulkea sinne sitä valtaväylää, joka oli olemassa miehiä varten, jo silloin hankki Ida Falbe-Hansen itselleen pääsön sinne ja saavutti siellä maisteriarvonsa.

Elisabeth Grundtvig

Tanskan kieli ja sen kirjallisuus oli hänen pääaineensa, mutta hänen tietonsa ja harrastuksensa ulottuivat kyllä moneen muuhunkin suuntaan ja sama koskee hänen asuintoveriaan.

Heti kun astui heidän kotiinsa, sai voimakkaan vaikutuksen siitä, että siellä elettiin, että ajan sydämen lyönnit siellä tunnettiin ja ymmärrettiin, ettei mikään nykyhetken virtauksista ja riennoista ollut siellä vieras. Mutta asujanten korkea sivistystaso vaikutti, että siellä kaikkia ilmiöitä arvosteltiin tynesti ja monipuolisesti, ettei tänään oltu täynnä hehkua jonkun asian puolesta ja huomenna jo välinpitämättömiä, tai aivan ehkä jo vastustavalla kannalla.

Niin kauan kun tuo pieni koti vielä on niin elävänä silmäini edessä, tahdon edes ajatuksissani mennä sitä katsomaan. Astun siis Westerbrogadea kulkevaan raitiovaunuun ja ajan sillä ulos Fredriksbergiin. Siellä nousen alas ja rupean kulkemaan jotakuta niistä poikkikaduista, jotka vievät minut päämäärääni kohti. Kaikilla taloilla pitkin matkaa on omat puutarhansa ja muratti kapuaa niiden seinämiä. Myöskin Akacievejn 4:ssä, jossa ystävykset asuvat, on pieni puutarha, missä hyasintit ja narsissit kukkivat keväällä ja ruusut kesällä. Avaan sen portin, astun sinne sisään ja tuota pikaa soitan jo ovikelloa. Tavallisesti on nuori, siisti palvelija avaamassa, viime käynnilläni tuli sairaanhoitaja. Alakerrassa ei ole muita huoneita kuin eteinen ja keittiö, seurusteluhuone ja kirjasto; yläkerrassa on sitten makuuhuoneet.

Joka kerta kun jonkun vuoden poissaoltuani lähenin tätä kotia, oli minulla aina odottava, miltei jännitetty tunne, sillä tiesin, että saisin siellä kuulla kaikesta mitä Tanskassa kulttuurielämän alalla sillä aikaa oli tapahtunut, että siellä tehtäisiin minulle selkoa sen viimeisistä kirjallisista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä, että siellä kärsivällisesti vastattaisiin kaikkiin kysymyksiini, vaikka olisin tehnyt niitä kuinka monta tahansa.

Olivathan sen asukkaat opettaneet minut Tanskan menneisyydenkin tuntemaan ja avanneet minulle portit koko sen rikkaaseen henkiseen elämään. Heti kun ensi kerralla tapasin Ida Falbe-Hansenin, kertoi hän minulle esim. *Kristen Koldista* ja hänen merkityksestään Grundtvigin kansanopistoaatteen elävässä elämässä toteuttamisesta niin unohtumattoman elävästi, että hänen sanansa vieläkin soivat korvissani. Hän tutustutti minut *Leonora Kristine Ulfeldtiin* ja antoi minulle hänen »Jammersminde» nimisen muistelmateoksensa luettavaksi. Entä hänen kuvauksensa *Holbergistä, Ingemannista, Andersenista* y. m.

Viime mainittu oli oikeastaan ainoa, jonka minä ensi kerralla Tanskassa käydessäni oikein kunnollisesti tunsin. Mutta

Andersenin sadut olivat olleetkin minun henkinen ravintoni jo kuudenvuotiaasta alkaen ja niihin sekä hänen »Mit Livs Eventyr» nimiseen elämäkertansa olin niin eläytynyt, että ne ensipäivinä Köpenhaminassa ollessani ehtimiseen joutuivat mieleeni. Jokainen vinttikamarin ikkuna, jokainen herttainen lapsukainen, jokainen harmaahapsinen vanhus, jokainen vanha kivitalo ja kapea kuja toi heti mieleeni jonkun kohdan hänen kertomuksistaan.

Kun mainitsin tästä Ida Falbe-Hansenille, otti hän esiin erään vanhan kellastuneen paperin, jossa oli H. C. Andersenin omakätisesti kirjoittama runo ja nimikirjoitus, ja lahjoitti sen minulle muistoksi siitä kirjailijasta, johon olin niin ihastunut pienestä pitäen. (Se on nykyään N. Å:n toimiston seinällä lasissa ja raamissa).

Mutta eivät he ainoastaan olleet selvillä oman maansa historiasta ja tapahtumista, vaan koko europalainen kirjallisuus ja kulttuuri-elämä oli heille yhtä tuttu, sen totesin aina kun johdatin heidän luokseen jonkun muukalaisen. Kun esim. kevättalvella 1909 ja sitten taas 1911 olin heidän luonaan englantilaisen ystävättäreni *Rosalind Traversin* kanssa, siirtyi keskustelu tuota pikaa englantilaiseen kirjallisuuteen ja he olivat siihen niin perehtyneet, että vieras aivan ihmetteli.

»Mutta koska olet kaikkien noiden ihmisten teokset lukenut?» kysyin kerran Elisabeth Grundtvigiltä. »Minä olen istunut kirjojen ääressä ja oppinut tuntemaan elämää niistä, sillä aikaa kun sinä olet maailmaa kierrellyt ja oppinut itse elämästä», vastasi hän.

Mutta eihän nämä ystävyksetkään aina olleet paikallaan istuneet. Berlinin kansainväliseen äänioikeuskongressiin esim. 1904 ilmestyi Elisabeth Grundtvig yhtäkkiä, vaikkei hän aluksi luvannutkaan tulla sinne, vain nähdäkseen *Susan B. Anthony*n, tuon suuren amerikkattaren, joka oli antanut koko elämäntyönsä auttaakseen sisariaan itsenäisyyteen ja vapauteen ja nytkin, korkeasta iästään huolimatta – hän oli jo silloin 80-vuotias – oli tullut Atlantin valtameren poikki ollakseen mukana siinä tilaisuudessa, kun naisten äänioikeuskongressi ensi kerran piti kokouksen Euroopassa. Ida Falbe-Hansen oli siellä jo ennestään, sillä hän kuului kongressin esitelmöitsijöihin.

Eräänä kesänä he taas matkustivat *Selma Lagerlöfin* luo Mårbackaan, sillä hän kuului heidän hyviin ystäviinsä jo aivan entisiltä ajoilta, oli asunut heidän luonaan Köpenhaminassa ja useimmat hänen teoksistaan oli Elisabeth Grundtvig muuttanut tanskankieliseen asuun. Siihen aikaan kun hän käänsi Selma Lagerlöfin Topeliuksen elämäkerta, kirjoitti hän minulle seuraavasti:

»Sinä varmaan antanet anteeksi pitkän vaitioloni, kun kuulet sen syyn. En ole nimittäin viimeaikoina ehtinyt muuta – pieniä kotiaskareita lukuunottamatta – kuin istua kirjoituskoneeni ääressä ja kääntää Selma Lagerlöfin kirjaa Topeliuksesta. Oikeastaan olen näiden kuukausien kuluessa elänyt Suomessa, oleskellut Pietarsaareissa, Oulussa ja Helsingissä ja tämä käynti on tuottanut minulle paljon iloa – ainoa jonka minä nähtävästi teen Suomeen – ja ennenkaikeaa on lähempi tuttavuuteni Topeliuksen kanssa ollut minulle ilonaihe. Tähän asti ei minulla ole ollut vähintäkään aavistusta siitä, millainen hän oli ihmisenä. Tässä yhteydessä olen ajatellut sinua monta kertaa joka päivä ja *tahtonut* kirjoittaa, mutta eipä se vain ole tullut tehtyä».

Välistä kun olin näiden ystäväysten kodissa, oli Ida Falbe-Hansen poissa ja Elisabeth Grundtvig yksin kotona. Silloin minä aina pyysin häntä kertomaan menneistä ajoista, elämästä Tanskassa hänen lapsuudessaan ja erittäinkin hänen suuresta iso-isästään.

Kuvan toisensa jälkeen hän siinä loihti eteeni, miten esim. Grundtvigin syntymäpäiväksi aina saapui niin paljon hänen hengenheimolaisiaan, että se jotenkin avara puutarha, joka ympäröi hänen huvilaansa, oli aivan täynnä ihmisiä, jotka sitten istutettiin pitkien katettujen pöytien ääreen aterioimaan, jolloin Grundtvigin ytimekkäät laulut kaikuivat ja puheiden pitäjistä ei ollut puutetta; miten Grundtvigin elämässä, sen jälkeen kun hän, leskeksi jouduttuaan, oli mennyt naimisiin tuon hienon, intelligentin valtioneuvoksetar *Toften* kanssa, oli huomattava uusi kevät ja runokausi. – Mutta lapset edellisestä avioliitosta, jotka jo olivat täysi-ikäisiä miehiä, olivat niin loukkaantuneet siitä, että heidän äitinsä niin pian unhotettiin, että he mielenosotuksellisesti esiintyivät kirkossa isää vihittäessä surunauhat käsivarsilla ja miekkojensa kahvojen ympärillä, – he olivat näet vapaaehtoisina olleet Tanskan sodassa v. 1848–50 mukana ja kulkivat vieläkin sotilaspuvussa.

Vain kolme vuotta kesti tätä Grundtvigin onnellista kevättä, sillä jo 1854 peitettiin sen aiheuttaja, Marie Tofte hautaan, mutta hän jätti jälkeensä pienen pojan, joka tuli isän silmäteräksi. Hän oli kaunis kuin sadunprinssi, ja niin lahjakas, että hän jo siinä 8–10-vuotiaana kirjoitteli runoja. Nämä pikku poikansa runot Grundtvig sitten julkaisi ja liitti kokoelmaan muutamia omiaankin sekä painatti kannelle: »Tanskan nuorimman ja vanhimman runoilijan runoja».

»Sinun pitäisi toki kirjoittaa muistelmasi», huomautin kerran, mutta Elisabeth Grundtvig sanoi olevansa aivan samaa mielipidettä kuin entinen talontytär Norjassa. Kun häntä nimittäin moitittiin senjohdosta, ettei hän ollut opetellut kirjoittamaan, vastasi hän vain: »Kun jo Olavi ja Petteri osaavat kirjoittaa, niin kyllä se meidän perheellemme riittää, ei minun sitten enään tarvitse siihen ruveta» Elisabeth Grundtvig väitti, että hänen isoisänsä oli jättänyt jälkeensä niin runsaan kirjallisen tuotannon, että vaikka vain murrososa siitä oli juuri niihin aikoihin koottu ja julkaistu Grundtvigin valittujen teosten nimellä, läheni niiden sivumäärä jo kymmentätuhatta, ja tuottelias oli hänen setänsä prof. *Svend Grundtvigkin* ollut. Kyllä siinä jo oli yhden suvun laskuun tarpeeksi.

Mutta ei nyt Elisabeth Grundtvigkaan sentään niin aivan viaton tässä suhteessa ollut. Siihen aikaan kun naiset Tanskassa rupeivät järjestettynä ryhmänä mielipiteensä lausumaan omasta itsestään ja maailman menosta, sekä vaativat paikkaa elämän auringon puolella, oli hän kyllä mukana ja toimitti yhteen aikaan heidän julkaisemaansa »Kvinden og Samfundet», nimistä lehteäkin, mutta yleensä olivat hänen vaatimuksensa kirjallisuuden ja kirjallisten teoksien suhteen jotenkin suuret, niinkuin sellaisen ihmisen aina käy, joka on syventynyt kaikkeen maailman kirjallisuuteen.

Ida Falbe-Hansen oli sitä vastoin pitkin elämäänsä hyvin ahkera kynänkäyttäjät. Hän kirjoitti oppikirjoja, joita käytetään useissa Tanskan kouluissa, hän julkaisi tieteellisten tutkimuksiensa tuloksia, hän oli suosittu kirjallisuuden arvostelija ja työskenteli myöskin monta vuotta uuden ruotsalais-tanskalais-norjalaisen sanakirjan parissa, joka muutamia vuosia sitten valmistui. Hän oli tavattoman tunnollinen tässä kuten kaikissa tehtävissään, eikä ainoastaan koonnut kaikkia niitä

sanoja ja sanontatapoja, joita hän löysi Ruotsin ruotsissa ja sen kirjallisuudessa, vaan hän etsi niitä myöskin meidän maamme ruotsinkielisiä kirjailijoita lukiessaan, kuten esim. Runebergiä, Topeliusta, Tavaststjerna y. m. Väliin tapahtui, että nämä Suomen ruotsissa käytetyt sanat olivat sellaiset, ettei hän mitenkään voinut niitä ymmärtää ja silloin piti jo minunkin auttaa. Muistan miten minua huvitti kun hän oli merkinnyt paperille sellaisia sanoja kuin »fortuschka» »isvoschik» y. m. ja ihmetellen kysyi niiden merkitystä. Mahtoivat nuo venäjänkielestä otetut lainasanat kuuluakin hyvin vierailta ja ihmeellisiltä länsi-eurooppalaisen korvissa.

Ida Falbe-Hansenin päätehtävä oli kuitenkin opettaminen ja siinä hän oli aivan verraton, todistivat kaikki hänen oppilaansa, jotka etupäässä olivat täysikasvaneita nuoria naisia. Hän kuului nimittäin seminaarien tutkintovaliokuntaan ja matkusti keväisin seminaarista toiseen pannakseen toimeen kokeita ja arvostellakseen oppilaiden kypsyyttä.

Keväällä v. 1906 hän kertoi eräässä seminaarissa asettaneensa vastattavaksi kysymyksen, mikä oli edellisen vuoden tärkein poliittinen tapahtuma, mutta samassa hän myöskin oli ollut pahoillaan siitä, että moni oli maininnut kaikenlaisia pikku seikkoja, eikä ymmärtänyt, että Suomessa suurlakko ja sitä seurannut vapautuminen sortajan puserruksesta muodosti sen vuoden suuren rajapyykin.

Hyvin sievästi ovat hänen entiset oppilaansa nyt, hänen kuoltuaan kirjoittaneet hänestä, ja eräskin sanoo:

»Hän oli sanan täydellisessä merkityksessä päällikkö, sillä hän kykeni johtamaan ja panemaan ihmisiä liikkeelle. -- Hänellä ei ainoastaan ollut harvinaisia tietoja, vaan hän hallitsi niitä niin hyvin, että hän tykkänään olisi voinut antautua tieteen palvelukseen ja kulkea pitkälle sitä tietä, mutta sensijaan hän valitsi näennäisesti vaatimattoman tehtävän, rupesi opettajaksi ja tuli mitä ihmeellisemmäksi nuorten opastajaksi -- -- Kaikki me, jotka olemme nauttineet hänen nerokasta opetustaan, olemme hänelle suuressa kiitollisuuden velassa siitä, että hän omisti elämänsä opettamiseen.

»Hän ei ainoastaan ollut etevä alallaan ja siten saanut niin paljon aikaan, mutta hän oli myöskin suuri persoonallisuus ja sen kautta hän ennen muuta vaikutti.

»Meille, jotka tunsimme hänet ammatti-ihmisenä ja mestarina paljoa enemmän kuin yksityisihmisenä, osoittautui hänen ihanteellisen ylevä persoonallisuutensa varsinkin elävänä siinä suhteessa, että hän, jolla oli niin harvoja vertaisia, eikä ketään yläpuolellaan, otti mitä herttaisimmalla tavalla osaa jokaisen yksityisen oppilaan kehitykseen, oli tämä sitten rikaslahjainen tai vähemmän lahjakas».

Tämän hänen opettaja-innostuksensa laskuun panen senkin, että hän aina tahtoi tehdä minun oleskeluni Köpenhaminassa niin sisältörikkaaksi kuin suinkin. Minun piti kuulla kaikki merkkitaipaukset, tutustua kaikkiin merkkihenkilöihin ja nähdä kaikki mikä oli mielenkiintoista. Kerran hän vei minut Tanskan naiskoulujen luoja, *Nathalie Zahlen* luo, kun tällä oli vastaanotto, toisen kerran hän ja Elisabeth Grundtvig kulettivat minut kuvanveistäjä *Marie Carl-Nielsenin* luo hänen ateljeehensa ja kertoivat jo matkalla, että rva Nielsen oli kahdessa kilpailussa voittanut ensi palkinnon, mutta kun nimilippu sitten avattiin ja havaittiin, että palkittu olikin nainen, ei tilausta annettu hänelle. Sitten oli taaskin kilpailu Kristian IX:n suurta ulkoilmapatsasta varten ja tälläkin kertaa sai rva Carl-Nielsenin luonnos ensi palkinnon. Eikä häntä enää rohjettu kolmatta kertaa sivuuttaa, kun oli kysymys itse työstä, ja niin hän sai tuon mahtavan muistopatsaan valmistukseksi. Hänen tilavassa, korkeassa ateljeessaan oli jo muutamia siihen aijottuja jalustaryhmiä valmiina, ja niitä hän nyt meille näytteli ja selitteli. Siellä oli läsnä muutamia muitakin intressantteja henkilöitä, m. m. hänen puolisonsa, säveltäjä Carl Nielsen, joka käydessään täällä meillä pohjoismaalaisilla säveltäjäjuhilla v. 1921, voitti niin paljon tunnustusta.

Sitten Ida Falbe-Hansen taas kerran vei minut katsomaan Hagemanin kollegiumia, jonka polyteknikon johtaja ja samalla varakas liikemies, herra *Hageman* oli perustanut asunnoksi yliopistossa ja polyteknikossa opiskeleville nuorille ihmisille. Ida Falbe-Hansenilla oli siellä entinen oppilas ja tämän johdolla me sitten saimme nähdä koko tuon upean kauniin laitoksen ja syödä aamiaista hänen kanssaan sen tilavassa ruokasalissa.

Yleensä kaikki ovet aina avautuivat, niin pian kun Ida Falbe-Hansen oli liikkeellä, hänet tunnettiin ja häntä kunnioitettiin kaikkialla.

Tuskin on sitä huomattavaa tanskalaista naista, jonka tuttavuutta en olisi tehnyt hänen välityksellään, joko hän saattoi minut heidän luokseen, tai oli hänellä pieniä hauskoja kutsuja omassa kodissaan. Silloin teki tuo muutenkin niin miellyttävä koti aivan erinomaisen vaikutuksen, kun kaikki lamput olivat sytytettyt ja kynttilät paloivat lampeteissa, kukkaset tuoksuivat pöydillä ja kirjasto huoneeseen oli järjestetty aistikkaasti katettu teepöytä, johon aina kuului nuo herkulliset tanskalaiset voileivät, joiden vertaisia ei saa missään muualla.

Kun ensikerran suurlakkomme jälkeen keväällä 1906 olin Köpenhaminassa, olivat Ida Falbe-Hansen ja Elisabeth Grundtvig valmistaneet kodissaan oikein pienen illatsun. He kertoivat kutsuja lähettäessään tuumineensa, etteivät kai kaikki tulisi, sillä onhan muutamilla aina viime tingassa esteitä, ja tällä kertaa heistä miltei tuntui toivottavalta, että jokunen jäisi pois ahdingon välttämiseksi. Mutta kaikki saapuivat, sillä kaikki tahtoivat kuulla uutisia Suomesta ja siinä minun nyt piti tehdä selkoa koko edellisen syksyn tapahtumista aina siitä suuresta kokouksesta alkaen Palokunnan salissa, jonka santarmit kivääriniekkojen kanssa kävivät hajoittamassa, suurlakkomme ja sen seurauksiin asti. Läsnaolijat kuuluivat kaikki Tanskan naisten valiojoukkoon, siinä oli kirjailijoita, toimittajia, kouluhimiä, lääkärejä, eri yhdistysten puheenjohtajia y. m. He edustivat toisin sanoen sitä ryhmää, joka elää enemmän tulevaisuutta kuin nykyhetkeä varten ja koittaa työllään ja toiminnallaan valmistaa uutta ehompaa aikaa.

Lokakuussa v. 1910 oli Suomessa taaskin tapahtunut jotain, josta tanskalaiset ystäväni olivat sangen huvitettuja. Olimmehan täällä silloin viettäneet *Uno Cygnæuksen* satavuotisjuhlaa ja kun sitten kevättälvella 1911, jolloin Helsingissä vallitsi latojalakko, oleskelin Köpenhaminassa, kutsui Ida Falbe-Hansen luokseen oppilaitaan Lerer-Højskolesta (Opettaja-korkeakoulusta), joka vastaa meidän yliopistollisia lomakurssejamme, mutta on seisova laitos, ja pyysi, että tulisin kertomaan heille Suomen kansakoulun isän elämäntyöstä, hänen laajakantoisista suunnitelmistaan ja uudenaikuisista mielipiteistään kansan sivistäjänä. -- Jo monta vuotta oli Ida Falbe-Hansen luennoinut tässä opettajakorkeakoulussa, jonne Tanskan opettajat tulevat tietojään lisäämään, uusia vaikuttimia saamaan, henkisesti

nuortumaan ja uudistumaan, oltuaan jo useita vuosia opettajina ja aina vain muille antamassa. He olivat erityisesti Ida Falbe-Hansenin sydämellä, sillä olihan Tanskan tulevaisuus heidän käsissään, heille hän runsaista tiedoistaan aina jakoi parhaansa ja kutsui heitä silloin tällöin kotiinsa. Olin siksi hyvin iloinen kun saatoin olla hänelle avuliana ohjelman laatimisessa sellaisessa tilaisuudessa.

Kerran taas hän tahtoi minut puhumaan Tanskan tyttökoulunopettajien kokouksessa. Joku esitelmöitsijä oli sairastunut, oli syntynyt aukko ohjelmassa ja nyt minun piti se täyttää ja kertoa meidän koulu-oloistamme. Se olikin harvinaisen hauska kuulijakunta, josta heti havaitsi, että se oli mukana ja ymmärsi joka sanan. Itse hän tässä tilaisuudessa piti hyvin mielenkiintoisen esitelmän kansanlaulujen synnystä, jossa hän m. m. todisti, että ne eivät olleet joutohetkien tulokset, vaan olivat syntyneet työtä tehdessä, sekä ulkoilmassa, että myöskin sisällä, mutta ei milloinkaan tehtaissa, eikä siellä missä käytettiin koneita. Kaikki konetyö oli niin yksitoikkoista ja yhtämittaista, ettei sen ääressä syntynyt mitään väliaikoja, eikä halua purkaa tunteitaan, kuten omin voimin ja omin käsin työskennellessä.

Ida Falbe-Hansenin luennot ja esitelmät eivät yleensä olleet vain muiden ajatuksien ja johtopäätösten toistamista, vaan ne perustuivat usein omiin tutkimuksiin ja niihin johtopäätöksiin, joihin hän alaansa syventyessään oli tullut.

Yliopistossa olisi ollut hänen paikkansa, sanoivatkin siksi hänen tuttavansa. - Viranomaisetkin tunnustivat hänen suuret ansionsa, sillä hän sai oman maansa hallitukselta vastaanottaa kultaisen ansiomitalin ja Ruotsin kuninkaalta kultamitalin »pro litteris & artibus».

80-luvulla hän oli ahkerasti mukana herättämässä maansa naisia ja perustamassa »Dansk Kvindesamfundin» osastoja ympäri maata. Ja kun Tanskan naisten Kansallisliitto perustettiin, oli hän yhteen aikaan sen puheenjohtaja. Sitten hänellä ei enään ollut aikaa suoranaisesti olla mukana naisasiatyössä, mutta hänen opetustyönsä nuorten naisten kesken tarkoitti juuri samaa. Vapaiksi, itsenäisiksi, paikkansa ja velvollisuutensa yhteiskunnassa tunteviksi hän tahtoi heidät kasvattaa ja onnistuikin siinä harvinaisen hyvin.

Viimeiset elinvuotensa oli Ida Falbe-Hansen hyvin heikko. Liikanainen, alituinen työ oli kuluttanut hänen voimansa miltei loppuun. Ja tähän tuli vielä lisää jonkinlainen, vähitellen lisääntyvä lihasten herpaantuminen, jota koitettiin sähköllä parantaa. Sellaisessa laitoksessa hän esim. oli v. 1914, jolloin Köpenhaminassa pidettiin pohjoismaalainen naisten kongressi. Hän ei voinut ensinkään ottaa siihen osaa, mutta seurasi kuitenkin sen kulkua hyvin innokkaasti.

Kun kävin häntä katsomassa kongressin päätyttyä, sanoi hän heti: »Onnittelten teitä».

»Minkä johdosta?» kysyin hämmästyneenä.

»Teidän esitelmänne tuossa suuressa iltakokouksessa oli onnistunut niin hyvin. Otin heti selkoa siitä puhelimitse eräältä tuttavaltani, joka oli ollut siinä läsnä, ja hän sen minulle kertoi».

Tämä osanotto liikutti minua aivan tavattomasti, sillä sellaiseen en yleensä ensinkään ole tottunut. Henkilöä, joka usein esitelmöi, pidetään enimmäkseen jonkinmoisena rämisevänä posetiivina, jolta ei odoteta, eikä toivota mitään muuta, kuin että hän täyttää määrätyn ohjelmanumeron. Eihän siinä mikään onnistuminen tai epäonnistuminen tule kysymykseen.

Ja tässä oli eräs vieraan kansan jäsen niin ajatellut minua, että hän sairaalassa ollessaan oli telefonissa tiedustellut miten esitelmäni kävi. Se oli ylen ihmeellistä ja minulle aivan uutta.

Sähköhoito ei parantanut Ida Falbe-Hansenia, saattoi korkeintaan lykätä hiukan tuonemmaksi täydellisen herpaantumisen. Mutta sitäkin hänen täytyi kestää muutamia vuosia, jolloin hän ei voinut kääntää kirjan lehteä, eikä viedä suuhunsa ainoatakaan ruokapalaa. Mutta henki oli virkeä ja työskenteli yhtenä. Vielä vuotta ennen kuolemaansa hän julkaisi uuden teoksenkin.

Mutta harva sairas onkaan saanut osakseen niin hellää hoitoa kuin Ida Falbe-Hansen. Hänellä oli tietenkin kyllä palkattu sairaanhoitajatar, mutta sitäpaitsi omisti Elisabeth Grundtvig koko aikansa ja huolensa ystävänsä hoitamiseen, hankki hänelle kirjallisuutta, keksi sellaiset kojeet, joiden avulla kirja hänen rullatuolissaan istuessa tai vuoteessa ollessaan, pysyi hänen edessään, kirjoitti hänen sanelunsa mukaan j.n.e. Teki mitä suinkin voi hänen elämänsä sulostuttamiseksi ja olemassaolonsa keventämiseksi aivan viimeiseen asti.

Ja loppu tuli tänä syksynä. Kun hän syyskuun 29 p. kätettiin maan poveen Fredriksbergin vanhalla hautausmaalla, oli kirkko missä siunaus tapahtui erittäin kauniisti koristettu - todellinen lehtimaja - ja täynnä yleisöä. Kaikki ne, joille vainaja niin runsaasti oli antanut henkensä aarteita: entiset oppilaat, työtoverit ja hengenheimolaiset, tahtoivat olla mukana hänelle viimeistä kunnioitusta osoittamassa ja m.m. siinä lausuttiin toivomus, että hänen nimensä ja elämäntyönsä aina tulisi valaisemaan Tanskan naisten tietä.

Ja sen se kyllä tuleekin tekemään, sillä suurinta mitä voi jälkeensä jättää, on kuitenkin nostattavat, lämmittävät sanat ja aatteet, joita on kyennyt kylvämään ihmisten sydämiin.

ZENAÏDA MASLOWSKI.

Ovikello soi. Menin avaamaan ja sisään astui pitkä, nuorehko, tumma nainen. Hän muistutti niin suuresti erästä helsinkiläistä tuttavaani, jota en muutamiin vuosiin ollut nähnyt, että olin juuri oikeissa kysellä missä asioissa hän nyt kulki. Mutta samassa vieras rupesi puhumaan saksaa, sanoi tulevansa Naantalista, jossa oli ollut kylpemässä, ja saanut sikäläiseltä lääkäriltä suosituskirjeen minulle. Kutsuin hänet sisään ja olin valmis kuulemaan mitä hän tahtoi ja toivoi.

Hän tuntui erittäin hillityltä ja miltei ujolta ruvetessaan esittämään asiaansa ja jotta sen paremmin ymmärtäisin, kertoi

hän aluksi työstään eräässä perustamassaan kasvatustaloksessa Pietarissa. Tapa millä hän siitä puhui, koko hänen hienostunut olentonsa, kaunis katseensa, herttainen hymyilynsä oli erittäin huomiota herättävä. Hän ei ollut mikään tusina-ihminen, sen havaitsin hyvinkin pian, kuten myöskin sen, että hän ei kuulunut niihin kansankerrokseen, kuin esim. Sveitsissä tapaamani venäläiset naisylioppilaat, jotka, kaikista pyrinnoistään ja korkealle lentävistä puheistaan huolimatta, kuitenkin tuntuivat varsin naiveilta ja puolisivistyneiltä. Vieraani oli rotuihminen, siitä ei ollut epäilystäkään, enemmän kuin siitä, että hän kuului Venäjän ylimyspiireihin.

Zenaïda Maslowski

Hänen asiansa supistui siihen, että neuvoisin mihin hän voisi sijoittaa ne nuoret tytöt hänen kasvatustaloksestaan, jotka muutaman päivän päästä tulisivat Helsinkiä katsomaan. Kun tämä tapahtui v. 1912, jolloin Helsingissä vielä oli huoneita ja halpoja yömajapaikkoja, oli asia piankin järjestetty. Telefoonasin »Valkonauhan» majataloon Vladimirinkadun varrella ja tilasin sieltä yösiijat tulijoille, ja sitten päätettiin, että he saavuttuaan tulisivat johtajattarensa kanssa luokseni viettämään ensi iltaansa.

Tämä oli ensi kosketukseni *Zenaïda Maslowskin* kanssa, josta sitten seurasi mitä vilkkain vuorovaikutus ja paljon uusia vaikutelmia. Hänen kauttaan tulin venäläistä kansansielua paljoa lähemmäksi kuin ennen ja opin tuntemaan mitä lahjoja ja kykyjä Venäjän kansassa piilee, miten joustava ja taipuisa se on, mutta miten siltä puuttuu sitkeyttä, johdonmukaisuutta ja todellisuuden pohjalle rakentamistaitoa.

Oikeastaan Zenaïda Maslowski oli ensimmäinen tapaamani venäläinen, jolla oli hyvinkin selvillä kansansa sekä valo- että varjopuolet, niinkuin hän myöskin tykkänään erosi muista tuntemistani vapaamielisistä ja uudistushaluisista venäläisistä siinä, ettei hän kiinnittänyt toiveitaan Venäjän tulevaisuudesta yksinomaan vallankumoukseen ja pitänyt olemassa olevien olojen hävittämistä hetken kaikkein tärkeimpänä tehtävänä. Hän ajatteli ja suunnitteli paljon enemmän kansansa kasvattamista ja kehittämistä ahkeraksi, raittiiksi, siistiksi ja ammattikykyiseksi. Näistä asioista hän puhui paljon ja oli niin innostunut uusista opetustavoista ja psykologisista kysymyksistä, että eräs meikäläinen joka oli muutamia kertoja ollut hänen seurassaan, jo säälien tuumi, että tämä muuten niin lahjakas nainen osoittautui aivan välinpitämättömäksi kansansa vapauspyrintöjen suhteen. Erehdyttävämpää arvostelua ei juuri voi langettaa.

Sen jälkeen kun me jo olimme pitemmän aikaa tunteneet toisemme, tulivat nämäkin asiat kerran puheeksi ja Zenaïda Maslowski tuli lausuneeksi, että hän itse teossa oli suuri vallankumouksellinen, mutta hän ymmärsi paremmin kuin tuhannet muut, että tietämätön ja orjuutettu kansa ei voi käyttää vapauttaaan hyödykseen ja siksi hän asetti sen kasvattamisen ensi sijaan, eikä voinut hyväksyä sitä tapaa, jota monet uudistajat ja vapaudensankarit käyttivät, että vain saarnasivat tietämättömille ihmisille vallankumousta.

Kerran hänen kasvatustaloksessaankin oli sellainen opettaja, joka rupesi noitten nuorten holhokkien kesken levittämään vallankumouksellisia aatteita ja siten sai heidät aivan pois suunniltaan. Hänet täytyi eroittaa, siinä ei muuttanut.

Syynä siihen, että Zenaïda Maslowski katseli näitä asioita niin paljon laajemmalta kannalta kuin muut ja ymmärsi kuinka lapselliset ne ihmiset olivat, jotka luulivat, ettei tarvittu muuta kuin romahdus ja tsaarivallan syrjäytys, niin ihanneolot jo olivat alkaneet, oli tietysti hänen lahjakkuutensa, mutta myöskin hänen syntyperänsä, kasvatuksensa ja ihmistuntemuksensa ansio. Hän ei ollut elänyt pienessä rajoitetussa piirissä ja nähnyt vain yhdenlaisia ihmisiä, vaan hän tunsi kaikki yhteiskuntaluokat ja niissä liikkuvat mielipiteet – aina hovipiireistä rantajätkeihin asti.

Zenaïda Maslowski on nimittäin kotoisin Venäjän ylhäisimmistä piireistä ja nautti nuorena tyttönä niitä etuja, joita vanhempien korkea asema, varallisuus ja synnynnäiset edut tarjosivat. Mutta hänen isänsä vakava maailmankatsantokanta ja uudistuvat kehoitukset tyttärilleen antautua joko opintojen harjoittamiseen tai yhteiskunnalliseen työhön vaikutti, että hän jo seitsemäntoista vuotiaana rupesi ottamaan selkoa niistä kasvatustaloksista ja hyväntekeväisyysseuroista, joita Pietarissa oli ja antoi kirjoituttaa itsensä jäseneksi niihin.

Jo silloin mahtoi hänellä olla hyvin kehittynyt pedagoginen aisti, sillä hän huomasi piankin tässä hyväntekeväisyysjärjestelmässä olevan varsin paljon nurinkuruisuutta, ulkokultaisuutta ja todellisen ytimen puutetta.

Hyväntekeväisyysrouvat, jotka tuon tuostakin kävivät näitä laitoksia katsomassa, eivät ymmärtäneet kasvatuksesta eikä työläisluokan tarpeista niin mitään. Tyytyivät vain siihen, että laitoksien johtajattaret olivat hyvin nöyryt ja alamaiset, ja siksi he aina valitsivat näihin toimiin sivistymättömiä ja epäitsenäisiä naisia.

Jonkinmoista ulkonaista järjestystä kyllä harjoitettiin, mutta itse teossa holhokit eivät oppineet niissä yhtään mitään muuta kuin viekastelemaan ja vetelehtimään. Ja siksi niiden tilastotietokin tiesi kertoa, että he miltei järjestänsä laitoksen jätettyään joutuivat perikatoon.

Zenaïda Maslowski rupesi ahkerasti miettimään syytä tähän, hän matkusti ulkomaillekin katsomaan sikäläisiä kasvatustaitoksia, vertaili niitä venäläisiin ja teki johtopäätöksiä.

Kerran hän valmisti muutamalle kurjalle lapselle kesäoleskelua maalla ja vuokrasi heille pienen tuvan terveellisessä seudussa tällä puolen rajaa. Useimmat lapsista olivat niin heikkoja ja kurjia, niin täynnä vammoja, että lääkäri jo aikoja sitten oli tuominnut heidät kuolemaan. Mutta tämä ainoa kesä terveellisessä ympäristössä ja siihen liittyvä hyvä hoito, vaikutti suuren muutoksen. Useimmat palasivat koteihinsa aivan uusiintuneina, monta kiloa painavampina, punaposkisina ja reippaina.

Mutta kun he sitten taas joutuivat entisiin surkeisiin koteihinsa, menettivät he vähitellen kaiken mitä olivat voittaneet. Eikä siinä kyllin. He kun olivat tottuneet puhtauteen, järjestykseen ja sivistyneeseen seuraan, kärsivät nyt moninverroin siitä kaikesta mikä heitä ympäröi. Rumat, rivot puheet, joita eivät ennen olleet huomanneetkaan, loukkasivat nyt heidän korviaan, lika ja syöpäläiset vaivasivat heitä nyt aivan toisella tavalla kuin ennen. He kävivät puhumassa kaikesta tästä uudelle ystävälleen, rva Maslowskille, ja silloin hänessä kypsyi ajatus perustaa oma seisova kasvatustaitos, joka sai nimekseen

»Olga asyyli».

Aluksi hänellä oli siellä vain pari-kolmekymmentä tyttöä ja varsin pieni asunto. Oli sellainen tilanpuute, että iltasin aina täytyi nostaa kaikki pöydät ulos käytävään, jotta saataisiin sijaa kaikille pikku vuoteille. Aineellisesti oli koti myöskin hyvin ahtaissa olosuhteissa, ja monta kertaa ei ollut tietoa siitä, mistä saataisiin ruuan apua seuraavaksi päiväksi.

Kerran kun varastot taas olivat tyhjä ja vain jokunen kopeekka kilisi kukkarossa, päätti rva Maslowski hankkia itselleen kirjallista ansiotyötä ja selitti tytöille, että heidän nyt puolestaan myöskin piti miettiä keinoja, miten ylläpitää kotia ja auttaa häntä.

Tytöt, joista vanhimmat olivat kahdentoista ja kolmentoista ikäiset, pitivät heti yhteisen neuvottelun ja kirjoittivat kaikki hyvät päätöksensä paperille, jota sitten tulivat ilosta säteilevinä näyttämään. Ensimmäinen päätös oli, etteivät enää pitäisi palvelijaa, vaan suorittaisivat kaikki kotiaskareet: siivoomiset, pesut, torilta ostot ja keittämiset itse. Toinen päätös oli, että he kesäisin kulkisivat paljain jaloin, jotta kengät säästyisivät, kolmas, etteivät enään kesän kuluessa söisi marjoja kuten ennen, vaan että kaikki keitettäisiin ja säästettäisiin talven varaksi j.n.e. Monta hyvää päätöstä oli tehty ja ne he siitä päivästä alkaen panivat täytäntöön harvinaisella innolla, johdonmukaisuudella ja kestävyydellä.

Ja samassa oli ruvettu astumaan aivan uutta uraa venäläisessä kasvatustyössä, sillä sitä ennen ei oltu vielä ainoassakaan laitoksessa opetettu lapsia kotiaskareita itse suorittamaan ja omalla työllään toimeen tulemaan.

Rva Maslowskin laitos sai uusia ystäviä ja kannattajia ja tyttöjen lukumäärä lisääntyi samassa suhteessa vuosi vuodelta. Aikaa myöten se muodostui yhä enemmän pieneksi »lasten tasavallaksi», missä jokainen tunti edesvastaansa kokonaisuuden suhteen ja ymmärsi, että hänen tulee myötävaikuttaa sen onnistumiseksi.

Sitten kun tyttöjen lukumäärä jo oli noussut sataan, pidettiin siellä joka syksy suuri kokous, missä lapset valitsivat keskuudestaan kymmenen luottamushenkilöä. Kaikki pienimmätkin, jotka eivät vielä osanneet kirjoittaa, kuiskasivat johtajattarelle niiden nimet, jotka he tahtoisivat, ja hän pani ne paperille. Kun kaikki olivat antaneet vaalilippunsa, luettiin äännet ja ne, jotka olivat saaneet enin, olivat nyt valitut seuraavan vuoden johtajiksi.

Rva Maslowski kertoi, että lapset tässä tilaisuudessa aina osoittivat erinomaista oikeudentuntoa ja arvostelukykyä, sekä aina poikkeuksetta osasivat oikeaan.

Kun luottohenkilöt oli määrätty, valitsi kukin heistä itselleen n. s. perheen, yhdeksän tai kymmenen eri ikäistä tyttöä, joista hänen tuli pitää huolta. Tätä tehdessään osoittivat pienet johtajat kiitettävää tasapuolisuutta ja hienotunteisuutta. Ei kukaan ollut niin itsekäs, että olisi poiminut itselleen kaikki parhaat ainekset, vaan ymmärsi heti, että jos sattui esim. saamaan hyvin lahjakkaan tytön ryhmäänsä, niin täytyi heti myöskin ottaa vähälahjainen. Jos oli saanut hyväluontoisen ja ahkeran, täytyi sen ohessa myöskin ottaa vähemmän ahkera ja pahasisuinen, j. n. e.

Kun kukin oli saanut pikku perheensä kokoon, jakoi hän työt sen kesken. Ken määrättiin siivojaksi, ken ostoksien tekijäksi, vaatteiden parsijaksi ja paikkaajaksi, pienempien tyttöjen läksyjen valvojaksi. Pikku tytöt kävivät nimittäin kansakoulua, joka Pietarissa kuitenkin vain oli kolmiluokkainen.

Kullakin ryhmällä oli oma huoneensa, jonka se järjesti parhaan ymmärryksensä mukaan, hankki tai piirsi itse kuvia sen seinille, asetti kukkia ikkunoille j.n.e. Kansakoulunkäyneitä varten oli kodissa jonkinmoista jatko-opetusta – aivan vapaaehtoisilla työvoimilla tietenkin johon myöskin kuului piirustaminen ja maalaaminen. Sitäpaitsi annettiin siellä perusteellista ompeluoletusta ja lahjakkaimmat edistyivätkin niin hyvästi, että voivat ottaa vastaan töitä ulkoapäin ja siten hankkia kodille pieniä tuloja.

Sillä varojen hankkiminen oli yhä eteenkinpäin kodin kaikkein pulmallisin kysymys. Joka syksy pidettiin sen hyväksi myyjäiset, jotka tuottivat noin parituhatta ruplaa. Niihin oli keisarinnallakin aina tapana lähettää joku arvokas lahja, sillä kuultuaan »Olga asyylistä» ja siellä toteutetuista periaatteista, oli hän heti selittänyt, että sellainen kasvatustaitos oli ainoa oikea. Sitten oli pieni yhdistys, joka tuki rva Maslowskin työtä ja lopullisesti hän itse ja hänen läheisimmät omaisensa antoivat siihen mitä suinkin irti saivat.

Laitoksen etevimmille tytöille oli jo monta kertaa tarjottu sekä ompeluliikkeissä, konttoreissa että perheissä oikein hyväpalkkaisia paikkoja, mutta kaikkien useimmat heistä olivat niin kiintyneet kotiin, etteivät raskineet sitä jättää. He tunsivat olevansa tarpeelliset siellä ja tahtoivat kiitollisuudesta siitä mitä olivat saaneet, antaa sille työnsä ja

huolenpitonsa. Ja yhtä lämpimästi kuin he tahtoivat tätä yhteistä kotia palvella, yhtä innokkaat he olivat auttamaan sellaisia onnettomia lapsia, joista tiesivät, ettei niillä ollut suojaa eikä ruokaa. Kerrankin he kuuluivat kerrottavan kymmenen kuukauden vanhasta lapsesta, jolla oli niin tunnoton äiti, että hän, sitä ensin kauan aikaa kidutettuaan, lopulta myi sen eräälle kerjäläiselle, joka sitten taas käytti sitä omiin tarkoituksiinsa.

He rupesivat heti pyytämään, että saisivat ottaa sen laitokseen. Rva Maslowski pani ensin vastaan huomauttaen, että heillä jo laitoksen niukkoihin varoihin ja ahtaaseen tilaan nähden oli liiaksikin lapsia, ja että sellaisen pienen, kivulloisen raukan hoito sitäpaitsi kysyi paljon aikaa. Mutta tytöt vakuuttivat, että he tekisivät ylityötä ansaitakseen sen elatuksen, ja että he vuorotellen hoitaisivat sitä. Ja sen he sitten tekivätkin omantunnon mukaisesti ja vaalivat sitä sellaisella rakkaudella, että tyttönen kaikkien ihmeeksi jäi eloon.

Lauantaisin saivat ne äidit, joiden lapset olivat laitoksessa, tulla heitä tervehtimään. Tämä käynti ei suinkaan aina ollut hauska, ei johtajattarelle, eikä lapsillekaan, sillä monikin äiti saapui päihtyneenä ja käyttäytyi muutenkin varsin sopimattomasti. Kun rva Maslowski kerran antoi kasvateilleen kirjallisesti vastattavaksi kysymyksen: »Ketkä lapset ovat onnellisimmat?» selitti monikin, että se on onnellisin, jolla ei ole äitiä. Äidin rakkaudesta eivät nämä lapset siis paljoakaan tienneet, mutta sen enemmän he saivat johtajattareltaan ja olivat kiintyneet häneen. Hänen takiaan he koettivat parastaan, hänen esimerkkinsä ja olentonsa vaikutti heihin niin syvästi, että se lopulta leimasi koko heidän käytöksensä.

Rva Maslowski oli innokkaana kasvattajana käynyt monessa eri maassa, m. m. Ruotsissa ja Tanskassa tutkimassa kasvatuslaitoksia ja kouluja, ja eräänä kesänä hän otti osaa Jenassa pidettyihin lomakursseihin saadaksensa tilaisuutta kuulla professori *Reinin* yhteiskunnallis-pedagogisia luentoja.

Näiltä matkoiltaan toi hän aina raikkaita tuulahduksia omaan laitokseensa ja kertoi työilleen millaista muualla maailmassa oli. Eipä ihme, jos heissäkin heräsi halu kerran päästä muualle maailmaan jotakin näkemään. Mutta se ei ollut niinkään helppoa tyhjin kukkaroin. Tuumittiin ja mietittiin, kunnes lopulta tultiin siihen, että pistäydyttäisiin Suomen kouluja katsomassa, sillä matka tänne oli siksi lyhyt, että se ei voinut tulla järin kalliiksi, varsinkin kun »Olga-asyilin» holhokeilla oli vapaapiletit kaikkialla Venäjän rautateillä, ja he siis saattoivat matkustaa ensin Rääveliini ja sitten sieltä päästä yhtäkkiä laivalla Suomeen.

Mutta tietysti tämäkin kysyi hiukan varoja ja nyt matkaan aikovat niitä ahkerasti itselleen kokoamaan. He tekivät iltasin ylityötä, he ottivat kodin suurpesonkin suorittaakseen, joka muuten aina annettiin pois, he puuhasivat ja ahersivat saadaksen kokoon jonkun ruplan. Ja kun sitten kaikki valmistukset oli tehty, saapuivat he eräänä kauniina syyskuun iltapäivänä opintomatikalle Helsinkiin.

Ne olivat varsin sisältörikkaita päiviä, jotka he viettivät täällä meillä. Käytiin kansakouluissa, lastentarhoissa, ammattikoulussa, Ateneumissa, Korkeasaarella, Kansankirjastossa y. m. ja iltasin he olivat kutsutut eri perheisiin. Ei tosin heidän kanssaan osattu juuri paljontaan puhua, mutta he lauloivat sen enemmän ja huvittivat siten sekä itseään että muita.

Sitten tuli tavaksi, että Zenaïda Maslowski joka vuosi kävi Helsingissä. Hän oli saanut täällä paljon ystäviä ja ihailijoita, jotka aina suuresti iloitsivat hänen tulostaan. Jotta niin moni kuin suinkin olisi tilaisuudessa hänet näkemään ja kuulemaan, pantiin joka kerta N. Ä:n toimistossa toimeen illatsut, jolloin hän oli keskushenkilö ja kertoi työssään ja toiminnassaan saaduista kokemuksistaan. Eikä parempaa kertojaa koskaan voinut toivoa. Onhan puhuminen yleensä venäläisten vahva puoli. Ja kaikessa mitä hän esitti, oli sellaista herttaista kodikkuutta ja samalla syvää elämänviisautta ja ennen kaikkea ilmeni siinä hänen suuri rakkautensa kasvatteihinsa.

Kerran hän esim. kertoi uskonnonopetuksesta laitoksessaan. Venäjällä oli vielä siihen aikaan sellainen määräys, ettei nainen saanut opettaa uskontoa, mutta juuri sen aineen hän tahtoikin ottaa omiin käsiinsä huomattuaan, ettei niistä opettajista ollut juuri mitään, joita hän siihen tarkoitukseen oli käyttänyt. Hän löysi vihdoinkin erään vapaamielisen papin, joka otti Olga-asyilin uskontotunnit nimelleen, mutta antoi Zenaïdan niitä hoitaa. – Ensimmäisenä tuntina hän silloin asetti lasten katseltavaksi jäljennöksen Böcklinin »Der heilige Hain» (Pyhä lehto) nimisestä taulusta, jossa näkee uhrialttarin ja valkeiksi puettuja naisia astuvan juhllallisessa rivissä salaperäisen hämärältä tuntuva lehtokujaa.

Oppilaiden piti olla aivan hiljaa viisi minuuttia, vain katsella ja antaa kuvan puhua. – Tämän jälkeen ruvettiin nähdystä keskustelemaan ja saatiin selville, miten kaikilla kansoilla ja kaikilla yksityisilläkin on ollut aavistus Jumalan olemassaolosta ja miten tämä tunne heissä vähitellen on kasvanut ja vienyt siihen, että he ovat tahtoneet uhrata hänelle jotakin. Siinä jo tulivat sellaiset käsitteet esiin kuin omatunto, Jumalan kaikkivaltius, kaikkialla läsnäolo, y. m.

Seuraavalla tunnilla johdatettiin nuoret Rooman katakombeihin, joista taas näytettiin kuvia ja puhuttiin ensimmäisten kristittyjen hautakammioista ja niistä symbolisista kuvista, joilla he ne koristivat, sekä heidän maan alla pitämistään hartaushetkestä. Tällä tavalla tultiin seurakuntaelämään ja julkiseen jumalanpalvelukseen menoineen, joita varsinkin on runsaasti kreikkalaiskatolisissa kirkkoissa ja joilla kaikilla on vertauskuullinen merkityksensä. Niiden selittäminen on näet hyvin tärkeä osa uskonnonopetusta venäläisissä kouluissa. Mutta tässä ne otettiin historiallisesti ja osoitettiin miten ne olivat syntyneet ja kuinka kauaksi niiden juuret ulettuivat.

Ja niinkuin Zenaïda Maslowski käytti paljon maailman kuuluisimpien mestarien kuvajäljennöksiä opettaessaan, hän toisaalta antoi lasten itsekin kuvittaa sitä mitä olivat lukeneet.

Kerran otettiin esim. 104:s psalmi tutkittavaksi ja kukin sai valita siitä värssyn, joka hänen tuli kuvittaa. Hän oli ottanut mukaansa näitä kuvia Helsingissä sidottaviksi ja näytti niitä nyt meille. Ne herättivät yleistä ihmettelyä sekä niissä ilmenevän rohkean sommittelun että reippaan tekotavan takia. Niissä oikein taas näyttäytyi tuo rikas venäläinen mielikuvitus ja taipumus taiteellisuuteen.

Muuten kaikista Zenaïda Maslowskin kertomuksista ilmeni, että keskusteleminen uskonnollisista asioista sikäläisten lasten elämässä, täytti suuremman tilan kuin meikäläisten. Tuntui siltä kuin olisivat he ottaneet nämä asiat paljoa läheisemmältä ja tuttavallisemmalta kannalta kuin meillä on tapana, jos se sitten riippui siitä, että heidän kirkkonsa

ovat täynnä raamatullisia kuvia ja että jokaisessa huoneessa on jonkinmoinen jumalankuva lamppuineen, tai että Zenaïda itse niin usein kootessaan hoidokkinsa ympärilleen, kertoi heille uskonnollisaiheisia kertomuksia. Varsinkin olivat hänen joulukertomuksensa hyvin ihmeellisiä. En, ikävä kyllä, tullut kiinnittäneeksi niitä paperille, enkä siis uskalla ruveta niitä toistamaan, mutta eräästä joulusta, jonka hän lastensa kera vietti Suomen puolella Kuokkalassa – joku venäläinen perhe oli luovuttanut sikäläisen kesähuvilansa heidän käytettäväkseen – hän kirjoitti minulle seuraavasti:

»Me olemme viettäneet joulumme aivan harvinaisella tavalla. Me menimme jo aamulla metsään ja valitsimme itsellemme sieltä kauniin joulukuusen, johon kiinnitimme niin paljon kynttilöitä, kuin vain saimme siihen sopimaan ja yltympärille lumeen me myöskin asetimme kynttilöitä. Sitten me laitoimme seimen puun alle ja lainasimme naapuriltamme hänen sievän pikku aasinsa. Vanhemmat tytöt pyysivät, että he saisivat sytyttää kynttilät ja sitte vasta minä pikku tyttöjeni kera sain tulla sinne. Kynttilät loistivat hyvin ihanasti kirkkaan tähtitaivaan alla ja kaikki lapset lauloivat jouluvirren, joka usein kaikuu niin tavalliselta ja ontolta kirkossa – mutta täällä, lumipeitteisen metsän keskellä, se soi melkein yhtä ihmeelliseltä kuin tuo ylistyslaulu: »Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa», jonka paimenet lähes kaksituhatta vuotta sitten kuulivat. Sen jälkeen oli minun vuoroni kertoa lapsilleni tavallinen joulu-satuni, jota he aina kiihkeästi odottavat. Edellisenä vuotena olin kertonut heille jotain Selma Lagerlöfiltä, mutta tänä vuonna valitsin legendan pyhästä Frans Assisista, sen nimittäin, jossa kuvataan miten hän sytytti joulupuunsa metsässä ja miten sielläkin oli seimi, aasi ja lampaista. Seimi vain oli tyhjä, mutta kun hän sitten oli lopettanut voimakkaan saarnansa, jonka hän piti luokse kiirehtineille köyhille ja vaivaisille, havaitsi hän seimessä pienen lapsen. Se oli Kristuslapsi itse, ja hän otti sen syliinsä ja suuteli sitä.

Lapset olivat ihastuneet legendasta ja kuuntelivat sitä niin täydestä sydäimestä, että kokonaisvaikutus oli todella suurenmoinen. Eräs pieni tyttökin, jonka minä luulin talonmiehen tyttäreksi ja joka meidän metsään tullessamme jo istui aasin selässä, kuunteli hyvin tarkkaan, vaikka olikin vasta neljän vanha. Kun minä olin lopettanut kertomukseni, sanoi minun vanhin tyttöni Jennia, samassa kun hän nosti pienokaisen aasin selästä ja toi sen minulle: 'Me tahdoimme valmistaa teille kauniin joululahjan – ja silloin me löysimme tämän pienen tytön Pietarin kadulta ja toimme sen tänne antaaksemme hänet teille joululahjaksi. Kaikki ne meistä, jotka jo ansaitsevat, ovat luvanneet maksaa hiukan kuukausittain hänen edestään, – siten hän ei tule teidän menojanne lisäämään, vaan ainoastaan iloa tuottamaan'.

»Ja niinpä siis mekin keskuudessamme saimme kokea jonkunmoisen ihmeen tänä jouluiltana, aivan kuin pyhä Frans Assisi. Pienokainen onkin todella suloinen, vaikka on katukerjäläisen tytär – –»

Syksyllä v. 1916 Zenaïda Maslowski taaskin toi muutamia vanhimmista tytöistään Helsinkiin. Tällä kertaa oli jo sodan vaikutus hyvin tuntuva monella alalla, m.m. siinä, että oli varsin vaikea sijoittaa näitä nuoria. Käännyn viiteen kuuteen eri paikkaan kuten Lähetysmajaan, Palvelijatyöryhdistyksen kotiin, Saylor Homeen y.m. ja aina vain oli kieltävä vastaus kaikkien tiedustelujen tulos. Tilanne rupesi jo tuntumaan aivan toivottomalta, kunnes siskoni tälläkin kertaa kuten monasti ennenkin pulaan jouduttuani, keksi keinon. Talossa oli alakerroksessa tyhjä puotihuoneisto ja sen hän nyt luovutti tähän tarkoitukseen. Zenaïda Maslowskin helsinkiläiset ihailijat ja ystävät lähettivät puolestaan tyyntyä, patjoja ja peitteitä ja niin saatiin tämä pulmallinen majoituskysymys ratkaistua.

Taaskin käytiin tämän uuden joukon kera katsomassa meidän koulujamme, laitoksiamme, kokoelmiamme, ulkoilmamuseotamme ja Korkeasaarta, jossa rva *Sigrid Heinrichus* piti heille hauskat kahvikestit. Iltaisin taas oltiin yksityisten kodeissa. Niinpä oli *Maila Talvio* järjestänyt heille sisältörikkaat iltakutsut, samaten lehtori *Palmroos* ja hänen puolisonsa *Dagmar* o.s. Berg. Lehtori, joka oli venäjänkielen opettaja ja sitä paitsi hyvä laulaja, esitti heille kaikenlaisia venäläisiä lauluja, joka innostutti pienokaisia niin suuresti, että he tuota pikaa itsekkin tahtoivat antaa jotain ja rupesivat esittämään pientä satunäytelmää lauluineen ja tansseineen. Suomalaista näytelmätaidettakin he tällä kertaa saivat nähdä, sillä kansannäyttämön innokas johtaja, *Mia Backman*, kutsui heidät »Laulua tulipunaisesta kukasta» katsomaan ja Kansallisteatterissa he saivat nähdä Minna Canthin »Anna Liisan».

Heidän Helsingissä olonsa huippukohta oli kuitenkin ne päivälliset, jotka he täällä parille kymmenelle kutsuvieraalle valmistsivat, näyttäkseen miten he suomalaisen talousopettajattaren johdolla olivat edistyneet. Rva Maslowski oli nimittäin kiinnittänyt laitokseensa opettaja *Onerva Lahdensuon* jo syksyllä v. 1915. Hän oli edellisellä kerralla meidän ammattikoulussamme käydessään ihastunut niin suuresti sen talousosastoon, että hän, vaikka Olga Asyylin tyttöset jo kyllä ennenkin olivat suorittaneet kaikki talousaskareet, tahtoi että he saisivat säännöllistä ammattiotopetusta tällä alalla, ja kun Venäjällä ei ollut talousopettajaa saatavissa, hankki hän sen Suomesta.

Näytti aluksi miltei mahdottomalta saada huoneistoa näitä päivälliskutsuja varten, mutta tyttöjen ammattikoulun aina hyväntahtoinen ja toimelias johtaja *Mathilda Blomqvist* sai vaikutetuksi koulunsa johtokuntaan niin, että se luovutti keittiön ja ruokasalin tähän tarkoitukseen. Siitä syntyi niin hienot ja hyvin järjestetyt kutsut, ettei parempia voi toivoa. Maukkaat kasvisruokalajit seurasivat toisiaan ja siinä välillä oli aina laulua ja puheita, Siis sekä aineellista, että henkistä hyvää.

Mutta niinpä nämä nuoret olivatkin ahkeroineet, hyörineet ja pyörineet kuin pienet kerät saadakseen kaikki kuntoon. He olivat esim. piirtäneet ja maalanneet kunkin ruokalistan ympärille mitä sievimmat, erilaisilla kuvilla varustetut kansilehdet, koittaen niin paljon kuin suinkin tavoitella kunkin makua ja luonnetta. He olivat ommelleet itselleen edellisenä päivänä kaikessa kiireessä ruudullisesta pumpulikankaasta uudet leningit ja esiintyivät nyt niissä sekä lumivalkeissa esiliinoissaan ja päähineissään tarjoillessa. Vieläpä he olivat yhteisvoimin ja aivan ominpäin sommitelleet puheenkin talousopettajalleen kuten tšekäläisille ystävilleenkin, joihin nämä tietysti vastasivat.

Ei kukaan sentään puhunut niinkuin Zenaïda Maslowski itse. Hän huomautti tervehdyspuheessaan, että ne siemenet, jotka he ensimmäisellä käynnillään olivat vastaanottaneet, nyt olivat itäneet ja antaneet ensimmäisen sadon. Ja sittemmin hän pitemmässä puheessa esitti, mikä hänet oli johtanut tälle alalle, mitä vaikeuksia siinä oli ollut, mitä hän oli toivonut ja tahtonut. Juuri sinä päivänä oli kulunut 25 vuotta siitä, kun hän aivan nuorena tyttönä oli aloittanut työnsä ja ollut siinä jotenkin yksin, ilman syvempää ymmärtämystä ympäristönsä puolelta. Hänen pietarilaiset tuttavansa olivat ehdottaneet, että tätä päivää vietettäisiin, mutta se tuntui hänestä vastenmieliseltä. Kun useimmat heistä vain olivat epäillen katselleet hänen työtään ja mieluummin pysyneet siitä loitolla, ei yhteinen juhliminenkaan silloin ollut paikallaan.

Tämä oli maailmantapahtumien kauhuista huolimatta vielä sittenkin suhteellisesti onnellinen aika, oli elintarpeita, hinnat eivät vielä olleet ylittäneet kaikkia kohtuuden rajoja, korttijärjestelmästä ja sitä seuraavasta gulashaamisesta ei tiedetty vielä mitään, itäisessä naapurimaassa vallitsi vielä jonkinlainen järjestys, vaikka Venäjän valtakunnan loppunäytös jo tuntuikin ilmassa. Zenaïda Maslowski sanoi hyvin totisesti näistä asioista keskustellessamme: »Me joudumme perikatoon, meitä ei nyt enään mikään voi pelastaa».

Yleensä tuntui siltä, kuin olisi hänellä ollut jonkinlainen kuudes aisti, jonka avulla hän tunsi, mitä tulisi tapahtumaan, vaistosi useinkin vaarat, jotka uhkasivat hänen ympäristöään ja sai ne monasti vain senkautta aikoinaan torjuttua; näki kauas tulevaisuuteen. Kun hän esim. kesällä 1916 oleskeli Helsingissä ja erään yhteisen ystävämmme juuri vastikään ylioppilaaksi tullut poika makasi Eiran sairaalassa keuhkokuumeessa, ei sanoma tämän lupaavan nuorukaisen kuolemasta ollut hänelle mikään yllätys, sillä hän sanoi jo edellisenä päivänä, käydessään häntä tervehtimässä, nähneensä mustien siipien varjon sen huoneen ovella, missä sairas lepäsi. Hänellä oli usein ihmeellisiä, ilmestyksen tapaisia unia, hän tunsi jo aivan ilmassa millaiset ne ihmiset olivat, jotka tulivat hänen luokseen, j. n. e. Tämä tunneherkkyys ja henkinen kaukokatse on varsin omituinen piirre slaavilaisessa luonteessa, sillä ken esim. on lukenut kuvauksen *Sonja Kovalewskista*, on varmaan pannut merkille, että hänellä oli juuri sama ominaisuus.

Kevätalvella 1917 ilmestyi Zenaïda Maslowski taaskin Helsinkiin, mutta tällä kertaa niin murtuneena ja väsyneenä, että häntä oli sääli katsella. »Hyvä etten osaa ampua» sanoi hän, »sillä muuten olisin ehkä jo ajanut kuulan otsaani, niin toivottomat ovat olot meillä».

Hän tuntui kuitenkin virkistyneen täällä, kuten aina ennenkin ja kertoi tuossa tavallisessa N. Ä:n toimistoon kokoontuneessa ystäväpiirissä paljon ihmeellisiä asioita sodasta ja sen uhreista. Mutta sitten tuli yhtäkkiä sanoma, että vallankumous Venäjällä oli puhjennut ja silloin hän suinpäin lähti kotia. Vaikeroi vain mennessään, että sen nyt juuri piti tapahtua, kun hän oli tullut Suomeen lepoa etsimään. Pitkin talvea siitä oli puhuttu yhtämittaa, mutta juuri viime aikoina oli ollut suhteellisesti hiljaista. Pyysimme ja houkuttelimme häntä jäämään, kun ei edes tiennyt pääsikö junalla perille saakka, mutta hän ei ottanut sellaisia ehdotuksia kuuleviin korviinsaakaan. Siellä missä kuularuiskut räätisivät ja kanuunat jyrisivät piti hänen olla pienokaisiaan suojelemassa ja rauhoittamassa.

Sitä vapauden tuulahdusta, jonka Venäjän vallankumous toi tänne, seurasi piankin tuo kamala aika meillä jolloin venäläiset matroosit ja suomalaiset huligaanit yhteenliittyneinä tekivät voitavansa saadakseen yhteiskunnan nurinniskoin. Kun he pitkin kevättä ja kesää olivat aikaansaaneet lakkoja, sekä maalla että kaupungissa, tuli syystalvella ryöstöjen ja murhien aika, joka oli valmistus häpeän ja kauhun talveemme 1918. - Venäjällä ei suinkaan ollut vähemmin levotonta ja synkkää, ja niinpä en kuullut Zenaïda Maslowskista mitään ennenkuin kesällä 1918. Silloin saapui yksityistä tietä kirje, jossa hän sanoi seuranneensa tapahtumia meillä ja olleensa iloinen ja ylpeä siitä, että järjestys ja lailliset muodot olivat voittaneet. Hän oli myöskin hyvin halukas tulemaan Suomeen ja pyysi minulta tietoja, oliko siihen mitään mahdollisuuksia, mutta kaikesta päättäen kirjeeni ei koskaan joutunut perille, sillä ei häntä kuulunut, eikä näkynyt.

Olosuhteet Venäjällä kävivät yhä sekavimmiksi, kaikki, jotka suinkin voivat päästä pois, jättivät tuon hukkuvan laivan, ja ketkä eivät päässeet, joutuivat helposti uusien vallanpitäjien uhreiksi ja lähetettiin toiseen maailmaan.

»Mitenkä Zenaïda Maslowski siellä toimeen tulee? Onko hän ollenkaan enään elävien joukossa, tai ovatko bolshevikit, vanhaa kulttuuria vainotessaan, jo hänetkin murhanneet?» tuumin joka päivä, ja samaa kysyivät kaikki hänen tšekäläiset tuttavansakin sekä ihmettelivät, etten ollut kuullut mitään hänestä. Eräs luuli voitavansa saada kirjeen hänelle menemään, ja sen johdosta minä kyhäsin hänelle muutaman rivin, koko ajan kuitenkin sillä tunteella, etteivät ne arvattavasti joudu hänen käsiinsä. Ja siksi en ollutkaan monisanainen. Kysyin vain oliko hän vielä hengissä ja voisimmeko me, hänen suomalaiset ystävänsä, häntä jolloin tavalla auttaa.

Muutaman viikon kuluttua tuli vastaus, ties mitä tietä lie saapunut, mutta postilaatikostani sen eräänä päivänä löysin. Niin ihmeelliseltä tuntui taas monen vuoden perästä nähdä tuo tuttu käsiala, kuin olisi ollut kysymys haudantakaisesta viestistä.

»Minä en ole kuollut, elän vielä tämän sanan parhaassa merkityksessä, sillä en ole menettänyt uskoani ja rakkauttani ihmisiin ja elämään», aloittaa hän kirjeensä. Sitten hän kertoo, että hän aina vuoteen 1920 johti kasvatustalustaan, mutta silloin hän, vasten tahtoaan, sijoitettiin Tsarskoje Selo'hon, siellä olevien palatsi-museojen näyttäjäksi. Joka kerta kun työläisryhmät tai eri koulujen oppilaat tekevät sinne retkiä, kuului hänen tehtäviinsä pitää heille taidehistoriallisia esitelmiä. Edelleen hän kertoo, että hänellä on kaunis asunto, jonka hän jakaa äitinsä kanssa, itse palatsissa, mutta siinä on talviseen aikaan vain 2 astetta lämmintä, ja vuosiin hän ei ole nähnyt voita, sokeria, maitoa ja munia.

Tämä oli niin vähentänyt hänen voimiaan, ettei hän enään jaksanut nostaa kolmea kiloa raskaampaa myttyä ja hänen oma painonsa oli alentunut 30 kg. Mutta kaikki tulisi jälleen paremmaksi, jos hän vain pääsisi Suomeen lepäämään ja ystäviään tapaamaan, ja siksi hän mitä lämpimimmin, oikein sydäntäsärkevimmin vetoaa meihin ja pyytää, että me valmistaisimme hänelle ja hänen äidilleen mahdollisuuden tulla tänne ja neuvoi miten meidän oli menetteleminen, jotta hänet laskettaisiin sieltä irti muutamaksi viikoksi. Hän ehdottaa, että joku helsinkiläinen naisyhdistys tai pedagoginen seura kääntyisi sikäläisten viranomaisten puoleen ja pyytäisi häntä tänne esitelmöimään esim. palatseista museoina ja niiden kasvatuksellisesta merkityksestä, tai koulunuorison retkeilyistä Venäjällä, sekä antoi tarkat osoitteet minne nämä pyyntökirjeet olivat lähetettävät.

Me seurasimme kaikessa hänen neuvojaan. Kutsu tapahtui Suomalaisen Naisliiton Helsingin osaston nimessä, eräs saksalainen rouva, joka oli Pietarissa kasvatettu ja toiminut ja päälle päätteeksi oli ollut Zenaïdan koulutoveri, otti kirjoittaakseen kaikki tarvittavat paperit venäjäksi, sitten hankittiin hänelle maahantulolupa meidän omilta viranomaisiltamme, joka heti onnistuikin, ja lopulta käytiin bolshevikien lähetystössä. Kaikki oli siis järjestetty meidän parhaan ymmärryksemme mukaan, mutta Zenaïdaa ei vain kuulunut.

Piakkoin on tästä jo kulunut vuosi ja hän voi jo otaksua, etteivät hänen suomalaiset ystävänsä ole tehneet mitään hänen hyväkseen, sillä vaikka kaikesta tästä on hänelle kirjoitettu, ei ole ensinkään sanottu, että kirje on joutunut perille.

Taaskin on talvi edessä ja sama ravitsevan ruuan puute ja kylmä asuinhuone odottamassa kaikkia niitä venäläisiä, jotka eivät kuulu tuon uuden suunnan käytyreihin. Ja näiden kärsivien joukossa on myöskin Zenaïda, hän, joka on omistanut koko elämänsä ja työnsä kansansa kohottamiseksi, sen pienten ja hyljättyjen kasvattamiseksi, ja nyt häntä ei tänä kuuluisana »kansanvallan aikana» edes lasketa naapurimaahan matkustamaan. Se on jo täydellistä orjuutta, se on vankilassa elämistä ja todistaa selvemmin kuin mikään muu, millainen se valtio on, jonka bolshevikit ovat luoneet, ja jonka he koittavat saada kaikkialle leviämään.

Voi säälittävä Zenaïda, säälittävä jokainen, ken siellä mieli hehkuvana ja tulevaisuuden toiveita täynnä, on raatanut ja parhaansa antanut!

[1] Edellisellä sivulla oleva kuva, joka jo on otettu 90-luvulla, on viimeinen mikä rva Sinebrychoffista on olemassa.

[2] Teoksesta tuli »Herön kartanon lapset», joka on suomennettu kuten Gunvor Thorintytärkin.

[3] Undine on eräs Alvilde Prydzin kirjoittama näytelmäkappale.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TIENI VARRELLA TAPAAMIA 2 ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic

works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all

access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s

laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.